

AARBOG 1948

D. S. K. Aarbog 1948

Udgivet af

Foreningen af
danskssindede sønderjydske Krigsdeltagere 1914-18

ved

Johs. Clausen H. Hunger A. P. Møller

Eftertryk kun med D. S. K.s Tilladelse

Trykt i Hejmdals Bogtrykkeri. Abenraa
1948

INDHOLD

Korsbanneret	5
En Luftskipper fortæller	8
Om Bord paa et af den tyske Slagflaades Linjeskibe under Revolutionen 1918	11
Fortæl Kammerat!	13
Hvordan jeg oplevede Vaabenstilstanden 1918	17
Afrika	30
Skyttegravsliv i Polen	24
Farvel, »Grosses Vaterland«	29
For anden gang i prøjsernes magt	30
Da Anders Madsen var en - »Maanekalv«	33
»Die Disciplin bei der Truppe geht zum Teufel«	36
Under Artilleriild	37
Da Krigen brød ud	44
Det endte med revolution i Berlin	46
»En særlig Opgave«	49
En Sønderjydsk Krigsfanges Hjemkomst	60
Paa Fart med Minestrygerne	62
Fra Revolutionens Dage	65
Paa Grund af politiske Forhold	67
Muntre og alvor lige Minder fra min Soldatertid	73
Mejer kendte et godt Rand mod Tandpine	80
Hvorledes jeg mødte Røde Kors	80
Folke Bernadotte	82
Kammerater!	83
Ære være deres Minde	84

Det var en skøn Begejstrings Tid,
hvis Minde er os blevet.
Lyksalig den, der med sit Land
en saadan Tid har levet!

Henover Folket gik en mild,
forsonende Beaanden,
Og havde man en Uven, straks
gav villig man ham Haanden.

Al Smaahedsaand var bragt til Ro,
al Tvedragt, Kiv forstummed,
og Brystet, frit for Lidenskab,
kun milde Forsæt rummed.

Det var en Tid! Naar i en Sum
alt Skønt engang vi samle,
skal den dog smukkeste for os staa
og trøste os som Gamle;

Og naar en anden Slægt engang
færdes paa disse Vange,
skal denne Tid dog blomstre fort
i Viser og i Sange.

H. P. Holst

KORSBANNERET

»Hil dig, vor Fane, Korsbanner hvidt!«

(1) Lad os, idet vi tænker paa vort gamle Korsbanner, overveje nogle Ord af den Mand, der mere end nogen anden kæmpede under Korsets Mærke, Paulus. Han skrev til Galaterne: „O, I uforstandige Galatere! Hvem har fortryllet eder, I, hvem Jesus Kristus blev malet for øje som korsfæstet? ". (Gal. 3, V. 1).

Kunde det mon ogsaa siges til vort Folk: „O, I uforstandige Danskere! Hvem har fortryllet eder, I, hvem Jesus Kristus blev malet for øje som korsfæstet? ".

Det gælder i hvert Fald ogsaa det danske Folk, at Jesus Kristus er malet det for øje som korsfæstet i over 1000 Aar. Det er over 1100 Aar siden, at Evangeliet om den korsfæstede Frelser først blev forkyndt her i Landet. Den tusindaarige Jellingsten bærer hans Billede og fortæller, at Danmark blev kristnet samtidig med, at det blev samlet til eet Rige. I mere end 700 Aar har Korset, det kristne Kors, vajet højt i Folkets Banner - og By ved Byen Korsets Kirke stander, hvor Korsets Ord har lydt for Slægt efter Slægt. Kristendommen har i den Grad været Baggrunden for og Grobunden for vor Kultur, at de to er mere uløseligt knyttet sammen, end de fleste sædvanlig tænker paa. Fremmede kan ofte bedre end vi selv karakterisere vort Folks særlige Præg; i en Bog af den tyske Professor Dibelius, hvor han prøver at kendetegne de forskellige Folk i Europa, spørger han: "Kan man tænke sig Danmark uden Jesus af Nazareth?" og svarer derpaa et klart "Nej".

(2) Nej, som Korset hører til vort Flag, hører Kristendommen til vort Folk. Og saa er der dog Mennesker i vort Folk, der glemmer dette og prøver at adskille, hvad Gud har sammenføjet. Til dem skal det siges: O, I uforstandige Danskere! Hvem har fortryllet eder?

Det græske Ord, Paulus har brugt for "fortryllet", kan ogsaa oversættes "forhekset" - og er oversat saaledes i den nye Prøveoversættelse. Dermed ledes Tanken hen paa onde Magter, der fanger Sindet og fører det bort fra Kristus. Saadanne onde Magter har ogsaa øvet deres Indflydelse i vort Folk.

Men naar vi bruger Ordet "fortryllet", ledes Tanken snarere hen paa noget stort og herligt, der har lokket og draget og fordrejet Sindet.

Det var dette, der var Tilfældet med Galaterne. Det var netop en vis Grebethed af noget stort og herligt, ja helligt, der fik dem til at glemme den korsfæstede Frelser. Det var Grebethed af Guds hellige Lov, af Jødedommens strenge Lovlydighed, der drog deres Sind bort fra Evangeliet om Frelsen ved Kristi Kors. De var blevet optaget af deres egen Lovopfyldelse, deres egne Gerninger, som om de kunde frelses ved dem.

Saaledes kan stadig noget af det største og bedste fortrylle Mennesker og faa dem til at glemme, at der kun er Frelse ved den Kristus, der blev malet os for øje som korsfæstet. Det næstbedste kan blive en Hindring for det bedste.

Guds Gaver kan fortrylle Mennesker, saa de glemmer den store Giver.

Skabningen kan fortrylle os, saa vi glemmer Skaberen. Idealerne kan fortrylle os, saa vi glemmer det største, den evige Gud.

Den ædlestes Stræben kan faa Mennesker til at glemme, at ingen af os kan frelses ved egne Tanker og egen. (3) Stræben og egne Gerninger, men kun ved Guds Naade og Kraft i Jesus Kristus.

Det kan ikke nægtes, at noget af dette ogsaa er sket og stadig sker i Danmark, og det er maaske ikke at undres over; thi der er meget stort og skønt i vort Land, der kan gribe os med en fortryllende Magt.

Danmark, vort dejlige Land, kan fortrylle os, ikke mindst naar det ligger frodigt og blomstersmykket i Sommerens Sol. Stadig griber noget af denne Fortryllelse mig, naar jeg fra mine Vinduer eller min Have ser ud over Flensborg Fjord, mod Dybbøl Banke, Broager, den sydslesvigske Kyst med Lyksborg Skove og Angels Højder, og Natur og Historie væves sammen i en netop fortryllende Skønhed. Da kan man gribe sig i at forstaa Kong Valdemars Ord: "Lad Gud beholde sit Himmerig, naar jeg kun har Gurre" - og ved dog straks, at dette er en formastelig Tanke; thi hinsides Fjorden sukker Mennesker i Elendighed; og ogsaa hos os, ja i os, sætter Synd og Død de Spor, som kun Guds Frelse kan udslette.

Vort Flag, som vort Folk har følt som en himmelfalden Gave, kan fortrylle os, naar det vajer paa vore Højtids- og Mindedage, rødt og hvidt mod Himlens Blaa. Det har vajet for de Slægter, hvorved vi og vort blev til, og er blevet Udtryk for vore nationale Værdier og dyreste Minder. Det er blevet Symbolet for noget af det største og bedste i vort Folk, for Sammenhold og Offervilje, Kærlighed og Frihed. Derfor maner det, naar det gaar til Top.

Og den Historie, det taler om, vort Folks Historie, kan fortrylle os. Vi behøver blot at tænke paa de sidste 100 Aar fra 1848-1948, fra den danske Soldat, Sejer Steffensen, faldt for første Skud fra Krigerskare i Rinkenæs 6. April 1848, og en Epoke med svære Kampe om vort Grænseland begyndte. Vi tænker med Glæde paa (4) "Aanden fra 48". Vi tænker med vemodsblandet Stolthed paa Kampene om Dybbøl 1864, hvor døende Mænd holdt Fanen højt og gjorde dansk Jord til en blodgødet Jord, i hvilken dansk Liv groede smukt, indtil Dannebrog atter vajede frit over et genvundet Sønderjylland.

Vi tænker paa disse 100 Aars Kamp for Frihedens Sag, fra Kampen om Grundloven til Frihedskampen under Besættelsen.

Men vi maa ogsaa bekende, at de nationale Tanker ofte kunde optage Mennesker, saa der ikke blev Plads for de kristne Tanker. Danmarks Riges Historie kunde optage Mennesker, saa de glemte Guds Riges Historie. Det kan ske, at det, som fylder os med Glæde og Tak, naar vi tænker paa vort Land, vort Folk, vort Flag, bliver til en Fortryllelse, der faar mange til at glemme, at Korset i vort Flag taler om den korsfæstede. Vore egne Heltes Ofre kan optage os mere end det Offer, Helten fra Golgatha bragte. Og da glemmes det, at hverken det enkelte Menneske eller et Folk kan frelses ved egne Gerninger, egne Tanker og egen Stræben, men kun ved Guds Gerning, Guds Tanker, Guds Frelse. Da er vi inde i en Udvikling, hvor den Nationalfølelse, der kan bære gode Frugter, langsomt ændres til den Nationalisme, der bærer onde Frugter.

Og da maa det lyde: „O, I uforstandige Danskere!" Thi det Kors, mange betragter som Daarskab, rummer mere Visdom end al menneskelig Klogskab og Idealisme. Det Offer, Frelseren bragte, betyder mere end alle menneskelige Ofre.

Lige saa selvfølgelig, som det er, at tages Korset ud af vort Flag, er det ikke Dannebrog mere, lige saa vist er det, at tages Kristendommen ud af vort Folk, er det ikke mere dansk som nu.

Forsvinder den kristne Baggrund for det Demokrati, (5) som er groet frem herhjemme, vil det ikke blive værd at kæmpe for. Thi Demokrati betyder i sig selv kun, at Folket har Magten, og det kan være baade til godt og ondt. Det var en Sejr for Demokrati, da Folket Langfredag fik sin Vilje, og deres Raab: "Korsfæst ham! Korsfæst ham!" tvang Pilatus til at dømme Jesus til Døden. Vi ønsker her i Danmark ikke et Demokrati, der vælger Røveren

Barabbas for Jesus! Vi skal arbejde for, at Folkets Kræfter styrkes til Kamp for alt det største og bedste.

Og forsvinder den oprindelige kristne Baggrund for det smukke Løsen, der bør være hele Folkets og ikke kun et enkelt Partis: "Frihed, Lighed og Broderskab", da mister ogsaa dette Løsen sin dybeste Mening og sin ædleste Værdi. Det kan vel ikke nægtes, at netop dette allerede delvis er sket og er i Fare for at ske fremdeles, fordi mange lod sig fortrylle af den gode Tanke og glemte Kristus. Lad os være paa Vagt overfor denne Fare og fylde disse Begreber med dansk, kristent Indhold!

Derfor blev Frihed ofte til et forkvaklet Begreb og Kampen for Frihed ofte blot en Kamp for egen Frihed, ikke andres; man glemte, at Frihed maa være uløseligt knyttet sammen med Ansvar for Gud og Mennesker, og at virkelig fri er først den, der er fri for Synd. Jesus havde Ret: "Dersom Sønnen faar frigjort eder, skal I være virkelig frie", - først da!

Lighed blev ofte til en sørgelig Nivellering nedad, fordi den blot blev bestemt efter smaa Menneskers smaa Maalestokke. Hvad virkelig Lighed er, lærer vi under Kristi Kors, hvor vi alle staar lige uværdige for Gud og i lige høj Grad fattes Æren for ham, men hvor vi ogsaa alle er lige om den evige Kærlighed og Tilgivelse. Der bliver vi saa lige, at ingen kan finde paa at ophøje sig over den anden, mens vi samtidig alle løftes opad mod (6) det højeste. Der lærer vi at agte hinanden som Mennesker, uden Hensyn til alt det, der ellers skaber Uligheden blandt os.

Og Broderskabet - ak, hvad blev der af dette uden den ene Sammenslutnings Kamp mod den anden! Folkets, Menneskehedens store Broderskab læres først af dem, der af Kristus har lært, at Gud er alles Fader; der, hvor det ikke er os selv, der slutter os sammen, men hvor Gud slutter os sammen i sin Menighed.

Mennesker begyndte ofte med at blive fortryllede af en stor Ide, - og endte med at blive forheksede!

Arthur Koestler taler i sin Bog "Yogien og Kommissæren" om "den fortabte Slægt" som "skeptiske Korsfarere", "fortvivlede Korsfarere i Søgen efter et Kors".

Over for denne Slægt vil vi hejse vort gamle Korsbanner og sige: "Her er Korset!" Det Kors, som det er værd at kæmpe for og kæmpe under. Ikke et Kors, der fortryller, fordi det taler om menneskelig Heroisme, Opofrelse og Sejr. Men et Kors, der frelser, fordi det taler om Guds Storhed, Guds Kærlighed, Guds Offer for os. Om den Tilgivelse, der kan forene den faldne Slægt til en ny Menneskehed, med Tro paa det bedste, med Haab om det største.

Og vil nogen fremdeles prøve at rive Korset ud af vort Flag, saa kun det røde bliver tilbage, da skal den kristne Menighed stadig samle Korsfarere, der har Mod til at kæmpe under Korsets Mærke for alt det, Gud gav os og vort Folk i Jesus Kristus, - om det saa skal blive til Kors for dem selv. - -

Hil dig, vor Fane, Korsbanner hvidt! Lad os ikke glemme, at det er et kristent Korsbanner!

Maatte Dannebrog altid vaje frit over et kristent Folk!

F. Beyer.

En Luftskipper fortæller.

(7) Den 5. August 1915 faldt Warszawa i Tyskernes Hænder. Jeg laa dengang ved Luftschiff Trupp 3 i Frankfurt a/M, og Dagen efter fik vi Marchordre. Vi vidste ikke, hvor vi skulde hen, men efter tre Dages Forløb rykkede vi ind i Polens Hovedstad.

Det var ellers en dejlig Tur til at begynde med. Toget, vi rejste med, kørte igennem Thüringen og Sachsen, langs med Saaleflodens skønne Strande og forbi mange smukke Byer, Bjerge og Dale, bl. a. saa vi Wartburg knejse højt oppe. I Schlesien og Posen blev Landskabet mere fladt og trist, og ved Grænsestationen Kalisch, hvor vi gjorde Holdt, fik vi hver udleveret 30 skarpe Skud. Vi blev helt kry, for - tænkte vi - nu maatte da disse Pokkers Underofficerer og Feldwebeler anslaa en anden Tone! Nu, da vi havde de skarpe Skud, turde de nok ikke saadan tyrannisere os, og hvis de gjorde det, saa kunde de vente sig noget. - Men ak, de forandrede ikke Tonen, og vi var slet ikke saa modige, som vi troede. Vi led oven i Købet den Tort, at man en Uge senere tog de skarpe Skud fra os, og kun de, der stod paa Vagt, fik udleveret 5 Skud.

I Warszawa rykkede vi ind i det store, russiske Kasernekompleks i Bydelen Mokotow. Vi bivuakerede ude paa Kasernepladsen en Uges Tid, medens vi med stor Grundighed blev sat til at rense ud og rydde op i de mange Kaserner. De havde været brugt det sidste halve Aars Tid Som Tyfus-Lazaret af Russerne, og det blev senere fortalt, at mellem 20 og 30.000 Russere var døde her og var blevet begravet paa en nærliggende Kirkegaard. Alle Lokaler, Sengestede og Tæpper blev grundigt desinficerede, inden vi rykkede ind i en af Kasernerne. Et Par Dage efter ankom en Luftschiff Trupp fra Berlin og en fra Schneidermühl, og vi var nu 600 Mand samlede.

(8) Saa viste det sig, hvad vi var samlede for. Vi skulde sammen med en Montør- og Ingeniørstab fra Elsass-Lothringen bygge en transportabel Luftskibshal midt paa den vældig store Eksercerplads. Vi gik i Gang med at grave Huller til Hallens Fundamenter, anlagde et Jernbanespor til Godsbanegaarden, og lidt efter strømede Jernbjælker og Vinkeljern ind, alt lavet til Rette paa Fabrikker og lige til at samle paa Stedet med Skruer og Lasker og rejse efterhaanden. Paa 6 Uger byggede vi - ca. 630 Mand - en Hal, der var 145 m lang, 52 m bred og 45 m høj. Men det var ogsaa et Slid og Slæb fra om Morgenen Kl. 4 til 8-9 om Aftenen.

Da vi var færdige, blev de to andre Luftschiff Truppe sendt til Ternesvar i Bulgarien for at bygge en Hal Mage til. Vi derimod skulde blive i Warszawa til Betjening af L-Z 12, der ankom nøjagtig 6 Ugers Dagen efter vor Ankomst.

Vi fik nu en relativt god Tid. Den blev bedre, efterhaanden som Hallen blev helt færdig. For mit Vedkommende varede den et helt Aar, indtil jeg kom tilbage til Stamafdelingen i Mannheim. Jeg lærte Polens skønne Hovedstad at kende ud og ind og lærte at tale lidt Polsk, og det havde jeg af og til nogen Glæde af.

Fra denne Tid kan jeg huske et Par Episoder, som jeg her vil berette.

Ved Byggepladsen stod der Dobbelt-Vagt. En Nat, da Sauerberg fra Hamborg gik rundt med skarpladt Gevær, saa han pludselig noget dukke op i Mørket og Taagen. "Halt! Wer da?" raabte han de lovbealede tre Gange. Men dette "noget" rørte sig ikke af Pletten. "Jeg skyder!" brølede han - og Bang! saa skød han. Men dette "noget" var der stadig. Saa kom den anden Vagt hæsblæsende til, og ved forsigtig Undersøgelse viste det sig, at han havde

skudt paa en Skruestik, der stod lidt for sig selv paa Marken. Sauerberg maatte tit høre for dette.

Engang stod vi opmarcheret i Landingsformation for at modtage L-Z 12, der havde været paa Bombetogt ind (9) over Rusland. Man stiller op som et V med Spidsen af V'et vendt mod Vindretningen. Luftskeibet styrer saa lige ned i denne Kile mod Vinden, og naar det er ca. 50 m over Jorden, lader det fra Forstavnen et Tov falde. Nu maser alle fra Landingsholdet hen mod dette Reb for at faa fat i det og ved forenede Kræfter og Tyngde at hale Skibet ned paa Jorden. Men denne Dag var der lidt med Kastevinde, og da den første Soldat var naaet hen og havde faaet rigtig godt Tag i Rebet, blev Skibet kastet til Vejrs igen. Inden Soldaten fik set sig om og givet Slip, var han hevet med i Vejret og hang nu der, ca. 50 m under Skibet og omkring ved 100 m over Jorden. Det saa farligt ud. Hvad vilde der ske? Han blev observeret fra Skibet, og Skibet vendte saa, sejlede en ny Halvkreds og lavede et nyt Landingsforsøg. Denne Gang lykkedes det. Soldaten var ung, han havde gode Armkræfter, holdt ud under den ufrivillige Luftsejls paa ca. 10 Minutter og landede omtrent samtidig med Skibet. – Der var ofte Kammerater fra de andre Vaabeparter, der haanede os og kaldte os Strippenzieher (Tovtrækkere), men her kunde de da se, at vi ogsaa somme Tider kunde komme i Luften.

Naar L-Z 12 laa i Hallen, stod der altid to af os paa Vagt ved Skibet. Ude omkring paa Eksercerpladsen laa et Landstormskompagni, som holdt Vagt i 200 m Afstand fra Hallen med 12 Mand paa Vagt. Vi gik derfor i dejlig Fred og Ro inde i Hallen, for naar der kom Officerer paa Inspektion, saa kunde vi straks høre dem skraale op derude med deres "Holdt! Hvem der?", og jeg har faaet mangan en dejlig Søvn i den kolde polske Vinter 1915-16 under noget Ballonstof. Hver Time skulde vi kontrollere Skibets Vægt, og det var egentlig en underlig Ting at se det mægtige Skib, der var over 120 m langt, hvile kun paa de to Gondoler paa to almindelige Træbukke. Det maatte ikke ligge tungere paa Bukkene, end at en Luftskeipper paa hver sin Side af Bukken ved et Haandtag, der var anbragt paa Gondolen, kunde løfte det mægtige Skib i Vejret. Hvis dette ikke kunde lade sig gøre, d. v. s. naar det havde tabt (10) Gas og dermed Opdrift, skulde saa mange Sandsække hægtes af, at det lod sig løfte.

Om Sommeren, naar det om Morgenene kunde blive varmt, kunde det omvendte ske.

Vi gravede en stor, underjordisk Kælder i Nærheden til Luftskeibets Bomber. Det var store, runde Kugler, fra 40 til 60 cm i Diameter, udvendig beklædt med en Slags Tjære eller Asfalt. Naar vi fik en Ladning af disse, var der altid et Om-Kap Trilleri med disse Tingester, og de bragede tit sammen; men de var vist relativt ufarlige, saa længe Tændsatsen ikke var sat i. Skibet kunde, saa vidt jeg husker, have en 22 Stk. af disse Tingester med.

Vi, der altsaa paa en Maade var fast garnisoneret i Warszawa, fik sammen med de andre Tropper Befaling til at tage alt muligt Hensyn til Polakkerne. Naar vi gik paa Fortovet, saas det endda helst, at vi traadte til Side for Befolkningen, og det kunde vi jo til at begynde med ikke forstaa. Men Sagen var den, at Tyskerne vilde forsøge at vinde Polakkerne for sig og faa dem til at blive glade for deres humane, og, ak, noget saa høflige Beskyttelse. Men i det lange Løb lykkedes det jo ikke, og man kan godt sige - uden at sige for meget -, at saadan noget ligger nu engang ikke rigtig for Tyskerne. Denne usædvanlige Høflighed skulde rigtig manifesteres paa Polens National- og Frihedsdag, den 3. Maj. For første Gang siden Polens mislykke de Rejsning paa denne Dag mod de russiske Undertrykkere i 1860'erne skulde Hovedstaden have Lov til at fejre denne Rejsning i fuld Frihed, og alle tyske Soldater fik Udgangsforbud til Kl. 4 om Eftermiddagen. Polakkerne skulde føle sig helt alene og

befriede, og Befolkningen rustede sig til en mægtig Frihedstilkendegivelse. Dage i Forvejen blev Huse og Gader smykkede med Grønt og det smukke rød-hvide polske Flag. Over Altan- og Balkon-rækværker blev der hængt smukke Tæpper, og den store Dag oprandt med Folkeoptog, Gudstjenester, Fest paa Universitetet og Polyteknisk Lærestalt og Festligheder mange andre Steder. Ingen tysk Soldat var der i Vrimlen (11) før efter Kl. 4. Dog rundt omkring i de forskellige Kaserner laa Mandskabet i højeste Alarmberedskab, klar til Udrykning, hvis Polakkerne ikke forstod at feste saaledes, som "Beskytterne" havde tænkt sig det. Ved 2-3-Tiden gik L-Z 12 til Vejrs for at foretage et Par Rundsejlinger over Byen. Maaske har Polakkerne opfattet det som en ekstra Hyldest, men det var det nu ikke. L-Z's Bug var fuldt lastet til Bristepunktet med Bomber - og ve de formastelige, hvis alt ikke gik efter Programmet. Alligevel kunde jeg godt forstaa, at Befolkningen gav sig hen til Fest og Glæde, for det var jo dog første Gang, de efter godt halvtreds Aars Forløb fik Lov til at fejre denne deres stolte Rejsningsdag udendørs.

Om Aftenen var der stor Gallaforestilling i Warszawas store, prægtige Opera. Jeg havde været der adskillige Gange tidligere, og jeg husker, at jeg med særlig Glæde har hørt "Aida" et Par Gange. Denne Aften skulde opføres "Halka" af Moniuszko, et nationalt Syngestykke med mange polske Sange, noget i Lighed med vort "Elverhøj" eller "Der var engang". Det var igen ved forskellige Paroler henstillet til os Soldater at undlade at gaa i Teatret den Aften, dels for at Polakkerne kunde føle sig alene, dels fordi det ikke var noget for os. Et direkte Forbud var dog ikke givet. Altsaa, tænkte jeg, det er netop noget for dig, og jeg købte mig et Par Dage i Forvejen en Billet til 1. Etages Pladsloge, 2. Række. Dagen før skrubbede og vaskede jeg min efterhaanden meget slidte og medtagne feltgraa Uniform, og saa mødte jeg op i Operaen om Aftenen. Vi var maaske en 5-6 tyske Soldater, der havde dristet sig til at trodse Henstillingen, og jeg tror nok, at de øvrige af os var Polakker fra Posen eller fra Vestprøjsen.

Naa, jeg vandrede ind paa Rækken, satte mig paa min Plads og var snart omgivet af elegant paaklædte Kvinder med pragtfulde Smykker og af kjoleklædte Herrer. De kiggede noget misfornøjet og desorienteret paa mig lille, feltgraa Mus, og mine Naboer rykkede endda lidt fra mig, (12) for man kunde jo aldrig vide, om der ikke var noget levende paa mig. Det var der ikke dengang endnu. Saa begyndte Spillet, og jeg tør nok sige, aldrig har jeg været med til noget lignende. Husk paa, at nu kunde Polakkerne for første Gang i mange, mange Aar i tilsyneladende fuld Frihed fuldstændig hengive sig til deres nationale Epos og uden Frygt vise deres Begejstring for de kendte Toner og Sange. Nok havde de under Russerne faaet Lov til at opføre "Halka", men det var jo under et vist Tryk, de havde hørt den.

Efter hver af de kendte Sange var der en Begejstring uden Lige. Folk klappede og raabte Huj, Huj, Huj, trampede i Gulvet, forlangte da capo, græd og omfavnede hinanden og var helt ellevilde. Den ene mægtige Buket rød-hvide Blomster efter den anden blev kastet op paa Scenen. Hvor kunde jeg andet end blive smittet af denne Rus. Jeg tænkte, noget lignende vilde jo ske, hvis f. Eks. Det kgl. Teater fik Lov til at opføre et dansk Stykke i Haderslev, og vi vilde faa Lov til at te os, som vi vilde. Og da alt her foregik i de rød-hvide Farvers Tegn, var det jo let at blive i Illusionen og overføre hele Feststemningen til Sønderjylland. Altsaa, jeg klappede, trampede og raabte Huj ligesom de andre.

Da første Akt var forbi, og Folk begyndte at faa lidt Ro paa sig igen, kom de i Tanker om, at jeg jo næsten havde opført mig ligesom de selv. De snakkede lidt sammen, og saa dristede min Nabo sig til at sige til mig: "Rozumi Pan po polsku?" (Forstaar De Polsk, min

Herre?). De gik ud fra, at jeg maatte være Landsmand til dem fra Prøjsen. Jeg maatte bedrøve dem med at sige: "Nie, nie rozumie po polsku!" Han hviskede lidt sammen med sin Nabo, og saa forsøgte han igen, denne Gang paa Fransk: "Parlez vous francais, monsieur?" Jeg maatte igen svare: "Non, je ne parle pas francais, monsieur!" Saa hviskede han lidt med sin Nabo igen, og de blev enige om, at dette Tilfælde maatte opklares. Saa begyndte han for tredie Gang, og denne Gang paa meget gebrokkent Tysk; han vilde (13) gerne have at vide, om jeg var polsk Landsmand til dem, men fra det tyske Rige. Det maatte jeg desværre bedrøve ham med, at jeg ikke var, men at jeg var dansksindet Slesviger. I et Nu vidste hele Logen det, og med det samme kunde jeg forstaa, at de alligevel ansaa mig for en Slags Landsmand, for en, der havde fælles Skæbne med dem. Jo, Polakker, Elsas-Lothringer og Slesvigere kendte hinanden dengang og tog Del i hinandens politiske Ve og Vel.

Jeg blev trykket i Haanden, ja, en omfavnede mig og trykkede mig i min slidte Uniform ind til sig, ladende haant om mulig Risiko med Hensyn til levende Væsener; smukke, sorte Kvindeøjne smilte og lynede mod mig; jeg fik Chokolade og Bolsjer og Cigaretter og var med det samme optaget i Logens Fællesskab den Aften. Og de andre Akter blev sunget og spillet, og Begejstringen steg til Grader, som vi kolde Nordboer har svært ved at svinge os op til, men jeg gjorde mit bedste af et ærligt og henrevet Sind.

Den Aften vil jeg aldrig glemme; den hører med til mit Livs store Minder:

A. P. Andersen, København.

Om Bord paa et af den tyske Slagflaades linjeskibe under Revolutionen 1918.

1912 blev jeg indkaldt til Militærtjeneste ved II TD i Wilhelmshaven og blev straks afkommanderet til Tjeneste paa SMS "Thüringen", et Linieskib paa 29,000 Tons og med en Besætning paa 12-1300 Mand. Der blev jeg indtil Krigens Slutning og oplevede saaledes Revolutionsdagene, som Kejser Wilhelms "stolze blaue Jungs" satte i Brand i 1918. At det netop var Flaadens Mandskab, der begyndte Revolutionen, skyldes ingenlunde, at vi var mere krigstrætte eller mere modige end vore Kammerater paa Land, men kun, at Besætningen paa Skibene i det store og (14) hele var den samme gennem hele Krigen, saaledes at vi kendte hinanden ud og ind og ganske nøje vidste, hvem der kunde indvies i Planerne og hvem der skulde holdes udenfor.

Allerede i 1916 var der lagt en Plan om Afslutning af Krigen; men den strandede, fordi Mandskabet ikke kunde enes, og navnlig, fordi Værftsarbejderne ikke var modne nok endnu, og uden deres Hjælp, til Sikring af Levnedsmiddelforsyninger m. m., kunde Planen ikke gennemføres. Men i Efteraaret 1918 begyndte det igen at ulme, hele Organisationsarbejdet blev sat i Gang igen, og det blev saa fra "Thüringen", Signalet til Oprør kunde gives.

En af de første Dage i November 1918, mens vi laa paa Torpedovagt med 1. Eskadre paa Schillig Red (Indsejlingen til Jadebugten), holdt vore Officerer et af deres Sviregilder i Messen. Her holdt 2. Artilleriofficeren en Tale og udtalte, at vi om Morgen Kl. 4 skulde lette Anker, opsøge Arvefjenden John Bull og slaa ham eller gaa ned med Ære.

Dette blev hørt af en Matros, der stod uden for Messen, og han bragte Meddelelsen videre til Ledelsen af det Soldatterraad, som længst var dannet om Bord. Herfra gik de fornødne Ordre til de forskellige Afdelinger, der hver havde faaet tildelt deres bestemte Op-gave, naar det skulde gaa løs. Ellers var alt roligt som sædvanligt.

Kl. 4 lød Fløjten og "Division der Wache klar zum Ankerlichten!" Men der kom mere end een Division der Wache; hele Mandskabet strømmede øjeblikkelig til Forbatteriet, hvor Ankerspillet var, og der blev ikke lettet Anker. Samtidig blev der fra Signalstationen givet Besked til de omkringliggende Skibe med Opfordring til en lignende Optræden. Og ikke paa eet af Skibene hørtes Ankerkædernes Raslen. Imidlertid kom Vagtofficeren, en ung Spirrevip af en Overløjtnant, til Forbatteriet og holdt en Dundertale til os. Nu havde Admiral Scheer, som vi havde et stort Billede hængende af, vundet Flaaden saa stor Ære og Berømmelse i Skagerrak slaget og siden, saa vi (15) skulde skamme os o. s. v. Han blev afbrudt ved, at en Matros tog det indrammede Billede og slog det oven i Hovedet paa ham, saa at Glas og Billede gik i Stykker og Rammen blev siddende om Halsen paa ham. Denne Handling blev fulgt af et Spark bagi og et "da hast du dein' Scheer und die ganze Bescherung; und dann mag, das du 'naus kümmt!"

Lidt efter kom Kommandanten selv, en gammel og gemytlig Mand, som vi alle var glade for. Han kom som altid med Hænderne paa Ryggen og sagde: "Na, Jungs, was ist denn los, was wollt Ihr denn eigentlich?" Svaret lød: "Alles was der Kapitän verlangt, bloss der Anker bleibt liegen!" "Ja, wenn Ihr nicht wollt, kann ich nicht fahren ", sagde den gamle, og saa gik han igen.

Alle Skibene blev liggende, og noget senere kom der flere Skibe til fra Wilhelmshaven og andre fra Kiel; men alle som een smed de Anker, da de var kommet ud til os, og Dagen efter vendte de tilbage til Havnen, kun 1. Eskadre blev paa Post paa Schillig Red. Dermed var første Akt forbi og Faklen tændt.

Nu fulgte Dagene med Spænding. Vilde det lykkes at føre det igennem, eller hvordan vilde det gaa? Den næste Dag begyndte Tjenesten igen, og alt blev udført, som om intet var sket. Kun et Par Gange blev der gjort Forsøg paa at faa Ankeret op, men straks blev Forskibet besat igen, og Ankeret kom ikke op.

Vi havde engang en pudsig Oplevelse med en lille Torpedobaad, som kom ud og rettede sit Torpedorør imod os med Opfordring til at makke ret. Men straks rettede vi fra Skibet en dobbelt 30 cm's Kanon mod ham med Anmodning om at forsvinde, da vi ellers let kunde komme til at trykke paa Knappen. Han forsvandt ligesaa stille igen uden at skyde sin Torpedo af.

Men saa en skønne Dag skulde der gøres en Ende paa Legen. En stor Damper kom og lagde sig ved Siden af os, og ud myldrede en hel Masse af "die kaisertreuen Seesoldaten", en Slags Kystartillerister. Nu skulde der fra (16) "Thüringen" og "Helgoland", som ansaas for Anstiftere af hele Historien, udtages en Del til Skræk og Advarsel for de andre. Alle Dæksluger var lukkede, saa der maatte først bedes om godt Vejr, før der blev lukket op, hvorpaa alle Mand maatte træde an paa Mønstringspladsen. Her blev saa hver 3. Mand udtaget og ført over paa Damperen, medens Søsoldaterne dannede Espalier med deres opplantede Bajonetter. Sammen med et lignende Antal fra "Helgoland" blev de ført til Wil-

helmshaven, hvorfra de skulde bringes i bedre Sikkerhed længere inde i Tyskland. Efter hvad jeg har hørt, uden at jeg tør staa inde for Rigtigheden deraf, kom de imidlertid kun til Bremen, hvor de overrumplede Banevagten, som derpaa sammen med dem rykkede ind paa Kasernen.

Om Bord gik alt sin vante Gang. Vi havde daglig Forbindelse med Land gennem Postbaade, og en skønne Dag vilde vi i Havn. En Henvendelse til Kaptajnen resulterede i, at han bad os vente til næste Dag Kl. 10; han vilde først søge om Tilladelse til at løbe ind, og hvis denne ikke var opnaaet til den Tid, vilde han alligevel føre Skibet ind til Slusen og der afvente nærmere Ordre. Næste Dag Kl. 10 . sejlede vi saa til Wilhelmshaven, hvor vi straks fik Ordre til at hejse det røde Flag og komme ind til Havnen. Kaptajnen spurgte, om han skulde gaa, men vi bad ham blive og føre Kommandoen videre sammen med det "Soldaterraad", som vi havde. Paa hans Spørgsmaal, om der skulde andre Officerer bort fra Skibet, svarede der nej! Men for deres egen Sikkerheds Skyld vilde vi raade Overløjtnant Dietrichs (det var ham med Billedrammen) og en Overingeniør til ikke at lade sig se mere. Sidstnævnte havde med sin Revolver truet Fyrbøderne til at holde fuldt Tryk paa Kedlen, men han fik en Nøgle i Nakken og blev smidt ud af Maskinrummet.

Imens var Vaabenstilstanden blevet en Kendsgerning, og snart kunde Hjemsendelsen af Mandskabet begynde. Først kom de fra det af Frankrig besatte Elsas-Lothringen, og derefter gik det efter Alder. Jeg kom hjem (17) den 28. November 1918 og var saaledes sluppet godt igennem de 6 Aar, som vi maatte tilbringe om Bord hos den tyske Marine.

Peter Møller, Sønderhav.

Fortæl Kammerat!

Ja, hvem husker ikke denne - for Spøg mente Betegnelse - "Batteri Brinkmann", den blev da ret ofte brugt ogsaa hos Fodtuderne (Infanteriet).

Det Batteri, hvortil jeg hørte, var i Sommeren 1917 blevet indsat i det paa denne Tid rasende Flandernslag. Da Batteriet hørte til det sværkalibrede Skyts, stod vi temmelig langt ude bag Fronten. Kanonerne stod i Stilling i Houtholster-Skoven, medens Bespændingen og den dertil hørende Bagage laa i Kvarter i den idylliske lille By Zieghem.

Det er fra denne Tid, jeg vil fortælle en morsom lille Oplevelse. Batteriets Mandskab var en ret broget Blanding, bragt hid fra hele det store tyske Rige. Bl. a. var der da ogsaa to Mand, der havde hjemme i Berlin. Kun de to Mænds Fornavn husker jeg, det var Adolf og Heinrich eller bare Heini. Nu var det en god gammel Skik hos os, at vi delte ondt og godt sammen - alt som dette nu kunde flaske sig. Heri var ogsaa indbefattet de "Liebesgaben"-Pakker, som vi Tid efter anden fik tilsendt.

Dog, her gaves der ogsaa en Undtagelse, og det var denne Berliner-Adolf. Ikke saadan, at han ikke vilde være med til at fortære vore Pakkers Indhold; det vilde Fyren nu nok, men fik han selv tilsendt en Pakke, ja, saa ragede det ikke os. Han beholdt den for sin egen

Mund. Derfor vil ingen vist fortænke os i, at vi saa med en vis Skepsis paa den gode Adolf og pønsede paa at give (18) Kammeraten en lille Streg, som han ikke saa let skulde glemme. – Kære Ven, tænkte jeg -, vi faar nok Ram paa dig en Dag -, og sandelig, om vi ikke gjorde det, og det endda næsten før vi anede det.

Paa en eller anden Maade var den gode Adolf kommet i Besiddelse af en hel Del Flasker med belgisk Landvin. Vinen vilde han nu sende hjem til Familien i Berlin, og han bad mig være behjælpelig med Indpakningen af de mange dejlige Flasker med Indhold. – Jeg slog til og lovede ham dette. Ja, ja, tænkte jeg i mit stille Sind, mon der ikke byder sig en Lejlighed til at faa dukket Fyren.

Medens den gode Adolf gik sig en Tur om til Bagagen for at faa fat i de nødvendige Indpakkingsmaterialer, lovede jeg at holde godt øje med hans kære Skat. Men næppe var Fyren ude af Døren, før jeg tilkaldte de i Nærheden værende Kammerater. Efter en kort Raadslagning enedes vi om, at den dejlige Vin aldrig skulde komme til Berlin, og saa slog vi den uden Betænkning i vore tørre Halse. – Saa var den lavet, hvorefter Flaskerne igen blev paafyldt rent Brøndvand. Proppen blev sat i, og nu saa det hele saa uskyldigt og tilforladeligt ud.

Berliner-Adolf var vendt tilbage med en solid Trækasse. Saadan lidt afsides stod vi og viklede Flaskerne ind i Papir, hvorefter de forsigtigt blev anbragt i Kassen. Det var hurtigt gjort, og Kassen blev sendt af Sted.

Der gik et Stykke Tid - vi havde næsten glemt Sagen.

– Men saa en Dag sprang Bomben.

Berliner-Adolf kom farende, viftende med et Brev, han lige havde modtaget. Manden saa rent forstyrret ud - han skulde da vel aldrig være blevet tosset - Du store, skreg han. – Hvem Fanden har nu her været paa Spil?

– Hvad er der i Vejen? – Hvad mener du? spurgte jeg ret deltagende.

– Åh, I ved vistnok ret god Besked, men - læs selv her, skreg han arrigt: med dirrende Haand holdt han den lige ankomne Skrivelse hen under mine øje, saa jeg selv kunde læse Brevets Indhold. Bl. a. stod der: (19)

... takker, du burde skamme dig, du maa vide, dette her er alt andet end Spøg - Vand har vi endnu nok af her Farvel!

Og det - røg det ud af den ulykkelige Adolf - kan ikke være andre end jer, der har lavet mig denne forbandede Suppedas!

Haa-haa-haa, hvor vi lo, for det havde Manden da saa fuldkommen Ret i.

J. J., Spandet.

*

Nis Schjerning, Spandet, fortæller:

Ved Verdenskrigens Udbrud i 1914 blev jeg indkaldt til Haderslev, hvor Landst. Batalion III, Flensborg, blev opstillet. Senere blev den bare kaldt Flensborg-Bataillon, det var jo saa let. Jeg ved dog ikke, hvad den havde med Byen Flensborg at gøre. Vi var allesammen heroppe fra Grænselandet, saa der lød jo dansk Tale overalt; selv mange af vore Befalingsmænd talte Dansk til daglig. Hauptmanden - eller Kaptajnen, Bataillonschefen, var dog en Tysker. Han var dog for længst udtraadt af Tjenesten. Før Krigen drev han et eller andet borgerligt Erhverv. Han var nok en Tysker, men han var en af dem, man kommer til at holde af. Han var flink og ret forstaaende. – Ikke Tale om, at han skulde finde paa at forby-

de os at tale sammen paa vort Modersmaal, naar vi var uden for Tjenesten. Ja, det lyder kanske morsomt, men en Dag, da Bataillonet stod opstillet paa Kasernepladsen, fandt Kaptajnen det belejligt at faa undersøgt, hvor mange dansktalende Nordslesvigere han havde under sig.

Alle dansktalende og de, som forstod Dansk, skulde træde frem foran Geledet. – Jeg tror, der kun var en halvtreds, Stykker, der stod tilbage. Ja, ja - det var jo ogsaa en Maade at demonstrere sin Danskhed paa. Da sagde Kaptajnen: - Ja, ja, Kammerater. I er gode nok, jeg kunde ønske, jeg kunde bruge jeres kønt klingende (20) Modersmaal, men det kan jeg jo desværre ikke. – Enhver vil jo kunne forstaa, at Manden var populær.

Bataillon Flensborg blev senere forlagt til Belgien. Som Besættelsestropper havnede vi i Landets Hovedstad Bruxelles. Gode Dage havde vi her. Vi var jo Danskere og følte stærkt med den stakkels Befolkning. Militærlovene var jo strenge, men vi holdt dem ikke mere, end det var strengt nødvendigt. Belgierne forstod os og holdt af os. – Senere, efter Bataillonnens Bortrejse, har det sikkert forandret sig til det værre. Vi vilde da ogsaa gerne være blevet der.

Det var, medens vi laa i Bruxelles, at vi en Søndag havde Feltgudstjeneste. Det hele var ret festligt med Musik og det tyske Krigsflag anbragt omkring det improviserede Alter.

Præsten, en ret ung Mand, talte, syntes vi da, ret smukt til os. I sin Prædiken talte han om Kærligheden til Hjem, Sprog og Modersmaal, om Fædrelandet, som vi, hvis det skulde blive krævet, skulde værne og - skulde det være - dø for.

Saa var da endelig Højtideligheden forbi. Vi var en lille Flok, som slog Følge for at naa ned til det Sted, hvor vi laa indkvarterede.

Vi gik nærmest saadan i vore egne Tanker. Vi tænkte paa dem derhjemme. Blandt os var ogsaa to Kammerater, begge hjemmehørende i Skodborg. De førte en ret indholdsrig Samtale.

– Du, Jens, siger den ene af Mændene, de vaar ejsen en gro w goej Præken, den her Præst han holdt.

Tiltalte studsede. – No, tøkket do de, Frerik! – Ja, saamænd, enhver har jo sin Smag. Æ var no ett saa glæj ve' en', svarede han.

– Jou, pinnede vaar et en go ej Præken, svarede Frederik. For ser do, den her Præst vaar da en grumme Kael; saaj han eet, te vi skuld' elsk vor Modersmaal - o de er da (21) dansk. – Ja, o saa Fædrelandet, som ham æ Præst osse snakket om - ja, de ved æ da er Danmark, som vi jo oltins har kæmpet og værget for.

– Saa, fortsatte Frederik, la' dem no barestens komm'

– di forbandede Prøjsere o vil forby' wos o snakk Dansk, saa skal æ ejsen lov for, di ska faa Beskeen. – For æ holder mæ te' æ' Præstes Ord. O' de kan di band o, saa læng æ hed Frerik!

*

Niels E. Outzen; Høleskov, fortæller:

Det var under min Indkaldelse under Verdenskrigen 1914-18, at jeg nød den Ære at bo en længere Tid naa et rigtigt Nonnekloster. – Og det skete saamænd paa en ganske uskyldig Maade, hvorom jeg her kort skal berette. Vi skrev da Sommer 1916. Jeg fandt det saa heldigt, at min gamle Svaghe - en Mindelse fra mit ret kortvarige Ophold i Skyttegravene paa

Østfronten - igen havde meldt sig. Det var Gigten i begge mine Ben, der plagede mig. Lægen, som undersøgte mig, fandt, at det nok var bedst, jeg kom paa et længere Kurophold.

Jeg forlod saa min Afdeling i Bitsch-Lager og tog med Toget til Byen Kreuznach. Militærlazarettet fandt jeg anbragt i et katolsk Nonnekloster. Jeg fandt mig da snart installeret under ret betryggende Forhold. Belægningen her var ikke overvældende, saa vi nød en god og kærlig Pleje fra de rare katolske Søstres Side.

Min Kur bestod daglig i varme Bade, og jeg maatte ellers den øvrige Tid holde mig i Sengen. Naa - Tiden blev mig dog her aldrig lang. Jeg havde her fundet en god Sidekammerat i Willy Harms, Harms var fra Westfalen, hvor han før Krigen havde været Grubearbejder. Under Kampene paa Vestfronten var han blevet saaret i Underlivet - vistnok af en Granatsplint. Det var et fælt Saar.

En Nat vaagnede jeg ved, at jeg hørte min Kammerat (22) klage sig. Jeg fik mig rejst op i Sengen og spurgte med deltagende Mine:

– Hør, Willy - hvad er der i Vejen? – Er der noget, jeg kan hjælpe dig med?

– Aa, jamrede han. – Jeg vilde da saa gerne have mig drejet lidt. Jeg har selv prøvet paa det. – Dette her er ikke til at holde ud, jamrede han.

– Vent, sagde jeg. – Nu skal jeg straks være der og hjælpe dig lidt til rette.

Jeg kam i en Fart ud af Sengen og stod snart ved min stakkels Kammerats Leje. Det var en maanelys Nat, saa jeg kunde sagtens se til det, jeg skulde. Naa, slet saa let gik det dag ikke. Jeg prøvede først at lette lidt paa ham, men min Kammerat var en stor og kraftig Mand - mine Kræfter slag ikke til her. Efter lange Anstrengelser lykkedes det mig dog.

Min Kammerat kom sig forbløffende hurtigt. En Uges Tid senere kunde han komme op igen. Efter kort Tids Forløb drog han atter ud til Fronten.

Mit Ophold her var ogsaa snart til Ende. Heldet vilde - om man kan sige saa - at jeg et Par Dage før min Bortrejse fik en frygtelig Tandpine. Jeg var et Par Gange hos Tandlægen. Den sidste Gang, jeg var hos ham, sagde han: - Det er nok bedst, at De faar Munden gjort ren, Outzen. – Bagefter kan De saa faa en hel ny Mundfuld pragtfulde Tænder - og det endda gratis. Uden Betænkning slog jeg straks til. – Saa gik da den Tid hen med det. Thi, som Tyskerne siger: - Wer sich nicht drückt - der ist verrückt!

Tandlægen holdt Ord. Han lavede mig nogle nydelige Tænder. – Jeg reddede ham for en Tid fra at blive arbejdsløs og - blive sendt til Fronten. To og en halv Maaned tog det, før jeg endelig var færdig med min Tandbehandling. Fritiden tilbragte jeg hos en af Byens Vinhandlere, hvor jeg stod og slog Indpakkingskasser sammen. Jeg oplevede mange gode Dage der.

(23) Endelig slog da Afskedstimen. – Farvel, du kære gamle Kloster! - -

Ved min Tilbagekomst til Lejren fik jeg selvfølgelig skældt Huden fuld. – Men jeg var nærmest ligeglad.

Hvordan jeg oplevede Vaabenstilstanden 1918.

Naar jeg vil fortælle Kammeraterne i D. S. K. lidt om, hvordan jeg oplevede Vaabenstilstanden, saa maa jeg maaske have Lov til først at fortælle lidt om, hvad jeg under den første Verdenskrig ellers har foretaget mig.

Jeg var taget til Marinesoldat paa Sessionen i Foraaret 1914 og var tildelt 2.M.-D. i Wilhelmshaven og skulde normalt have været indkaldt til 1. Oktober. Imidlertid kom ja Krigen i August og jeg fik omgaaende Indkaldelsesordre.

Rekruttiden i W.-H. var temmelig skrap og varede i 3 Maaneder, og saa var man ja saa nogenlunde inde i de infanteristiske Færdigheder. Vi kom saa paa et Vagthold paa Kaiserliche Werft i nogen Tid, men Juleaftensdag 1914 fik jeg pludselig Ordre til at pakke Køjesækken og stille i den store Sydhavn, i Marinens Jargon kaldet "Sydhavet", for at gaa om Bord i S.M.S. "Stettin", en saakaldt "Kleiner Kreuzer", 425 Mands Besætning. Da jeg kom om Bord, sad Mandskabet ved Julemaden: Gaasesteg, Svedskekompot, Glühwein, og hvad der nu ellers hørte til ved en saadan Lejlighed. Hele Besætningen var saakaldte "Alte Knochen", d. v. s. de havde allerede deres 3 Aars Tjenestetid bag sig og skulde normalt have været hjemsendt, men maatte nu paa Grund af Krigen fortsætte. De kom alle fra et "Auslandsdetachment" og havde saaledes faaet set sig godt om i Verden. I dette Selskab gled jeg ind, og jeg tag den gode Velkomst som et godt Varsel for Fremtiden; (24) det gode Kammeratskab blev ved at bestaa, men hvad Maden angaar, blev den hurtigt daarligere.

Paa "Stettin" var jeg i 3 Aar. Et Par Dage før Julen 1917 blev jeg kommanderet til Stamkompagniet, og en af de første Dage i det nye Aar 1918 rejste jeg sammen med 9 Kammerater fra andre Skibe til den lille By Elsflëth ved Weserfloden for at gaa paa Navigationsskole.

Hen paa Sommeren afsluttede jeg Skolegangen med bestaaet Eksamen og kom derefter om Bord i S.M.S. "Ostfriesland" (1100 Mands Besætning) til videre Uddannelse i Styrmandsgerningen. Efter at være færdig hermed, havde jeg det enestaaende Held at komme om Bord paa en gammel Trawler, der i mange Aar havde slæbt Torsk hjem fra Farvandene omkring Jan Mayen og Bjørneøen. Dens Navn var "Dithmarschen". Alle de øvrige Kursuskammerater maatte paa den tunge Rejse til Undervandsbaadsafdelingen i Kiel, og en Undervandsbaad ansaas i Efteraaret 1918 som den rene Dødssejler; - men paa den gamle Baad "Dithmarschen" oplevede jeg Revolutionen og Vaabenstilstanden.

Lige et Par Ord om "Dithmarschen". Besætningen bestod af 15 Mand. Baaden var udrustet som "S:Boot" (Sonderboot), d.v.s. den var camoufleret som Fiskerfartøj, men det var ogsaa kun Camouflage. Agter for Opbygningen stod en tilsyneladende uskyldig Redningsbaad, men det var slet ingen Redningsbaad. Det var ganske tynde Brædder, som raslede sammen ved et kraftigt Hammerslag, og saa stod en moderne 8,8 Kanon klar til Skud. I Forstavnen under Vandlinien var der et Torpedoudskydningsrør, og i Lasten laa 3 Torpedoer. Det var saaledes et rigtigt Piratskib, og det havde jo ikke været hyggeligt at blive næppet af Englænderne, men alligevel hellere det end Undervandsbaad.

Paa en saadan lille Baad er der af gode Grunde ingen militær "Geist". Skipperen, "der Alte", var en Styrmand fra Hamborg-Amerika Linien, som var sat om Bord af Mangel paa aktive Marineofficerer. Han nærede en suveræn (25) Foragt for alt, hvad der kom ind under Begrebet "Schliff". Paa Søn gik han aldrig i andet Fodtøj end fladbundede Træsko, og den øvrige Paaklædning svarede dertil. Og saa havde han en ophøjet Ro over for Livets Til-

sikkelser. Han og jeg var de eneste Navigatører om Bord. Naar vi kom uden for den beskyttende Netspærring, begyndte Sejladsen at blive farlig paa Grund af de utallige Drivmimer. som den sydlige Nordsø i Efteraaret 1918 var befængt med. Men naar det lakkede ad borgerlig Sengetid, sagde han altid: "Jeg lægger mig lidt, væk mig, hvis der skulde ske noget." Ja, hvis der virkelig var sket noget, vilde det bestemt have været for sent at vække ham. Vi var stationerede i Emsmundingen, inden for Øen Borkum, og vor Tjeneste bestod i hver Nat at ankre op paa en eller anden Position ude i Søen og der vise et bestemt Lys (formodentlig for at vejlede udsejlende eller hjemvendende Ubaade eller andre Flaadeenheder). Position og Lyskarakter fik vi hver Dag opgivet af en Depechebaad fra Admiralskibet "Poseidon". Vi bestilte ikke stort, spiste helt godt, særligt Fisk og Fuglevildt, som Fiskerne solgte os, og jeg tror nok, at vi alle kom til at se helt godt ud.

Men saa kom Revolutionen.

Gennem vor traadløse Telegraf, som altid var defekt, havde vor Telegrafist opsnappet et og andet, men intet reelt. Da vi saa en Morgen fra vor natlige Tur nærmede os Vor Ankerplads, var Admiralskibet forsvundet, og da alle andre Skibe i Yderens var ved at lette Anker, blev vi enige om at sætte Kursen mod Wilhelmshaven.

Om Eftermiddagen rundede vi Wangeroog og stod ind i Jadebugten. Paa Schillig Red laa de fleste af Flaadens store Skibe, tilsyneladende parate til at stikke i Søen. Vi sejlede ganske langsomt forbi, da vi ikke var helt glade ved Situationen. Nogle af Skibene havde sat Orlogsflaget paa Hækken, mens andre endnu havde det under Gaffelen. Men saa var der en af vore Signalgaster, som ikke kunde holde Spændingen ud. Han fik fat i Vinkeflagene (26) og bad et af de store Skibe om at meddele os, hvad der var nyt. Da man derovre fik at vide, at vi kom fra Søen, fik vi hele Referatet: Flaaden skulde have været ud for som en sidste desperat Handling at slaas til sidste Mand. Mandskabet havde vægret sig mod dette Vanvid ved at slukke Ilden under Kedlerne. Kiels Kommandant var blevet skudt paa sin Bopæl, og der kæmpedes i Kiels Gader og Kaserner mellem Matroser og Kadetter, men i W-H var der endnu forholdsvis Ro.

Se, det var jo store Nyheder, men Situationen var ikke beroligende. Hen under Aften ankom vi til W-H, kom uden Besvær gennem Sluserne og fortøjede i Torpedohavnen. Nu var al Disciplin gaaet fløjten, der var ingen, der spurgte om Lov til at gaa i Land, og man benyttede sig flittigt af Lejligheden. Efterhaanden som Gutterne kom om Bord igen, samlede vi alle i Mandskabsrummet, og saa gik det løs med at fortælle, hvad man havde hørt og set i Byen og paa Kasernerne, og det var ikke lidt. Flaadens Chef, Admiral Scheer, havde aldrig været videre populær blandt Flaadens Menige, ganske særligt ikke efter Dødsdommene over de to Matroser Købes og Reichpitsch, som blev skudt Sommeren i Forvejen. Mere populær var derimod B. d. A. Viceadmiral v. Hipper, til hvis Enheder ogsaa vort Skib hørte. Han forsøgte at redde Stumperne og faa Folk til at bevare Fornuften. Det lykkedes da ogsaa, saa at Blodsudgydelserne i W-H blev ganske smaa.

Næste Morgen kom der Befaling fra B. d. V., at Mandskabet fra alle Forpostbaade skulde træde an paa Kajen. Da dette var sket, kom der en gammel Dæksofficer og holdt en Tale, som mundede ud i en Formaning om at holde til den moderate Fløj. (Der var allerede to Retninger inden for Matroserne, en, der var tydeligt inspireret af de russiske Revolutionære, og en, der var mere demokratisk indstillet. Til denne bekendte ogsaa A. v. H. sig). Naa, der kom ikke meget ud af den Forestilling. Gutterne gik hver til sit.

(27) Lige over Middag vilde jeg selv en Tur i Byen for at sonde Terrænet. Helt inde i Inderhavnen laa to af de helt store Slagskibe, og her oppe paa et af Kanontaarnene stod en

Matros og holdt en flammende Tale om Frihed, Lighed og Broderskab. Konklusionen af hans Tale var denne: slaa de store ihjel og tag selv Magten. Nu hejser vi det røde Flag, og alle, der ikke er med os, er imod os, og der bliver Kamp paa Liv og Død.

Saa blev Orlogsflaget halet ned, et rødt Flag hejst og 30,5 cm Kanonerne rettet op mod Byen. Jeg fik pludselig meget travlt med at komme om Bord i min gamle Fiskerdamper.

Noget senere paa Dagen, da alt forblev roligt, var jeg igen paa Vej gennem Havnen mod Byen. Det var, som om Atmosfæren nu ikke var saa stærkt ladet. Da jeg kom ud af Værftets Hovedindgang, kom der et stort Demonstrationstog fra Roonstrasse-Kasernen og tog Vej ad Gøkerstrasse. Da Toget nærmede sig Værftsporten, vilde Hovedvagten, en Infanteristyrke paa ca. 50 Mand under Kommando af en hvidhaaret Major, stoppe Toget. Majoren lod Gaden spærre og traadte ud foran Demonstranterne med draget Sabel og befalede at vende om. To Matroser tog fat i den Gamle, medens en tredje tog Sabelen fra ham, knækkede den over Knæet og smed Stumperne i Rendestenen. De to andre tog den gamle Mand under Armene og satte ham paa Fortovskanten. Majoren græd bitterligt. Vagten gik nu pænt til Side, og Demonstrationstoget gik videre.

Om Aftenen var vi til Revolutionsmøde i Heppens-Kasernens store Gymnastikbygning. Der var nu dannet Arbeiter- u. Soldatenrat, som her optraadte for første Gang. Der var mere end fuldt Hus og mange Talere, deriblandt en Officer. Alle Talere lovede, at vi snart skulde komme hjem, de ældste dog først. Fra Mødet gik vi til Havnen, og efterhaanden som Klokken nærmede sig 12, blev der en underlig Stilhed over det hele.

(28) Og saa lød de otte Glas: Døgnet den 11. November var begyndt.

Da Lyden af det sidste Dobbeltslag var døet hen, brød der en infernalsk Larm løs, alt for at markere Glæden over Vaabenstilstanden, som skulde træde i Kraft i Løbet af Døgnet. Alt hvad der var af Sirener paa Skibene og i Land - og det var ikke faa - gik for fuld Damp, og Himmel og Jord var et Ildhav af Lyskastere og Raketter i alle Farver. Alle faldt hinanden om Halsen, man sang og dansede, og der var Taarer i mange øjne.

Jeg blev staaende alene, længe efter at Larmen var stilnet af og Lysene var slukket, og Tankerne gik til Hjemmet deroppe ved Alssund, til Far og Mor og Søkende, som jeg nu snart skulde gense. Og i Stilheden og Mørket stemtes Sindet til Andagt og Taknemmelighed over at være kommet sund og rask gennem en Verdenskrig.

Næste Dag blev en historisk Dag; da blev Republikken Oldenburg-Ostfriesland udraabt. Det skete ved et Kæmpemøde ude paa den store Eksercerplads ved Heppens. Til Præsident valgtes enstemmigt en Kammerat ved Navn Kuhnt, stammende fra Mellemtyskland. Efter Mødet blev han baaret i Guldstol ind til Byen og anbragt i Kommandantens Embedsbolig. Hans Embedstid varede dog som bekendt ikke længe. Han var endnu i Live, da Hitler kom til Roret i 1933, men er saa rimeligvis gaaet under i den nazistiske Malstrøm paa Grund af sin Fortid.

Da der saa ikke skete noget videre i de kommende Dage, begyndte man at blive utaalmodig efter at komme af Sted hjemad. Det lykkedes dog ikke de første Dage. Derimod kunde vi godt faa vore Ejendele sendt af Sted, og det gjorde bl. a. ogsaa jeg. Da vi stadig ikke kunde faa Rejsetilladelse, skønt vi havde Hjemsendelsespapirerne i Orden, sneg vi os ud gennem Fæstningsterrænet ved Mariensiel og ud paa det flade Oldenburgland, og paa Banegaarden Sande entrede vi Toget mod Bremen, og det gik godt uden Papirer.

(29) I Bremen og Hamborg var der revolutionære Episoder paa Banegaarden, dog ikke alvorlige. Og saa henimod Aften den 22. Nov. 1918 nærmede mit Tog sig Flensborg. Der var mange hjemvendende Soldater med, der taltes en Del Dansk, og det lød som sød Musik

i Ørene atter at høre sit Modersmaal. Paa Flensborg Banegaard var der et Mylder af Folk; jeg spejdede efter et kendt Ansigt, men saa intet. Saa er der en, der rykker mig i Armen bagfra, og en kendt Stemme siger: Godaften! Jeg vender mig om, og det er Mette Clausen, gift med Murer Chr. Claus en i Snogbæk, gode Bekendte af mig. Hun ventede sin Mand med et andet Tog, og nu gik det løs med at snakke. Af hende hørte jeg de første Kendsgerninger om den forestaaende Afstemning, som skulde føre Sønderjylland tilbage til Moderlandet; og til Glæden over at vende hjem føjede sig da ogsaa Glæden over at komme til Danmark, selvom Glæden var blandet med Vemod over Tabet af alle de gode Kammerater, deriblandt min Broder, som aldrig mere skulde vende tilbage.

II. M-D.

507

— B.

14

Afrika.

Allerede ved Solopgang er vi paa Benene og Rothe inviterer mig til Morgenmaaltid, der bestaar af det sædvanlige, Majsmelvælling og Majsbrød, men ogsaa det meget eftertragtede Elefantfedt mangler vi ikke paa Søndagsbordet. Efter Maaltidet siger Rothe: I Dag vil vi for nogle Timer flygte fra alt, hvad der kan indbefattes under Betegnelsen "Kvindevrøvl" og hvad der ellers minder os om Krig og andet Djævelskab.

Vi tager ud til en lille ø, som ligger lidt længere oppe, midt ude i Floden. Jeg har allerede givet Besked til en (30) "Baharia" (Kanofører) om at gøre en af Kanoerne klar, med hvilken vi satte over Floden. Kort efter indtager Rothe og jeg Plads. Vi sidder foran og agter i Bunden af Kanoen, der er lavet af en meget primitiv, uhøvlet Træstamme. Bahariaen støder fra og springer op i Midten af Kanoen, og staaende saaledes har han en lang Stang med en Stump Bræt fastsømmet til begge Ender, og med denne, som han holder paa Midten, padler han Kanoen op mod den ret stærke Strøm. Om Bord i et saa primitivt Fartøj drejer det sig frem for alt om at bevare Balancen; derfor maa Passagererne altid tage Plads siddende i Bunden. Hvis man sad paa højere oppe anbragte Tofter, vilde enhver ubetænksom Bevægelse meget let foraarsage en Kæntring, og de ombordværende vilde da havne i Floden hos Krokodillerne, og at dette vilde faa skæbnesvangre Følger, er vi ikke i Tvivl om.

Saaledes fortæller Rothe, at da de en Aften ved Maaneskin satte over Floden, fik Kanoen pludselig et voldsomt Stød, saa den nær var gaaet rundt, og den oprejst staaende og intet anende Baharia vilde uvægerligt være gaaet udenbords, hvis jeg ikke lynhurtigt havde grebet fat i ham. I første Øjeblik troede vi, at det var en Flodhest, der dukkede op for at snappe efter Luft og tilfældigt havde ramt Kanoen, men saa opdagede jeg pludselig i det klare Maanelys Hoved og Hale af en vældig Krokodille, som paany var ved at gaa til Angreb

mod Kanoen. I en Fart fik jeg Riflen klar, sigtede og skød 3 Skud efter hinanden. Nogle vældige Slag med Halen, saa Vandets Overflade krusedes af Hvirvler og hvidt Skum, saa var den forsvundet, og Floden laa atter stille hen. Det havde været spændende Minutter; dog er det en Sjældenhed, at en Krokodille gaar til Angreb mod en Kano, men jeg er ikke i Tvivl om, at Krokodillerne blandt alle Afrikas Dyrearter mellem Aar og Dag har langt de fleste indfødtes Liv paa deres Samvittighed. Forlængst har man i mange Dele af Afrika udsat Dusører paa nedlagte Krokodiller, men indtil nu har der ikke kunnet spores nogen Tilbagegang. (31) Krokodillerne formerer sig stærkt og bliver meget gamle.

Jeg kommer til at tænke paa, da jeg for nogen Tid siden sammen med Ramasan en Aftenstund forlod vor Lejr og søgte ned til Floden, gik der pludselig et Ryk igennem Ramasan, og han greb mig i Armen, idet han hviskede: "Bvana huku Mamba!" (Herre, der ligger der en Krokodille.) "Hvor", spørger jeg forundret. Jo, nu ser jeg den. Noget, jeg først havde antaget for en brun, grønlig Træstamme, viser sig at være et mægtigt Eksempel af en Krokodille. "Den er død", siger jeg, "ellers vilde den ikke blive liggende der", og jeg begyndte at gaa derhen. "Nej, nej", siger Ramasan og griber mig i Armen, "ser du ikke, at den bevæger Bugen, den aander". Idet jeg undersøgende iagttager den, aabner den i et Nu de grønlig gule øjne og lukker dem igen. Jeg gaar lidt til Siden, for her paa nær Afstand at bibringe Kalorius et Skud bag øret. To Gange efter hinanden skyder jeg. I et vældigt Sæt springer den op, men falder derefter plaskende tilbage i Dyndet. Nu er den død, tænker jeg og gaar nærmere, men Ramasan er stadig betænkelig. Jeg tager en tynd Træstamme, som ligger i Nærheden og slaar den dermed over Hovedet for at se, om der endnu er Liv i den.

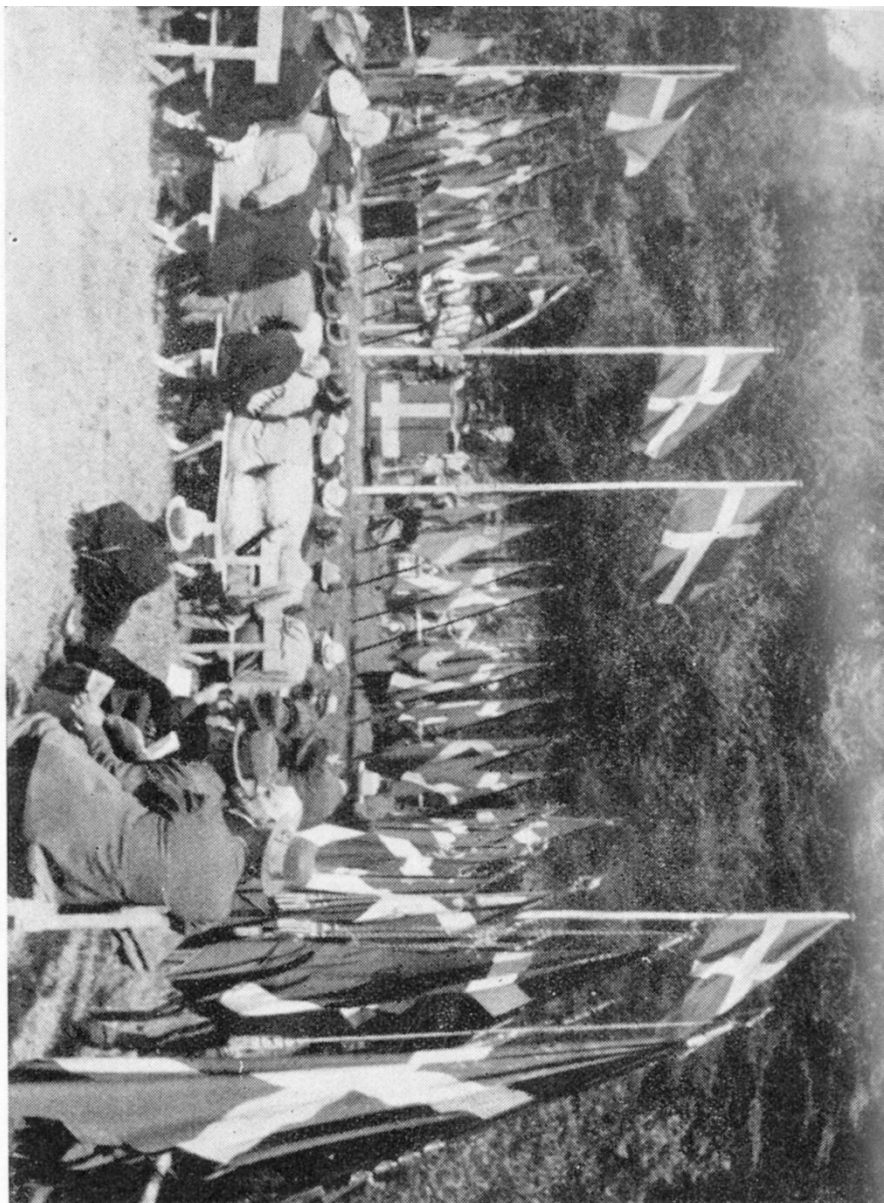
Da aabner den næsten vinkelret Gabet for straks efter med et højt Smæld igen at klappe det i. Jeg sætter Riffelmundingen tæt hen mod Nakkehvirvlen og affyrer et tredie Skud. Endnu en Gang et mindre Ryk og nogle Trækninger igennem den mægtige Krop, og Uhyret er død. Min første nedlagte Krokodille paa Landjorden. Den har antagelig været syg, da Krokodiller paa Landjorden sædvanlig ellers er sky og vagtsomme. Jeg tager den nærmere i øjesyn og takserer Længden fra Hoved til Halespids til ca. fem Meter. Som jeg staar der og ser paa dette maaske mere end hundrede Aar gamle Uhyre, kan jeg ikke frigøre mig for lidt Gaasehud, der langsomt breder sig ned over Ryggen.

Efter en halv Times Forløb faar vi Øen i Sigte, og efter endnu nogle Minutters Sejlads støder vi imod, og Negeren, (32) der er barfodet, springer ud og trækker Kanoen ind, saa vi kan stige ud uden at faa vaade Fødder. Vi tager en Oversigt over Øen, der naturligvis kun er af begrænset Størrelse, jeg takserer dens Længde til 150 Meter, derimod er den kun 40-50 m bred. Øen er delvis bevokset med Krat og nogle enkelte Grupper af en mig ukendt Palmeart. Vi giver den Navnet "Krokodilleøen", da det efter Rothes Mening kunde være interessant at vide Antallet paa de Krokodilleæg, som Solen har udruget i Sandet, siden den, maaske i Tidernes Morgen, er blevet til. Det er endnu tidligt paa Dagen, og Krokodillerne er endnu ikke kommet op af Vandet for at tage Solbad, men om fornødent har vi jo Riflen ved Haanden. Vi søger os en god Plads i Sandet, hvor Palmerne giver en udmærket Skygge.

Det bliver nogle hyggelige Timer, vi oplever sammen paa "Krokodilleøen", Rothe er en god Kammerat og en ypperlig Fortæller. Vi drøfter Kolonial-Politik, og Rothe ved god Besked. Men endelig bryder vi op, det er hen paa Eftermiddagen.

Med Strømmen gaar det med strygende Fart tilbage mod Lejren. Boyen har Middagen parat, og Rothe inviterer paa kogt Fisk, som han har fanget i Floden. Straks efter Maaltidet tager vi Afsked, da det er paa Tide at bryde op, hvis vi skal naa tilbage inden Mørkets

Sommerstævnet i Aabenraa 1948

Sommerstævnet i Aabenraa 1948.

Sommerstævnet i Aabenraa 1948,

Frembrud, og jeg takker ham for de dejlige og interessante Timer, jeg har faaet Lov til at tilbringe sammen med ham, og som jeg vil mindes saa længe jeg lever.

Paa Hjemturen spørger Ramasan, om vi ikke næste Søndag skal tage op til "Kvindelejreren" igen, han synes det har været en dejlig Tur. Jeg smiler lidt og tænker ogsaa paa, at det langtfra er sikkert, at vi endnu er her om otte Dage, men jeg ved udmærket hvor Skoen trykker. Den uforbederlige Charmør til Ramasan har rigtig følt sig i sit Es i Lejren sammen med de mange Kvinder.

Nis Kock, Sønderborg.

Skyttegravsliv i Polen.

(33) Vi var blevet Paradesoldater, der trampede efter Regimentsmusikken paa Gaderne i Lodz. Selvom det parademæssige ellers næsten var gaaet fløjten i Skyttegravenes Helvede, saa var vi i Lodz for en kort Stund Paradesoldater - dog kun for straks efter at fortsætte i den nu tilvante Elendighed. Før vi forlod Lodz, saa jeg dog Generaloberst (senere Generalfeltm.) von Mackensen. Under en Tale, han højt til Hest holdt til Tropperne, og som vi maatte paahøre i Retstilling, stod jeg tæt ved og kunde se den graanende Skikkelse, der var i sort Husaruniform med Dødningehovedet øverst oppe.

Tillad mig et lille Sidespring. – Naar Generalen allerede dengang var en halvgammel, indtørret Skikkelse, undres man over, at han endog 25 Aar senere overlevede Hitlers Krig. Vi betragtede næsten den lille spændstige General som et Overvæsen. Af de Spørgsmaal, Generalen engang under et Forbiridt rettede til en af mine Kompagnikammerater, fik man Indtrykket af, at han var omsorgsfuld for den menige Mand blandt sine Tropper. Han spurgte bl. a., om vi kunde faa Brødet til at strække til. – Mackensen skal iøvrigt have været en from Mand. Da Hitler efter at have ryddet den polske Korridor af Vejen i 1939 som Befrier holdt sit Indtog i Danzig, ønskede han at have den nogle og halvfemsaarige Generalfeltmarskal von Mackensen ved sin Side. Denne fromme Patriots Tilstedeværelse skulde give Folket Indtryk af, at i Krigens Strid var alle gamle Skel slettet ud og Nationen helt igennem en Enhed. Mackensen havde jo i 1914 været den sidste tyske Kommandant i Byen som Chef for 17. Armekorps. Derfor var det naturligt, at han ledsagede Hitler under Indtoget, naar Danzig nu igen fik tysk Garnison. Den gamle Herre sagde imidlertid nej. Han var uafhængig. Hitler kunde (34) ikke røre ham, derfor kunde han tillade sig at være afvisende. Som troende Kristen havde han prøvet at tale Pastor Niemöllers Sag for at hjælpe ham ud af Konzentrationslejren. Hans Henvendelser havde været forgæves. Derfor vilde han ikke vise sig ved Hitlers Side under Indtoget i Danzig. Hitler tog Afslaget i stiv Arm. Han havde sat sig for som Krigsoptakt at bedyre Enhedsfront overfor Folket og sendte derfor selv Telegram til Mackensen, hvis gamle Garnisonsby nu var tysk igen. Den gamle Soldat skulde huskes. Men naar den gamle Marskal senere sendte Telegram til sin Efterfølger som Garni-

sons-Kommandant i Danzig og da undlod at smykke Telegrammet med et "Heil Hitler", men nøjedes med "paa Gensyn", saa siger dette en hel Del.

– - Efter denne Opstrammer fra Hærføreren forlod vi Lodz, og det gik atter ud i det uvisse, hvor Lemlæstelse og Død truer. Da vi naar uden for Byen, maa vi marchere ved Siden af Vejen, da denne er oversaaet af en evindelig Mængde Telefontraade, sammenmaaset af Artilleriet. Efter at have ligget rolig i 3 Uger foran Lodz faar vi nu atter Brug for "Apostlenes Heste". Vi marcherer i 3 Dage, før vi i Egnen Syd for Lowic opnaar at være sat ind i et Kamphjørne, og hvorfra vi nu for anden Gang skal i Gang med Warszawa. Fra nu af antager Kampene som Helhed Skyttegravskrigen Former, og det kaldes for det 2. Slag ved Warszawa. Kampene forud, den 11.-19. Okt., det 1. Slag ved Warszawa. Vi kommer igen en større By, hvor vi til vor Overraskelse kan købe Brød. Men man skulde være hurtig i Vendingen, naar man i Polen vilde købe noget de smaa Jødebutikker var hurtigt tomt, naar en Trop Soldater kom ind i en By. Da det for det meste var knapt med Brød, var vi glade for, at vi havde faaet skaffet lidt. Men vor Glæde varede kun kort, for Officererne tog Brødet fra os og kastede det hen ad Gaden. Om de troede, vi skulde forgesives eller foræde os, ved jeg ikke.

Fra nu af mærkede vi ikke mere til større Byer, det gik bare fra den ene Skyttegrav til den næste. Den 9. Decbr. (35) blev vi indbudt til Feltgudstjeneste, for Natten derpaa at blive purret ud, og vi laa fra Midnat til Morgen paa den bare Jord og frøs anstændigt. Vi var altsaa igen ved at faa Føling med Fjenden. Derefter opnaaede vi sammen med 3. Kompagni at komme i Kvarter, mens foreløbig kun 1. og 2. Kompagni skulde arbejde sig ind paa Russerne, der laa forskanset. Bag Huset, hvor vi laa i Kvarter, stod et Batteri, som buldrede kraftigt hele Dagen, og da det russiske Artilleri heller ikke lod os i Fred, fik vi ingen Ro til at sove. Henimod Aften blev vi beordret frem; der skulde markeres et Angreb. Vi naaede efter flere Spring et Stendige, bag hvilket vi laa udmærket. Under slige Forhold skulde man nok vide at stikke Næsen i Jorden, om man ogsaa blev godt tilsølet. Men mange var allerede saaret, og snart lød det "Saniteter til højre" eller "Saniteter til venstre". Det var en fortløbende Kommando, som skulde gives til Sidemanden. Paa Hænder og Fødder krøb de saarede tilbage, og imellem disse var atter en af ens bedste Kammerater. Det var altid smerteligt, naar en Kammerat forlod os, og man ønskede hemmeligt at have kunnet følge ham til et eller andet Feltlazaret. – Vi stoppede op ved nævnte Stendige for igen at komme i Kvarter, hvor vi forblev Dagen efter. Om Aftenen skulde vi afløse de to Kompagnier i den Skyttegrav, som de under et farligt Skyderi havde faaet dannet; men da Russerne skød ustandseligt, var det farligt at naa frem. Der blev fyret Natten igennem, især fra russisk Side.

Tidlig om Morgen den 12. Dec. modtog vi paa fastende Hjerte den Befaling, vi frygtede mest af alle, den nemlig, at der skulde angribes. Vi skulde 200 m længere frem for at komme nærmere ind paa Fjenden. Vor Delingsfører laa allerede foran med to Mand. "Befaling er Befaling!" og vi sprang op i en Klump, men en Strøm af Maskingeværkugler hvæsende om vore Øren, og vi styrtede tilbage i Graven. En af mine Kammerater havde faaet et Svagt Strejfskud paa den ene Kind, det var imidlertid ikke nok til et "Heimatschuss"; men derimod nok til at tage (36) Varsel af. – Vi troede nemlig paa den Slags, og ofte nok havde man desværre noteret sig Varslets Fuldbyrkelse. Ogsaa nu sagde Kammeraten: "Für mich ist bald eine Kugel bestimmt!" Ulykken lod i dette Tilfælde ikke vente længe paa sig. – Lidt efter kom Kompagniføreren, og vi maatte af Sted. En haabløs Angstfølelse griber en, og man maa gøre sig haard og følelsesløs for at kunne holde ud til dette uophørlige Myrderi og for at faa Mod til at gaa Faren i Møde. Af Sted skal vi, og vi løber nu en for en for at vække

mindst mulig Opsigt. Den fastsatte Linie kan ikke naas i et Spring, nogle Gange maa man kaste sig ned, og hver Gang der kom en hylende Salve oven over os fra vore Batterier, foretog man det næste Spring. Vi benyttede disse Øjeblikke, fordi vi vidste, at Russerne da tog Dækning og ikke skød. Undervejs løb vi forbi mange saarede, som vaandede sig i Smerter; men her var foreløbig ikke Tid og Sted til at yde Hjælp; det vilde betyde den visse Død. Under saadanne Forhold var vor lille Spade en saare vigtig Udrustningsgenstand. Liggende paa Maven arbejdes der i en Fart en lille Dyng Jord op foran Hovedet. Men der skal stærke Nerver til, og man ligger ikke ret længe ad Gangen, naar man ganske tæt foran sig ser, hvorledes Jorden sprøjter i Vejret af de nedslaaende Projektiler. Derfor søger man at naa den fastsatte Linie saa hurtigt som muligt. Jeg naar den uden Men og ligger nu skiftevis paa Maven og paa Ryggen og arbejder af al Kraft i denne Stilling for hurtigt at faa et Hul at putte mig ned i. Jeg ser Sidekammeraten sidde paa Knæene for bedre at kunne arbejde, og næppe har jeg faaet udtalt: "Menneske, du har en Skrue løs", før Kammeraten ligger død ved min Side. Lidt bag ved mig ligger en anden Kammerat, som er saaret og ikke formaar at komme hverken frem eller tilbage. Med disse Omgivelser for øje er det alt andet end hyggeligt her, 100 m fra Russernes Stilling, og mange slipper ikke godt fra det. Jeg nøjes med en Kugle gennem mit Kogekar og yderligere en gennem mit Tornyster. Denne sidste havde været yderst nærgaaende, idet den havde (37) hullet min Kappe under Tornysteret og var gaaet ud af Tornysterets ene Side. Med Hentydning hertil lød det fra Kammeraterne bagefter: "Kamerad, du hast Schwein gehabt!" – Russerne blev overdænget med en frygtelig Artilleriild. Den ene Salve efter den anden kom hylende tæt over os; vi var lige ved at være i egen Artilleriild, idet enkelte eksploderede tæt foran os. Røg og Krudtslam blindede næsten vore øjne. Et ødslende Tal af Granater slyngedes bort. Frygtelig Susen og Hylen blandes med ens nærmeste saarede Kammeraters Jamren. For Røg og den Mængde Jord der slynges op i Luften kan vi ikke se, hvor mange Fuldræffere den russiske Skyttegrav har, men mange Granater udfører sikkert deres frygtelige Arbejde, og Døden holder sin Høst. – Det var et Skyttegravs-Helvede.

Vi fik os kun halvt nedgravet, før Russerne hist og her i Skyttegrav en begyndte at stikke smaa hvide Flag i Vejret, og enkelte kom løbende med oprakte Arme over imod os i en Grøft. Nogle holdt endnu Stand. Men da Tilbagevejen var spærret af brændende Huse fra Artilleri-Beskydningen, ligesom der ogsaa af samme Grund var spærret for Tilførsler af Reserver, blev der stadig stukket flere smaa hvide Pjalter i Vejret paa Bajonetspidserne. Trods disse Tegn paa Overgivelse blev vi - belært af dyrekøbt Erfaring - roligt liggende. Fra 100 m og nedefter var vi jo glimrende Skydeskiver, og Russerne var før faldet for denne Fristelse. Og da vort Artilleri stadig var i stort Kamphumør, var der ikke noget, der hastede, saa meget mere, som der nu viste sig aftagende Virksomhed fra Fjendens Artilleri, hvoraf vi nu formodede, at de forberedte Tilbagetoget. Det var Tegnet til, at Afgørelsen nærmede sig. Unægteligt var det rart for begge Parter at faa en Ende paa dette her. – Afslutningen kom overvældende: som paa en Kommando myldrer Russerne op af Skyttegraven og løber over imod os med oprakte Arme. En Del af dem løb tilbage, de saas tydeligt mellem de brændende Huse. Fangerne her var noget uensartet (38) paaklædt, nagle var i høje, graahvide Pelshuer. Fangerne blev hurtigt ekspederet, og vi maatte af Sted fremad igen. Den lige forladte Russergrav, hvor der selvsagt raadede skrækelige Tilstande med baade døde og døende, gjorde man bedst i at passere hurtigst muligt, hvis man vilde skaane sine Nerver.

Der skulde vist ryddes op i Russernes Reserver, men efterhaanden kom vi i Ild fra vort eget svære Artilleri, og vi beordredes lidt tilbage. I en lille By blev vi sat til at begrave store Stabler efterladt Artilleri-Ammunition, Bagefter maatte vi til at grave en forskriftsmæssig Skyttegrav med overdækket "Understand" og hvad dertil hører. Lysten til at gøre start og ulasteligt Arbejde var ikke særlig stor; vi var ikke forvænt med lange Ophold og troede, at det snart gik videre. Graven blev færdig, og snart laa eller sad man i Skyttegravens "Bolg". Kampen var stilnet af, og Omgivelserne prægedes af ro. Vi drømmer os tilbage til de rolige Dage foran Lodz. Vi ligger og tænker paa, hvad næste Dag vil bringe; da er det nemlig Søndag, og som oftest møder vi om Søndagen "dicke Luft". Kammeraterne kalder det far Søndagens "Skyttefest". Et Par Timer i Nattens Løb ligger jeg sammen med to Kammerater foran paa Lyttepost, hvor jeg gentagne Gange maa prikke til dem med Bajonetten, fordi de vilde falde i Søvn. Det er her ikke just rart at vaage alene.

Imod Sædvane faar vi en rolig Søndag, og vi kan tilbringe Dagen i ro i vore Huler, et Hold Kammerater i hver Understand. – Skal man se nærmere paa saadan en Flok Kammerater, naar der er "Fred og ingen Fare", saa viser det sig, at Beskæftigelsen er mangeartet. En Del slaar Tiden ihjel med at spille Kort, alt mens man damper paa den lille Snadde. En publicerer, hvorledes han bedrev Pigesjov i Civil. En og anden skriver hjem til Far og Mor, et Brædt tjener som Underlag. Skrives der til Pigen derhjemme - nogle har en, andre ingen - saa kan det foregaa til Akkompagnement fra vagthavende Kammerater, (39) der udenfor Aabningen tar Valsetrin med sin "Knarre", alt mens han nynner til Valsens Takt.

Men Tilværelsen i Skyttegraven kunde skifte hurtigt; Idyl kunde omgaaende afløses af det mest djævelske. – Allerede den næste Morgen (14. Dec.) Kl. 4 blev vi alarmeret, og uden hverken vaadt eller tørt gik det frem til Kamplinien. Et Batteri Feltartilleri fulgte os til en lille By, hvor det kørte i Stilling bag nogle Træer. Russerne laa i Skyttegrave ca. 500 m borte, og de skulde angribes. Vi løb enkeltvis ud af Byen og samledes atter bag en lille Forhøjning, hvorfra vi saa skulde løbe videre hen imod den fjendtlige Skyttegrav. Mens vi laa her, kørte endnu mere Artilleri op. Med Undren fulgte man, med hvilken Hastighed der blev protset af, Hestene væk, og Kanonen bragt i Stilling, og før vi anede det, suste den første Salve over os. Pludselig fik vi tæt Taage, og det var naturligvis under de givne Forhold ret velkommen, da vi nu kunde naa frem uden at blive set. Forøvrigt havde vi tit diset og taaget Vejr. Sidst paa Efteraaret lægger i Polen tunge Taager sig som et Klædebon over Landskabet, som paa disse Dage ikke brydes fra Solopgang til Solnedgang, og man kan ikke se 100 m frem over den fugtige Mark. Men selvom Fortuna her var os venlig, havde vi alligevel omtrent 20 saarede og nogle faa døde, før vi naaede frem til ca. 200 m fra Russernes Stilling, og inden vi fik os gravet ned, havde vort Kompagni yderligere 2 døde. Under Arbejdet var vi af og til udsat for Maskingeværlid.

Efterhaanden som Kammeraternes Antal blev mindre og mindre, blev Kammeratskabet mere fortroligt mellem de faa, der var tilbage. Vi var nu kun 5 af min Aargang tilbage i Kompagniet. Den 14. Decbr. om Morgenen aftalte Glicinski - den sidste af mine Stuekammerater fra Kasernen - og jeg, at vi vilde holde sammen i Fremtiden. Men til at lægge Planer for broderligt Kammeratskab langt ind i Fremtiden var her ikke Stedet; før Dagen (40) var omme var ogsaa han segnet, truffet af en Kugle, der var bestemt for ham, som han to Dage i Forvejen havde sagt til os. - Jo, mange anede det nok i Forvejen.

Vi to gravede os den Morgen ned ved Siden af hinanden. Det var et farefuldt Arbejde, medens Projektilerne sang over os eller gav Smæld, naar de gik i Jorden tæt ved. Efter fortsat Arbejde Dagen igennem blev vore Huller til en sammenhængende Skyttegrav. Vor

Kompagnifører, der sammen med sin Hornist Dagen igennem laa bagved os i Læ af et stort Træ, kom nu frem i Skyttegrav en og dumpede ned til mig og min Kammerat. Da han lidt efter med Ridepisen gav sig til at vinke efter en Del Soldater, der laa lidt bagved os, hvor de havde gravet sig ned, tog han sig ikke i Agt for Situationens Alvor. En Kugle ramte ham, og han segnede ned i Bunden af Graven. Selvom jeg ikke ligefrem elskede ham, eftersom han var den, der gav mig min eneste vanærende Straf i Form af to Timers Arrest, og det endda uforskyldt, saa blev dog ved denne Begivenhed det Nag, jeg bar til ham, slettet. Vi dækkede ham til med hans Feltdækken. Vort Kompagni var nu uden Officer, og en Feltwebel-Leutnant blev herefter Kompagnifører.

Vi længtes efter Aften og haabede med Mørkets Indtræden at blive fri for Skyderiet; men Russerne, som havde skudt tappert hele Dagen igennem, blev fremdeles ved dermed. Vi tog os en Brødklemme, det sidste, min Kammerat havde. Jeg havde tomt Spisekammer, men til Gengæld var vi saa fælles om min Tobak. Pludselig mødte jeg min største Skyttegravs-Tragedie. I et Spring farer Kammerat Glicinski imod mig, raaber mit Navn, og alt mens han favner mig, strømmer Blodet ud af Munden paa ham. Min første Reaktion var, at jeg haabede - haabede, at han kun var saaret, men ret hurtigt klaredes det, at jeg favnede en døende Kammerat. - Mens jeg lagde min døde Kammerat pænt i Bunden af Graven med Tornysteret under Hovedet, huskede jeg, hvad han sagde to Dage i Forvejen, og jeg overvejede for Alvor, om man skulde (41) tro paa Varslet, og om saa Kuglen gennem mit Tornyster samme Dag skulde forudsige det for mig. Selvom denne Anelse aldrig var mig nær inde paa Livet, saa var Synet af de to Faldne foran mine Fødder en dødsens alvorlig Paa-mindelse om Tilværelsens Alvor, og jeg sendte en hastig Tanke hjem til de kære og en Bøn opad om dog at blive skaanet. Med Vemod tog jeg Afsked med den ene Kammerat efter den anden, og smerteligt var det med Tabet af den sidste af mine Venner fra de to Aar i Kasernen. Han var fra Kiel, saa vi var jo til dels ogsaa Landsmænd. Jeg maatte nu indfri mit Løfte og give Meddelelse til hans Forældre i Kiel. En saadan Aftale var ordnet indbyrdes mellem mange Kammerater.

Kl. 12 Nat blev vi afløst og kom i Kvarter, hvor vi trods Dagens Rædsler dog fik lidt Søvn. Den følgende Dag foretoges Stormangreb, og vi blev purret ud af vort Kvarter for at dirigere en Fangekolonne tilbage. Derefter blev vi beordret frem. Der frygtedes Modangreb fra russisk Side. Dette blev ikke Tilfældet; men vi fik "Fornøjelsen" for Alvor at komme i russisk Artillerild. Den 16. Dec. fik vi den sørgelige Opgave at rydde op paa Slagmarken. Vi gik frem som i Skyttekæde-Formation og afsøgte det blodige Terræn. Alt blev samlet sammen, saavel vore som Russernes efterladte Sager. Store Dynger russiske Geværer blev lagt paa Vejene. Efterladenskaber fra døde og saarede blev samlet. Hvert Hus, hvadenten det var sluppet igennem Skærsilden eller det var i Ruiner, blev afsøgt. Jeg mindes, vi kom ind et Sted, hvor vi traf en ung Pige, - under vore Forhold en Usædvanlighed. Med Hensyn til at møde et Eksempel af det andet Køn var vi grundigt afvænnede. Pigen kunde Tysk, og vi forstod, at hun lige var vendt tilbage til sit Hjem. Huset var delvis ødelagt af Artilleribeskydningen, og Møbler var knust eller gennemhullet af Geværprojektiler. Og her midt i al Krigens Elendighed gik denne unge Pige ganske alene og græd. Vi ynkedes over hende samtidig med, at vi fandt Tilfredsstillelse i Visheden om, at vore kære (42) derhjemme var forskaanet for denne ensomme, fremmede Piges Kvaler her midt i Krigens Elendighed. Vi drog videre. I de russiske Skyttegrave var der meget at samle sammen, ogsaa faldne, der skulde begravnes.

Efterhaanden havde Russerne sat sig til Modværgen igen, og en ny Skyttegrav maatte kastes. Under daglige, store Ofre af Menneskeliv og Menneskevelværd fortsattes de tilsyneladende endeløse Angreb paa de russiske Linier. Men vi blev denne Gang trukket tilbage, i Batl. stod til Oberstens Raadighed og skulde foreløbig staa i Reserve. Vi laa en Tid lang ude i lidt Halm. I Nærheden observeredes nogle Bistader, som omgaaende blev overfaldet af en Flok sultne Soldater. Men i Haandgemængen med Bierne var vi ved at blive de smaa. Plyndringen foraarsagede manges opsvulmet Haand, og flere maatte bagefter løbe rundt med tykke Læber og kunde i et Par Dage hverken tale eller spise, ogsaa jeg. "Angrebet" kulminerede, da vi maatte bære en afmægtig Kammerat til Lægen. Han havde vist faaet Bistik i Maven, og han endte paa Feltlazarettet, men kom dog tilbage igen efter otte Dages Forløb. - Bagefter kom Revisionen, og Kogekarret maatte tømmes for det farlige Lækkeri. Vi havde nemlig ogsaa sikret os lidt til Dagen i Morgen. - For Natten fik vi Kvarter anvist i en Lade, hvor tre Kompagnier laa sammenstuvet i højeste Alarmeredskab. Til Kampens Larm forude slumrede vi omsider ind.

Hemming Skov, Københoved.

Farvel, "Grosses Vaterland".

(43) I Oktober 1916 fik jeg fra Garnisonen i Ratzeburg Orlov hjem, før jeg igen skulde sendes til Fronten. Ankomsten derhjemme i Øster Lindet erfarede jeg, at min yngre Broder havde været paa Session, var taget til Infanteriet og kunde vente sin Indkaldelse snarest. Han var meget nedtrykt herover, og min Mor ligeledes, for saa var der jo ingen til at passe Bedriften derhjemme. Det lyste op i hans Tilværelse, da jeg fortalte ham, at jeg, naar min Orlov var til Ende, vilde tage til Danmark og saa tage ham med. Det blev en Aftale. Vi tog i Hast Kartofflerne op og ordnede, hvad vi kunde overkomme. En hel Del af Kartofflerne begravede vi i Sandgraven uden at fortælle det. Ved Juletid slap Kartofflerne op, noget, de derhjemme slet ikke kunde forstaa. Men i Foraaret, da vor Nabo, som siden blev min Svoger, skulde bruge noget Sand, fandt han her Kartofflerne, og Nøden var afhjulpet.

Tiden gik hurtigt, og Dagen kom, da vi maatte af Sted. Ved højlys Dag gik vi ad den slagne Landevej til Grænsen, med Overfrakke paa Armen og Stok i Haand og med en halvlang Pibe i Munden som andre Studeprangere. Min Bror, der kun var en Dreng, blev mere og mere alvorlig, jo nærmere vi kom Grænsen. Da vi bøjede ned ad Vejen til Skudstrup, mødte vi en tysk Officer. Jeg saa, at Hans var ved at blive bleg om Næbbet og fortalte saa en Anekdote og slog en ordentlig Lattersalve op, saa ogsaa min Bror maatte le. Jeg tog Hatten af og hilste paa Tysk. "Guten Tag, Guten Tag!" hilste Officeren. Jeg tænkte: "Dit dumme Asen, kan du ikke tænke dig, hvad Ærinde vi gaar i." Nu gik vi ind over Marken lige mod Grænsen. Jeg bildte mig ind, at jeg kendte Grænsen ud og ind fra den Tid, jeg stod i Lære hos Peter Jegsen i Jels, da vi havde Arbejde ved Grænsegendarmeriet. Men lige med et gik det brat (44) ned mod Kongeaen, og vi stod ganske nær ved en Grænsevagt. "Duk

dig og følg mig", sagde jeg, og vi gik i bøjet Stilling til venstre hen mod Aage Schmidts Havedige og langs med det op til Gaarden, hvor vi smuttede ind ad Bagdøren. Her mødte vi Aage Schmidt, som jeg spurgte, om han havde Kælvekvier at sælge. "Nej", sagde han med et Smil, "men sid ned og faa en Bid Brød". Ved Spisningen talte vi om alt andet end Krig og Danmark. Aage Schmidt sendte os ud i Stalden, hvor vi kunde se paa Kreaturerne, men der var ingen, som skulde sælges. "Pigerne er derude, de har travlt, da de skal til Vamdrup i Aften." Jeg lod, som om det ikke ragede os, men saa heri en Hjælp. Vi kom ud i Stalden og hilste paa Pigerne. "Naa, I har nok travlt." "Ja, for vi skal til Danmark i Aften." "Det skal vi ogsaa", svarede jeg kort. "Det passer da udmærket", sagde Pigerne, "for vi har af Feldwebe-len faaet Lov til at gaa og tage Karlene fra Gaarden med, imod at de tager en Flaske Bræn-devin med til ham." Jeg mente nok, vi kunde være Karle paa Gaarden for en Nat.

Snart var Pigerne i Tøjet, og vi startede, men ikke som jeg havde forestillet mig det. Vi gik hen imod den Vagtmand, vi lige havde staaet overfor. Karen rømmede sig, Vagtmanden ligeledes og gik til den næste Vagtmand i Kæden og derpaa i en Bue uden om os. Dette gentog sig endnu to Gange. Vi stod paa det Punkt, hvor Kongeaen kommer fra Nordøst og begynder at danne Grænsen. Længere mod øst danner en Bæk Grænsen, og en Markvej fører over Bækken. Denne var afspærret med spanske Ryttere, men i Bækken ved Siden af var henkørt en halv Vogn, som man kunde træde paa. Karen satte en Fod paa Vognen og hoppede over, og vi andre ligesaa. "Det kom du nemt fra", sagde jeg, "det har du nok prøvet før". "Ja", svarede hun, "nu er det netop 40, jeg har fulgtes med over."

Da jeg igen vendte mig om, lød en blid og venlig Røst: "God Aften, hvor kommer De fra." Foran mig stod en Mand i lyseblaa Uniform. Jeg var helt paf og syntes (45) ikke at have set saa ren en Uniform. "Hvorfra!" svarede jeg. "Jeg kommer fra Potzieres." "Potzieres, hvor er det?" "Det ligger omtrent midtvejs mellem Bapaume og Perronne." "Naa, saadan, hvor vil De hen?" "Besøge min Onkel i Vamdrup", var mit Svar. "Hvad hedder han, hvad er han, og hvor bor han?" "Overportør Thomsen, Danmarksgade, Vamdrup." "Det passer, værsgod." Saadan var Modtagelsen. Vi blev vel modtaget og meget vel behandlet i Danmark.

Min Uniform laa derhjemme i Sovekamret paa en Stol. Da den tyske Gendarm kom for at tage min Mor i Forhør, vidste hun ikke, hvor vi var blevet af. "Na", sagde han, "der ist natürlich zur Nordarmee gegangen". Han forlangte, at hun skulde sende min Uniform til Garnisonen. Det nægtede hun at gøre. Na nu, hvad hun forlangte for at gøre det? Hun vilde have 30 Mark for det. Dem betalte Gendarmen hende, og hun sendte den bort.

Nikolaj Kræmer.

For anden gang i prøjsernes magt.

Efter uddannelsen i Husum kom jeg i foraaet 1916 til et rekrutdepot paa østfronten. Men efter en maanedes forløb fik jeg tyfus og laa saa paa lazaret i Wilna og Kowno. Sygdommen tog meget haardt paa mig. I en tre ugers tid var jeg end ikke i stand til at læse

brevene til mig hjemmefra. Men heldigvis kom jeg over bjerget og sendtes saa i august paa rekreatjonsorlov til mit hjem i Ellum ved Løgumkloster. Det gjorde et stærkt indtryk paa mig paa hjemrejsen at se de modgaaende transporter til fronten. Jeg havde allerede faaet nok af frontluften og kunde ikke tænke mig atter at skulle med den vej. Under orloven spekulerede jeg derfor paa at forsvinde over grænsen mod nord. Men jeg saa det paa til orlovens sidste dag og (46) betroede det da til min far, at jeg ikke mere vilde til fronten. For et syns skyld tog jeg dog i uniform af sted med toget til Bredebro. Det var den 3. september. Paa stationen der spurgte en anden feltgraa mig, hvor jeg skulde hen. Svaret maatte jo lyde: til østfronten. Godt, sagde han, saa kan vi følges ad til Hamborg. Han skulde blot lige ind paa restaurationen, inden toget fra nord kom. I mellemtiden forsvandt jeg fra stationen og gik tilbage til en plantage ved Ellum, hvor mit civiltøj var blevet bragt hen. Spændingen var nu over mig. Mistanken lurede jo alle vegne. Tøjet fandt jeg, skiftede til civilt, men var nær ikke kommet godt over Brede aa, da der var oversvømmelse og en provisorisk mergelbanebro, jeg havde tænkt at skulle benytte, var bortført af strømmen. Men paa en slags sivbro, som havde stuvet sig sammen omkring den forsvundne bros pæle, kom jeg dog over. Lidt vaad om sokkerne blev jeg og var stadig meget mat i knæene efter sygdommen, saa jeg ikke engang var i stand til at springe over grøfterne, men maatte kravle over dem. Den første aften naaede jeg derfor ikke videre end til Gasse hede, hvor jeg logerede i en stak rugning, medens regnen begyndte at sile ned. Den næste morgen tog jeg videre over markerne. Heldet var med mig. Jeg mødte ingen undervejs og naaede ved middagstid til Lundsmark. Her gemte jeg mig i en kornskok til om aftenen og fik fra dette gemmested et godt og tiltrængt overblik over grænsens forløb og vagtskifterne. Efter mørkets frembrud sneg jeg mig saa ad grøfterne mod grænsen ved Klaabygaard, Laa under en busk, da en vagtmand med hund passerede forbi i ca. 5 m's afstand. Mit hjerte bankede saa højt, at vagtmanden næsten maatte kunne høre det. Men det gik godt. De resterende godt 100 m kravlede jeg gennem lyngen og kom uset over grænseskellet. Og glad og let om hjertet var jeg. "Jeg valgte friheden" og havde nu faaet den. Den følgende vinter var jeg i plads i Nr. Farup og tog saa om foråret - efter privat henstilling - til Norge, da man aldrig kunde vide, hvad der endnu kunde ske med (47) Danmark. Det var lidt fremmedartede forhold for mig deroppe i fjældelandet, men jeg var interesseret i at se og lære. Først i efteråret 1918, da man forstod, at krigen for alvor gik mod sin afslutning, vendte jeg tilbage til Danmark og tog til november paa Lyngby højskole hos gamle Rosendal. En lykkelig tid med krigens slut midt i maaneden. I Juleferien sneg jeg mig sammen med en skolekammerat, Peter Paulsen fra Bylderup, over grænsen. Vi havde været sammen i Norge hvor han nu er gift og bosat - og vilde overraske dem derhjemme. En uforglemmelig jul i hjemmets trygge favn! I nytaaret tog vi ad samme illegale vej tilbage til Lyngby.

Men sidst i januar læste vi i aviserne en henstilling fra advokat Andersen i Haderslev til sønderjyderne i kongeriget om at søge hjem og melde sig til myndighederne, for ikke at gaa glip af afstemningsretten. Rosendal var ikke indforstaaet med foretagendet, mente, det var ganske unødvendigt og nok vilde klare sig uden tilmelding forud. Jeg saa derfor tiden an. Men da jeg nogen tid efter erfarede, at enkelte sønderjydske elever fra skolen havde været hjemme til tilmelding og var kommet uanstastede tilbage, syntes jeg, at ogsaa jeg hellere maatte faa mine papirer i den ønskede orden. Sammen med Ingvart Clausen fra Vinum rejste jeg saa hjem. Vi meldte os paa Bezirkskommando i Haderslev, for om muligt at klare sagerne der, men blev henviste til Flensborg, hvor vi saa stillede og bad om vore hjemsendelsespapirer. Der blev optaget rapport over vor soldatertid m. m. Men saa skete det højst

ubehagelige for mig. Medens Clausen havde været soldat i over to aar og derfor fik sine papirer, holdtes jeg tilbage, fordi jeg kun havde været i trøjen i ti maaneder og altsaa - orden i sagerne! siger prøjserne - endnu manglede godt et aars tid i at have efterkommet mine foreskrevne militærforpligtelser. "Zwei Jahre Dienstzeit" maatte være det mindste. Der blev afsagt arrestordre over mig, og under bevogtning førtes jeg omgaaende til banegaarden for at naa toget til Neumünster, (48) hvor jeg skulde stilles for en krigsret, sigtet for faneflugt. Mit hjerte har vist aldrig været saa langt nede i støvlerne, som paa den rejse. Med bange anelser kørte jeg som militærfange sydpaa. Var jeg dog bare blevet i Lyngby! Men nu var det for sent. Jeg maatte se min skæbne i møde - for anden gang i prøjsernes magt, og det endda efter krigens afslutning og min lykkelige flugt fra dem første gang.

Vi kom til Neumünster om aftenen, gik til kasernen, hvor jeg blev afleveret paa kontoret. Den befalingsmand, Bom tog sig af mig, havde kun eet Ord at sige til mig, og det lød i sandhed brutal: "Kopf ab!" Men jeg maatte jo bevare fatningen og tage, hvad der vilde komme. Depot-underofficeren, jeg afleveredes til, var lidt rigelig nysgerrig, spurgte bl. a., om jeg vilde indklædes. Han vilde saa godt købe mit civiltøj. Vi snakkede en del sammen, men enden blev dog, at jeg nøjedes med at faa et sovetæppe og spisegrejer og lidt forplejning. Uniformen kunde jeg jo tidsnok naa at komme i. Med urolige tanker gik jeg til ro paa den belægningsstue, som blev mig anvist, tænkte paa hjemmet og Lyngby og lagde min sag i Guds haand. Griffenfeldts ord fra hans fængselstid randt mig i hu: "Da verden blev mig gram, da lærte jeg at kende for alvor først mig selv, min Gud, min ven, min fjende." Jeg gentog ordene stille for mig selv, og de virkede som olie paa mit sinds oprørte vande. Hen paa natten kom nogle af stuens belægning hjem. Jeg skulde da smides ud af køjen, men en kammerat lagde et godt ord ind for mig: "Lass den Mann schlafen!" sagde han, og jeg fik lov at sove de retfærdiges søvn til ende.

Men næste dag viste sig ogsaa opløsningstendenserne paa stedet og meningsløsheden med min tilstedeværelse. Ingen spurgte efter mig. Der var ogsaa en vis nervøsitet at spore paa kasernen. Gamle frontsoldater, som var blevet afvæbnede, havde forsøgt at organisere sig noget brændsel til de kolde belægningsstuer. Vagtmandskabet - "Eichenlaub"-soldaterne, det kommende "rigsværn" - (49) havde maattet gribe ind. Der var placeret maskingeværer paa tagene. Man vidste aldrig, hvad de kommende dage kunde bringe - "midt i en jærntid". Jeg holdt mig paa stuen til spisetid en om middagen, fik ogsaa min portion med, skønt de uniformerede saa med lidt nysgerrige blikke paa mig civilmand. Hvad var han, og hvad skulde han her efter? Men jeg var ikke meget talende og holdt mig i baggrunden. Begivenhedernes gang skulde jo afventes. Om eftermiddagen vovede jeg mig hen til kaserneporten, hvor der stod vagt. Det kunde være godt at orientere sig, hvordan det mon kunde lade sig gøre at smutte udenfor. Næste dag tog jeg mod til mig og gik frank forbi vagten ud i byen. Ingen sagde noget. Jeg søgte hen til banegaarden for at blive fortrolig med forholdene der. Men da jeg ikke havde "Ausweis", kunde der ikke være tale om at købe billet og rejse sin vej. Penge havde jeg heller ingen af. Men da det var lørdag, og der siden ved appellen udbetaltes lønning, kom jeg i besiddelse af ca. 15 mark. I den kommende nats vaagne timer besluttede jeg da, næste dag efter middagsmaden at forsvinde fra byen til fods. Ingen vilde vist savne mig foreløbig.

Som tænkt, saa gjort. Jeg fulgte hovedlandevejen nordpaa mod mine længslers maal, hjemmet i nord. Men hvordan uden "bevis" komme over kanalbroen ved Rensborg, hvor der naturligvis var vagt? Der skete dog intet ubehageligt. Jeg fulgte strømmen af søndagseftermiddagsfodgængerne over broen og naaede om aftenen til Jagel syd for Slesvig, hvor jeg

fik logi i en landevejskro og forplejning næste morgen. Krokonen, som var fra Rødekro og talte dansk med mig, var ogsaa nysgerrig efter at faa at vide, hvem jeg var og hvordan jeg kom her vandrende til fods. Jeg maatte fortælle hende, at jeg havde været i Rensborg med Kreaturer og nu var paa hjemmevejen til Tønder, hvad hun vist ikke rigtig troede paa. Jeg maatte ogsaa skrive et navn i fremmedbogen og tog saa videre mod nord. Men da jeg naaede Slesvig by, vilde fødderne ikke længere. De var fuldstændig gennemtraadte. Lidt uden for byen trak jeg (50) støvlerne af, vaskede de hede fødder i bækken ved vejen. revet Par stykker neden af skjorten og brugte dem som fodlapper i stedet for de hjemmestrikkede strømper. Det lindrede godt. Men jeg turde ikke bede om at komme op at køre, da jeg som flygtning ikke gerne vilde komme ud for nye overraskelser. Det var fastelavns mandag, og jeg tænkte under min vandring mod nord paa de trætte danske Jenser paa samme vej efter Dannevirkes rømning i fastelavnen for 55 aar tilbage i tiden - og saa paa den fastelavnsfest, jeg vidste afholdtes paa højskolen, men som jeg nu ikke kom med til. Om Aftenen marcherede jeg ind til Flensborg og fik logi i en gæstgivergaard ved indgangen til byen. Ogsaa her maatte et navn i gæstebogen. Jeg slap uden mistanke herfra næste morgen og tog ad biveje over Kliplev til Nr. Hostrup, hvorfra jeg uden "Ausweis" kunde tage med lille banen til Løgumkloster. Sent paa aftenen naaede jeg hjem, overtræt og stadig usikker, om jeg eftersøgttes eller ej. Mine forældre var naturligvis lykkelige over at se mig igen. Men for alle tilfældes skyld syntes vi at jeg maatte se at komme over grænsen hurtigst muligt.

Det skete saa næstedag. Jeg genoptog mit afbrudte højskoleophold i Lyngby. "Jeg sagde det jo", bemærkede Rosendal tørt ved min ankomst. Men fader havde efter min ufrivillige transport sydpaa skrevet til advokat Andersen og forklaret ham det skete, hvorover denne blev meget ulykkelig. Og kammeraterne paa skolen viste mig nu ogsaa en ugestid gamle aviser, hvori der stod en advarsel til sønderjydske rømningsmænd mod at tage hjem og melde sig til myndighederne, da en enkelt af de hjemvendte var blevet holdt tilbage og ført til Neumünster til en uvis skæbne. Det var altsaa mig, som dog nu var rømmet for anden gang. Senere kom der til mit hjem en skrivelse fra Neumünster med meddelelse om, at min sag var blevet behandlet ved en krigsret, men i henhold til amnestiloven af November 1918 - som altsaa ogsaa gjaldt den dag, jeg blev holdt tilbage i Flensborg - hævet. Det hele viste sig saaledes at være underordnede instansers lyst til (51) at optræde paa egen haand og sige et sidste farvel til Nordslesvigs danske ungdom, som man ikke havde evnet at vinde for den prøjsiske aand. Efter endt skoletid kunde jeg da roligt rejse til mit hjem og aaret efter afgive min stemme til fordel for Danmark.

Søren Outzen, Trelborg pr. Bredebro.

Da Anders Madsen var en - "Maanekalv".

Allerede længe havde der været Krig Landene imellem. Paa Kasernepladsen i den lille nordtyske Garnisonsby Stade var man i Færd med at indvie det nye Rekruthold i det ædle Soldaterhaandværk, saa disse kunde blive saa dygtige, at de kunde blive sendt ud til en eller

anden af de mange Fronter. Det lille Tyskland følte sig truet fra alle Sider af arge og listige Fjender. – Vennerne, det havde - duede ikke.

Rekrutholdet her i Stade var just ikke Dreng. Nej, de fleste var ældre Mænd fra Landstormens II. Opbud. – Ældre, graahaarede Mænd var det. Krigen er forfærdelig. Krigen fortærer alt - ogsaa Menneskene. Mange af Mændene var Folk oppe fra vort slesvigske Hjemland. Anders Madsen er en Gaardmand oppe fra Vestslesvigs sandede Højdyryg. Han er af en støt og solid Natur, maaske lidt lavmælet og en Del religiøs. Han er ret knoklet og forslæbt, saa Livet her absolut ikke passer ham. Stiver han da ogsaa, og han har det med altid at være sidst. At komme bagefter er næsten det værste, man kan, naar man er Soldat. Anders Madsen er da heldigvis ikke den eneste, som har det paa denne Maade. Det knager ret betænkeligt i de stive Lemmer. Befalingsmændene finder ret Behag i at lade Holdene foretage dybe Knæbøjninger, som om dette kunde være godt for noget. Underofficererne mener dog det modsatte. Det hedder: "I Knæbøjning ned" - og (52) "saa op igen". Det gør jer godt! – Men - av! hvor gør det ondt i Musklerne.

Anders Madsen er - som sagt - ikke i Kridthuset hos sin Underofficer. Anders skuler ret ondt til denne. – Sikken en Flab! tænker Anders ved sig selv. For Alderens Skyld kunde man godt være Far til Fyren der. Man skulde bare have ham en Uges Tid eller saa derhjemme paa Gaarden, saa ... Anders glemte rent, at han skulde gaa ned i Bøjning. For sent ~ Fyren var der allerede og bibragte Anders et Puf, saa han til stor Morskab for Kammeraterne tabte Balancen og trillede hen ad Pladsen.

- "Saadan en - en Kraftidiot!" - "Saadan en fra Himlen nedfalden Maanekalv!" skriger Underofficeren rasende.

Anders kommer paa Højkant igen. Han er ligesaa rasende - men bider det i sig. Han giver sig Gud hengiven Skæbnen i Vold, foretager igen de befalede Knæbøjninger og hvad han ellers faar Befaling til at udføre.

En sidste Løbetur Pladsen rundt afsluttede denne Dags Tjeneste. Saa bliver der kommanderet: - "Forsvind!" – Som en Lavine væltede man af Sted ind bag Kasernens skærmende Mure. Paa Stuerne aandede man atter lettet op. Folkene fra Depotet finder dog Tilværelsen i Stuerne alt for trang. Efter Fyraften sørger derfor langt de fleste ud af Kasernen og forsvinder i Flok og Følge ned i Byen. Man besøger der de forskellige Beværtninger, for der at slukke Sorgen i Øl og Brændevin. – Penge spillede for de flestes Vedkommende ingen Rolle. Værterne er i Grunden ret glade ved de mange nye Gæster, der under dem deres Søgning. Mændene taler Dansk indbyrdes, og deres Sange lyder saa kønne. Vel sker det, at en eller anden bliver ret højroset, og et Glas eller to gaar kan hænde ogsaa med i Løbet; - men Skaden bliver altid rigeligt godtgjort. Vel sker det, at en og anden faar sig en Rus og maa hjælpes hjem af de lidt mere nøgterne Kammerater -, men det tager man gerne med.

(53) Ogsaa Anders Madsen havde været med et Par Gange og havde da ogsaa opnaaet at blive døddrukken og var blevet Kammeraterne til Besvær. Bagefter skammede han sig. – Det var dumt gjort, føler han. Derfor forbliver han altid senere hjemme paa Kasernen, hvor han beskæftiger sig med Brevskrivning. – Ordene i det nye Testamente bliver ham den bedste Trøst i Sorgen.

Kammeraterne finder, at Anders Madsen er ved at blive en Særling. Kompagniets Skumpelskud - siger Underofficeren han er. Anders er nærmest ligeglad. Bare man vil lade ham i Fred. Han faar anvist Plads i bageste Geled; men hvad gør det; saa falder han da heller ikke saa meget i øjne - selvom han skulde blive lidt bagefter.

En 5-6 Uger er nu gaaet. Det bliver da bekendtgjort, at man nu godt maa modtage Besøg af sine Paarørende. Det kan nok være, man faar travlt med at skrive hjem efter Konen eller - hvem det nu maatte være. Og saa venter man da paa, at det igen skal blive Søndag. Ugen, der kom, bliver saa lang. Den faar ingen Ende, synes man. I Ugens sidste Dage modtager de fleste da Meddelelse fra Konen om, at hun nok skal komme. – Dog en Del er der selvfølgelig, der intet Brev eller Besøg faar. Grundene, - ja, de kan jo være saa forskellige - Børn eller andet.

Søndagen kom. Folkene har faaet deres Middagsmad. Vel venter man paa Besøg derhjemme fra. Hvornaar, ved man jo endnu ikke. De fleste foretrækker da at tage sig en lille Skrabber ovenpaa Middagsmaden.

De fleste ligger snart og snorker ret højlydt oppe paa deres Leje. - "Klappe", kalder Befalingsmændene det. Der er kun blevet et Par Mand tilbage af Stuens Belægning - de skal slaa Alarm, naar de længselsfuldt ventede lader sig se. Mændene spejder nu og nusser rundt, medens de holder et vaagent øje med alt, hvad der foregaar derover ved Indgangen.

Nis Petersen, en af Anders Madsens Landsmænd og gode Ven derhjemme fra, havde netop faaet sig mageligt (54) anbragt ved Bordet. Han pulser vældigt paa den korte Træpibe og ser en Gang imellem ud gennem Vinduet. Han lader Blikket strejfe henover Kasernegaardens rummelige Plads. Efter Planen kunde Toget godt være her. Sandt nok - det er jo endda et godt Stykke Vej herop til Kasernen - men alligevel! Nis haler Uret frem, ser paa det og stopper det i Lommen igen, hvorefter han igen vender sig til den opslaaede Bog. – Da fanger hans Øre en mærkelig, omend velkendt Lyd, han ser igen ud, og der - der kommer de, Kvinderne, de kære

– "De kommer! – De kommer"! næsten raaber Nis Petersen.

Det kan nok være, at det herefter er forbi med al Soven. Nis's Kammerater vælter ud af Sengene. De staar nu lidt og glør ned paa den grusede Plads. "Det er sandt! – Der kommer de". – Man kan helt herop høre Kvindernes muntre Latter, medens de skrider henover Pladsen. – Godt belæssede ser de fleste ud til at være. Mændene føler ligesom en vis Beklemmelse - hvoraf? Anders Madsen lister den blaa falmede Trøje paa. – Knapperne har i Dag faaet en ekstra Omgang. – Man vil jo nok vise Mutter - man er en hel Karl! – Ja. Anders Madsen glemmer rent at bakke paa Piben.

"Ha", udstøder han, og som den første forlader han Stuen. Med Kammeraterne i Hælene iler han ned ad Trapperne. Han er nede, og som en Raket styrer han lige mod Portaabningen. Da - o Skræk! - kommer der et Par Mand i Vejen. Anders har faaet saa stærk Fart paa, at han buser lige ind paa de to. Resultat: - Alle tre triller omkring i Gruset. Anders Madsen er den første, der kommer paa Benene. – Kammeraterne skænker ham ikke en Tanke, men iler forbi.

"Himmel og Helvede", brøler den ene af de forulykkede og forsøger at rejse sig. O, du milde. – Anders ser nu, at det er et Par af hans egne Befalingsmænd, som det er gaaet ud over. Underofficer en dernede ser op paa ham, ret som en - en olm Tyr, - "Kraftidiot!" hvisler han. (55) Det falder Anders ind, at det nok er bedst at forsvinde fra Skuepladsen. Hans Hænder farer til Huen - der er jo her to Mand, han maa hilse paa. Han spankulerer bort med Piben dinglede i Munden. Han og Karoline ligger snart i hinandens Arme. Gensynsglæden er stor. Meget er der, som skal drøftes mellem de to. Ak. – Samværet er alt for kort. Før man ved af det, er Tiden gaaet; atter maa man skilles. Gensynet mellem Mand og Hustru har været rørende. Men Afskeden, den er - gribende alvorlig. – Saa er da Toget borte med de kære. Tavse vender Mændene hjem til Kasernen, hvor de søger Ro og Glemsel. Hverda-

gen er kommet med sine Savn og Strabadser. De kære derhjemme faar man slet ikke Tid at tænke paa. Anders Madsen er stadig i Ilden. Hans gamle Underofficer, der ved Sammenstødet med vor Ven Anders havde paadraget sig et ret alvorligt Benbrud, er blevet indlagt til Lægebehandling paa Sygestuen. Han er nu blevet erstattet af en anden og - mere flink Mand. Selvom den første Underofficer havde vist ret haardhændet Strengthed mod vor Ven, saa gør det dog Anders Madsen ondt, at han har været Aarsagen til Ulykken. Han fik heldigvis ingen Ubehageligheder efter denne ulykkelige Hændelse. Der blev sagt - om det passede, vidste man dog ikke helt bestemt - at Underofficeren havde paataget sig Skyldspørgsmaalet.

Saa gaar Dagene. Anders Madsens Bommerter og Brølere er det daglige Samtalestof ved Kompagniet. - At nogen kunde være saa dum. - Det gaar dog indtil en skønne Dag, da selve Majoren finder paa, at han vil overvære Kompagniets Øvelser. - Øvelser, der nu snart skulde være afsluttede. Anders Madsen falder da ogsaa pænt igennem. Slattent og langsomt fremviser han Grebene. Majoren viser sig at være en Mand af særlig Støbning; velbegavet med sjælelige samt psykiske Evner. Han ønskede kort og godt at tage Rekrut Madsen under nærmere Eftersyn. Majoren er snart paa det rene med Anders Madsens Evner; - disse er kun maadelige. Manden kan (56) nok være dygtig nok som Landmand - det var han jo oplært til, - men til Soldaterhaandværket duede han rigtig nok ikke. Majoren maa vist have resolveret som saa, at naar Manden ikke egnede sig til at blive sendt ud mod Fjenden - hvorfor saa ikke ligesaa godt sende Manden hjem til Jorden igen.

En Dag var vor Ven efter en kort Lægeundersøgelse blevet kasseret for enhver Tjeneste inden for Hæren. Han var en fri Mand og kunde igen rejse hjem. Dette gjorde han med Glæde. Rigtignok - Afskeden med alle de mange Venner og Kammerater var alvorlig og tung.

Anders Madsen var ikke den, der bar Had. - Han aflagde, før han rejste, endnu et Besøg hos hans gamle Plageaand - Underofficeren, som han bad om Tilgivelse for den Skade, han havde paaført ham. Før de skiltes, var de blevet de bedste Venner af Verden. Saa rejste han endelig.

Og saa gaar da Anders Madsen støt og roligt der og pløjer som før sin Hjemlands Jord. - Han er blevet en Oplevelse rigere.

Niels H. Lustrup, Spandet.

"Die Disciplin bei der Truppe geht zum Teufel!"

I August 1917 var jeg hjemme paa min første Orlov efter min Indkaldelse i Marts 1916. Jeg var staaet af Toget i Vojens for at tage min Kæreste med hjem til min Mor i Sillerup. Paa Vejen til Amtsbanegaarden i Haderslev besøgede vi en Del Ærinder, gik Arm i Arm, som forlovede plejer at gøre, uden at skænke Omgivelserne større Opmærksomhed. Ved Markedspladsen ser jeg nok, at der kommer en Officer paa det modsatte Fortov, men jeg lader som intet og bøjer mig ned over Kæresten, saa jeg intet kan se. Saa lyder det "Hei, Sie

da!". Raabet gentages, men jeg regner (57) dog ikke med, at det er mig, det gælder. Til al Uheld er der en civil forbigående, der gør mig opmærksom paa det: "Det er vist dig, han vil have fat i", siger han paa godt Jydsk og peger over paa Officeren, der gentager: "Kommen Sie mal her!". Jeg maatte saa springe over Gaden og staa ret ud for Nissens Gæstgivergaard. Og nu kan det nok være, at jeg fik læst Teksten. "Om jeg ikke havde lært at hilse paa militær Vis!". "Undskyld, men jeg havde ikke set Herren". "Hvor jeg kom fra?". Saa meldte jeg blot: "Kanonier Dahl fra Fronten paa Orlov". "Ja, jeg skal give ham Orlov", sagde han. "Afdeling og Nummer ved Fronten?" – Nu maa her indskydes, at vi netop gik med oprullede Skulderstropper i denne Tid paa Grund af Spionfare, og det var blevet os paalagt ikke at røbe noget. Paa hans Forespørgsel kunde jeg kun svare, at det var forbudt at sige noget. Saa kom den Bemærkning, jeg bruger til Overskrift; om jeg dog ikke kunde se, at han var Officer? Til ham maatte vi altid tale. Og Manden blev mere og mere rasende, og da han jo ikke netop talte sagte, samlede der sig efterhaanden et lille Opløb omkring os. Imens stod han med venstre Haand paa Sværdhæftet, saa Spidsen af Sværdet pegede lige mod en af Ruderne i Gæstgivergaarden. Mens han skældte ud, kunde jeg ikke lade være med at ønske, at han vilde træde lidt tilbage, saa Ruden vilde knuses. Han traadte da ogsaa tilbage, men Skeden ramte Gesimsen, saa det gav et Sæt i ham. Det var ærgerligt. Nu syntes han vist, det kunde være nok, for nu havde der efterhaanden samlet sig Folk nok, som havde set ham i al hans Vælde. Efter en sidste Skyll, der gik ud paa, at jeg var et forstokket Frontsvin, gav han mig Ordre til at melde mig paa Kasernen, saa skulde han nok faa at vide, hvad han ønskede, og sørge for min videre Orlov. Efter et skarpt "Abtreten" snurrede jeg omkring, gjorde det selvfølgelig ikke godt nok og maatte tilbage i Rendestenen to Gange, inden han var tilfreds. Med et "Nach der Kaserne", fik jeg endelig Lov til at slippe. Jeg fik lige hvisket til Kæresten, at hun blot skulde gaa til Banegaarden, saa vilde (58) jeg komme senere. Jeg gik et Stykke i Retning af Kasernen, indtil jeg paa det andet Fortov mødte et Par Soldater. Jeg lod som intet, sluttede mig til dem og gik i rolig Gangart om ad Jomfrustien og derfra til Banegaarden. Senere mærkede jeg ikke mere til den Historie.

Mads R. Dahl,
Sillerup pr. Fjelstrup.

Under Artilleriild.

Foraarsoffensiven 1918 var brudt løs. Vi laa endnu ved Verdun, hvor vi havde været med til at forurolige Fjenden, for at han ikke skulde blive klar over, hvor der blev gjort Forberedelser til en ny Aktion, som skulde foretages om Foraaret. Forberedelserne var store, og Anstrengelserne resulterede jo ogsaa i, at Fronten flere Steder under Offensiven blev brudt, hvad der ikke var lykkedes i de sidste Aar i Vest - hverken af den ene eller den anden Part. Flere Kiler stødte temmelig dybt ind i det af Fjenden besatte Omraade. Paa Grund af for smaa Reserver baade af Materiel og Militær kunde Begyndelsesresultaterne ikke udnyttes. Ja, der blev ogsaa fortalt, at de sultne Tropper faldt over de erobrede Lev-

nedsmiddeldepoter og drak sig fulde. Og imens fik Fjenden Tid til at reorganisere Modstanden. Saa var det Slut med Fremgangen og Fronten stagnerede igen.

Vi slap for at være med i første Omgang. Men i April Maaned blev vor Division sat i March. Med Toget kørte vi nordpaa, og Rejsen sluttede i det nordlige Frankrig - fransk Flandern.

Nogle Dage senere var vi saa igen paa Vej mod Fronten. I dette Afsnit var Offensiven, saa vidt jeg i Dag vil kunne skønne og bedømme Forholdene, ført en ca. 25-30 km frem, (59) saadan at det besatte Omraade stort set udgjorde en stor Trekant med nogenlunde lige lange Sider. Der var overalt stærk Artilleriild, og fra Fronten lød en kolossal Buldren og Bragen. Da Mørket begyndte at sænke sig. over Landskabet, passerede vi den gamle Frontlinie. Vi havde allerede en lang March bag os og var ret trætte. Vablerne paa Fødderne begyndte ogsaa at genere ikke saa lidt. Lige ved Fjendens tidligere Skyttegrav gjorde vi Holdt for at hvile.

Hist og her i Terrænet laa Faldne, som det endnu ikke havde været Tid til at begrave. De havde et meget sydlandsk Udseende. Der blev sagt, at det var Portugisere. Om det passer, ved jeg ikke. Det er mig ikke bekendt, om Englænderne havde portugisiske Formationer.

Vi skulde selvfølgelig have Skyttegrav en undersøgt. Den var endnu ret velholdt - slet ikke jævnet med Jorden, som man skulde have ventet. Selvfølgelig var der mange Granathuller. Men Jorden var dog ikke saadan vendt, som man har oplevet det i tidligere Offensiv egne. Man havde Indtrykket af, at Fjenden var blevet fuldstændig overrasket af Offensiven.

Det varede ikke længe, før en Del Kammerater mødte op med Konservesdaaser. Og saa begyndte den vilde Jagt. For noget at spise var vi alle ude efter. Ja - og hvad der saa blev fundet, det er næsten ikke til at beskrive. Nogle kom med hele Armfulde af Daaser. I Af-faldsbunkerne fandtes Masser af uaabnede Daaser, som tilsyneladende var blevet smidt væk. Der fandtes de fineste Marmelader af Sydfrugter - Daaser med Kød - Daaser med Skinke - Daaser med Pølse. Desværre havde en Del faaet Granatsplinter, og Indholdet var fordærvet. Men der var nok endda. Vi fik rigtig at se, hvilken Forskel i Forsyningen der var paa de to Sider af Fronten. Det var for os utroligt, at Modparten efter næsten fire Aars Krig endnu var saadan forsynet. Det begyndte ogsaa at gaa op for os, hvor forkert Oplysningerne og Meddelelserne om (60) Fjendens nedsatte Indsatsevne maatte være. Hvad den materielle Indsats angik, havde vi jo længe næret berettiget Tvivl.

Men Hvilepausen var snart forbi. Vi fik Bagagen paa igen, og videre gik det. Imidlertid var det blevet mørkt. Fronten - Horisonten omkring os - i hvert Fald forude og til begge Sider - var et eneste Ildhav. Afskudsglimtene fra Kanonerne gjorde hele Rundkredsen til et eneste i hinanden løbende Glimt af Ild. Ved vore Kanonstillinger laa større Forsyninger af Ammunition spredt i mindre Stakke. Og da Kanonstillingerne jo var et søgt Maal for det fjendtlige Artilleri, fik Ammunitionsstakkene ogsaa ofte en Træffer, saa de trufne Stakke med Smæld og Brag røg i Luften. Huse stod i Brand og gjorde Indtrykket af Tilintetgørelsen endnu mere uhyggeligt.

Jo længere vi naaede ind i Kredsen, jo værre blev det. Ogsaa Landevejen blev belagt med Granater. Det var sent, før vi udasede og trætte naaede vort Bestemmelsessted bag Fronten, hvor vi fik Natkvarter. Det var med en vis Tryghedsfølelse, vi lagde os til at sove i en tidligere Vinkælder - trætte som vi var.

Næste Aften gik det saa videre i Stilling. Det var ikke mere saa langt, og vi marcherede først, da det var Nat. Ved et mindre Skovstykke blev der gjort Holdt. Maskingeværerne og

Materiellet blev taget af Vognene og Afdelingerne inddelt for af ventende Soldater at blive ført til Bestemmelsesstederne. Nogle Granater eksploderede i Nærheden, og nogle saarede kunde tage med tilbage.

Omsider marcherede vor Afdeling af Sted i Gaasegang. Det var ret mørkt og diset, og Landskabet virkede uhyggeligt. At der ingen Skyttegrave fandtes, var jo givet; og da man ikke kendte noget til Terrænet, havde man en Følelse af, at der bagved alt det mørke, man kunde skimte - Buske, Træer, Huse og Hegn -, rugede Farer. Vi naaede Indgangen til en Landsby, og der fik vi anvist Steder, hvor vi havde at indrette os og træde i Funktion, hvis det blev nødvendigt.

(61) Det at indrette os var at søge et Sted, hvor vi kunde ligge i Dækning for Granatsplinter. At søge Dækning i de straatækkede Ejendomme var for farligt; Husene i Nærheden var allerede raslet sammen under Fuldræffere. Ved Siden af Vejen laa en nedbrændt Ejendom, hvor kun de høje Stenmure var tilbage. Bagved Muren var der et udgravet Hul paa ca. 1½ m Dybde og 2 Gange 4 m Størrelse og meget provisorisk tildækket med Brædder og Lægtene, saa man uden Vanskelighed kunde se Nattehimmelen. Det tog jeg med mine Maskingeværskytter og en Del Infanterister i Besiddelse. Jeg fik inddelt Vagtposterne, og saa krøb vi andre ned i Hullet for at faa lidt Søvn. Vi laa som Sild i en Tønde.

Imens var Artilleriilden blevet mere og mere intensiv, og den steg nu efterhaanden til ren Trommeild. Granaterne eksploderede rundt om os paa maa og faa, og Shrapnels hvinede i Luften. Luften var fuld af svirrende og syngende Splinter, og Nattens Mørke blev brudt af gnistrende Glimt af utallige Kanonskud og Granatnedslag. Natten var et Inferno af Bragen, Torden og Eksplosioner. Vort Opholdssted var under disse Forhold ikke særlig ideelt. For Splinterne var vi dog nogenlunde dækket. Men Tanken om Muren lige klods op ad os gjorde mig meget bekymret. Hvis en Granat skulde træffe den eller Lufttrykket faa den til at vælte, var det sket med os. Det kom an paa at holde Nerverne i Ro. Det vilde ikke have undret mig, hvis en eller anden under Indtrykket af Tanker og Forestillinger skulde være styrtet ud i det fri.

Efter et Par Timer sløjede Ilden af, og i de tidlige Morgentimer blev det helt roligt. Et Angreb, som vi nærmest havde frygtet, fulgte ikke efter. Jeg kunde tænke mig, at Fjenden havde bemærket Afløsningen og ment, at det var Opmarsch til en ny Angrebsoperation og har villet slaa Opstillingerne ned.

Næste Morgen, saa snart det var blevet lyst, begav (62) jeg mig sammen med en Kammerat paa Opdagelsesrejse - det vil naturligvis sige kun i den allernærmeste Omegn. Jeg vilde forsøge at finde et bedre Opholdssted. Paa den anden Side af Vejen bagved en Ejendom fandt vi et underligt lille Udhus paa ca. 1½ Kvm. Størrelse. Det var bygget op ad Ejendommens Ydervæg og tykt tagtækket oppe fra Muren og skraat helt ned til Jorden med kun en lille Aabning forneden, hvor man lige kunde krybe igennem. Det gav udmærket Beskyttelse mod Granatsplinter. I Haven en 8-10 m derfra var der udgravet et dybt rundt Hul i Jorden, hvori der stod en Stige. Det var sikkert blevet gravet af tidligere Vagtposter. Under Granatild kunde Vagtposten gaa længere ned ad Stigen og var saa ret godt beskyttet. Jeg fik hurtigt mine Folk flyttet til dette nye Sted, og vi var alle efter Forholdene godt tilfredse. Maskingeværet fik vi anbragt paa Jorden foran Stigen, og Vagtmanden posteredes paa Stigen.

Saa havde vi Tid til at se lidt paa Omegnen. Det var endnu ret diset, og Fjenden kunde ikke se noget fra Observationsballonerne. Vi var inde i de nærmeste Ejendomme. Overalt kunde man se, at Beboerne havde forladt deres Hjem i største Hast. Skabe og Skuffer var

tømt. Mere værdiløse Ting flød overalt i Stuerne. Paa Bordene stod endnu Kopper og Tal-
lerkener med indtørrede Madrester. Efter et sidste Maaltid i Huj og Hast havde de skræk-
slagne forladt deres Hjem. Man kunde i Tankerne se dem drage af Sted med deres Kreatur-
er og deres højhjulede Vogne bristefærdigt pakket med deres Ejendele - ulykkelige Krigs-
skæbner.

Vi vovede os lidt længere ned ad Landevejen. Vi var ikke kommet langt, da vi blev ad-
varet mod at gaa videre. I Gaar var nogle gaaet samme Vej og var pludselig blevet taget til
Fange. Man vidste ikke, hvor de første fjendtlige Vagtposter og Tropper laa. Terrænet var
ret uoverskueligt - mange Træer, Buske, Haver og Hegn. Vi foretrak at gaa tilbage.

Saa snart Solen var kommet op, var det forbi med (63) Bevægelsesfriheden. Mange Ob-
servationsballoner hang ikke langt bag de fjendtlige Linier.

Næste Nat sov vi mere trygt i vort Hønse- eller Hundehus, hvad det nu har været. Lyde-
ne udefra naaede os derinde, mere afdæmpet. Ilden var heller ikke saa stærk som sidste Nat.
Granaterne faldt meget spredt. Kun een Gang mærkede jeg i Søvn en Eksplosion i Nærhe-
den og en Rysten af Jorden. Jeg drejede mig om paa den anden Side og sov videre. Jeg blev
tidligt vaagen. Ved Siden af mig snorkede en Skytte, som jeg vidste skulde have været paa
Vagt. Jeg ruskede i ham: "Hvorfor er du ikke paa Vagt?" Søvntrukken stirrede han paa
mig: "Jeg er ikke blevet vækket." Jeg blev straks urolig og skyndte mig ud til Vagtposten.
Han var død. Han stod paa Stigen, begravet i Jord til op paa Brystet. Vi gik straks i Gang
med at grave ham ud. En lille 7,5 Granat var gaaet lige forbi ham og ned i det ca. 1 m i
Diameter store Hul, i hvilket han stod, og var eksploderet i Væggen bagved ham. Stigen var
splintret og trængt igennem begge Laar. Han var dræbt paa Stedet. En god Kammerat havde
forladt os. Det var med en underlig hjælpeløs og knugende Fornemmelse, vi omsider fik
ham befriet af Jorden. Om Aftenen fik vi ham transporteret tilbage, hvor han fandt sit sidste
Hvilested.

Vi laa temmelig langt ude i Spidsen af Indbrudsstedet. 1-1½ km bagved os laa Merville
- en By paa 8- 10.000 Indbyggere - i tæt Bebyggelse og omgivet af Marker helt ud til Be-
byggelsesomraadet og med en Kirke, hvis lange slanke Taarn ragede langt op over Husene.
Byen blev naturligvis ofte beskudt. Særligt Kirketaarnet var man ude efter, da man jo sik-
kert - og med Rette - gik ud fra, at det blev benyttet som Artilleriobservationspost. Det
lykkedes ogsaa at skyde Taarnet ned. Vi havde stor Lyst til at se, hvordan det saa ud i By-
en. Den var naturligvis fuldstændig rømmet.

Vi var 3 Mand, der en taaget Morgen tog af Sted. Det var helt roligt. I de første Huse
ved Indgangen til Byen (64) var et tysk Batteri anbragt, ret godt skjult. Husene i Gaden
havde allerede faaet en Del Træffere, saa man nogle Steder kunde se lige ind i Lejligheder-
ne. Paa et skraanende Gulv stod et Klaver og var lige ved at tabe Balancen og styrtede ned paa
Gaden.

I et pænt Beboelseshus saa vi indenfor. Alle Møbler stod endnu paa Plads, som om Be-
boerne lige havde forladt Huset. Men man kunde nok se, at der havde været hurtigt Opbrud.
Ogsaa her paa Bordet laa indtørrede Rester af det sidste Maaltid. - Gemmer og Skabe tømt.
Nedenunder en smuk Spisestue med læderbetrukne Stole. Igennem store Glasfløjdøre gik
det ud i en smuk Baghave med Springvand, Lysthus og Græsplæner. Alt saa pænt og idyl-
lisk ud og gav et Indtryk af Velstand og hjemlig Hygge. Men Krigens havde allerede be-
gyndt Ødelæggelsesværket. Afslaaede Grene, splintrede Ruder og Huller i Murværket vid-
nede om Krigens Haandværk og om, at Tilintetgørelse og Død rugede alle Vegne. Der laa
tilsyneladende ingen Militær i Byen. Kun enkelte Militærpersoner hastede gennem Gaden i

Storvask.

Munitionslager i Klitterne.

Etape.

No' komme æ »Fettigkeiten«!

et eller andet Ærinde til eller fra den nærliggende Frontlinie. Enkelte Granater begyndte at falde i Byen, og Braget af sammenstyrtende Murværk gaven uhyggelig Fornemmelse. Vi kiggede lige indenfor nogle Steder. Vi var naaet omtrent gennem Byen. Gaden fortsatte over en Bro over Lys-Floden. Ved Gaden foran Broen laa et større Etablissement - tilsyneladende en tidligere Hotel- og Restaurationsvirksomhed. Det skulde vi endnu lige have efterset. Der var ret mørkt, kroget og dystert indenfor. Jeg vilde lige om et Hjørne bøje af ind ad en Dør, da jeg midt i Bevægelsen stivner. En kold Sved føler jeg bryde frem. En Meter fra mig ligger en Englænder fuldt paaklædt paa en Feltseng. Haanden gaar lynsnart til Revolveren, men ellers staar jeg som naglet til Stedet. Synet var for uventet og pludseligt. Men der sker intet. Englænderen ligger fuldstændig stille - han sover maaske. Jeg vover mig lydløst lidt nærmere. Øjnene ser nu mere tydeligt i det underlige Halvmørke. (65) an har et saa underligt graagult Udseende. Han sover ikke. Han er død. Nu ser jeg først, at det er en stor Sal, fyldt med 2-Etagessenge. I flere Senge bagved ligger andre - alle i Uniform. De er alle døde.

Vi var dumpet ind i et tidligere engelsk Feltlazaret. I en anden stor Sal ved Siden af laa Tøj, Tæpper og andre Udrustningsgenstande i en halv Meters Højde spredt ud over hele Gulvet. Jeg tog et Par Uldveste med. I Gaarden stod et stort splinternyt Lazarettelt. Rundt omkring flød det med Forbindssager - de fineste Lærreds- og Gazeting, som vi ikke havde set før. Vi maatte klare os med Papir. Vi fik Lommerne fyldt. Alt vidnede om hovedkulds Rømning.

Men Artilleriilden var imens blevet mere intensiv. Mange Granater faldt i Nærheden. Der blev lagt Spærreild ved Broen, og det begyndte at blive ret uhyggeligt. Godt, at vi ikke skulde over Broen til den Side. Vi skyndte os samme Vej tilbage. Ved Kirken var det heller ikke rart. En Brisantgranat eksploderede midt paa Gaden, og Splinterne røg til alle Sider. Men vi havde hørt den komme og var i Sikkerhed i en Port, da den eksploderede. Vi naaede helskindede hjem og havde faaet Lysten styret. Vi skulde ikke mere til Byen.

Næste Dag blev vi trukket tilbage paa et aabent Terræn, hvor vi satte Maskingeværreder, som laa i en Afstand af 2-300 m fra hinanden. De var anbragt i halv-kugleformede Jordhytter. ca. to. Meter i Diameter og en Meter høje. Paa Grund af Grundvand var de bygget over Jorden. Inde i Hytten, rundt om Stedet, hvor vi laa, var gravet en Rende for at samle Vandet. Det naaede til 10 cm under Jordoverfladen. Det var altsaa et ret fugtigt Opholdssted. Om Dagen kunde Fjenden fra Observationsballonerne se enhver Bevægelse ved de fritliggende Hytter, og vi blev saa beskudt af Artilleriet. Under en saadan Beskydning blev 2 Mand af en af de nærliggende Besætninger nervøse og løb ud for at søge Dækning bagved nogle Huse længere tilbage. De var kun naaet ca. 200 m, (66) da en Granat eksploderede ved Siden af dem. Den ene blev liggende, men den anden rejste sig igen og løb videre, og vi saa ham forsvinde bag Ejendommene. Det saa ikke særlig hyggeligt ud.

Der var ellers ingen Aktioner i den Tid, vi laa der. Men vi var dog glade, da Afløsnings-timen slog. Det at blive beskudt fra flere Sider - til Tider ogsaa bagfra - begyndte at gaa os paa Nerverne.

Matthias Møller, Sønderborg.

Da Krigen brød ud.

Vi deltog i det store sønderjydske Sangerstævne i Løgumkloster. Krigen var i Luften, men Stemningen under Stævnet var ikke paavirket af de mørke Skyer, der trak op i Horisonten. Vi morede os og var glade. Hvad angik det ogsaa os, at fremmede Folkeslag dræbte deres Tronarvinger!

I Toget mødte vi paa Hjemvejen paany Krigsrygterne, nu mere ihærdigt. I Tønder udelte man Ekstrablade. De tyske Patrioter fnyste af Harme over det, der var overgaaet deres østrigske Forbundsfælle, og en Krig var det eneste, der kunde sone en saadan Ugerning.

Saa kom vi hjem og tog atter fat paa vor daglige Gerning. Flensborg Avis bragte lidet opmuntrende Telegrammer, Spændingen tiltog og blev for hver Dag mere truende. Arbejdet forsømt. Havde det saa endda været en dansk Sag; men nu skulde Sønderjyllands Sønner gaa vore Undertrykkes Ærinde, sætte Liv og Helsen til for dem og kæmpe Side om Side med dem, vi hadede.

Jeg tænkte paa min gamle Far og hans haarde Skæbne. I 1864 kæmpede han i de danske Rækker for at forsvare Hjem og Fædreland. Udfaldet var paa Forhand givet, for vi fik jo ikke Hjælp udefra mod de tyske Erobrere. Vor (67) Hjemstavn blev indlemmet i det store tyske Rige, og i 1870 maatte han med bævende Hjerterække i den tyske Trøje. Det var en tung Pligt for en gammel dansk Soldat. Og for os Børn fra danske Hjem og af dansk Oprindelse vilde det ogsaa nu være svært at forsone sig med den Tanke, at vi skulde indrulleres i Tyskernes Rækker i en kommende Krig.

. . Og Krigen kom! De sidste Dages Spænding var næsten ikke til at udholde, og derfor føltes det den 1. August vel nok som en Slags Befrielse, at Trykket blev hævet. Nu vidste vi dog, hvorhen det bar. I hvert et Hus og i hvert et Hjem begyndte dog samtidig de store Bymringer, den Lidelse og Sorg, der skulde holde os knuget i fire lange Aar. Ingen sov trygt den Nat.

Landstormen skulde møde den følgende Dag. Det var alle de stovte Karle i Alderen fra 39-45 Aar, som tidligere havde aftjent deres Værnepligt. De skulde besætte Broer, Veje og Jernbaner. De yngre Folk, Reserven, skulde først give Møde nogle Dage senere. Angiveri blev sat i Scene, og mange gode danske Mænd blev anholdt og ført bort. I vort Sogn slap vi nogenlunde for den Slags Ubehageligheder, for den underordnede Myndighed, Amtsforstanderen, havde et mere sundt Syn paa Forholdene end de høje Herrer i Købstæderne. Da Amtsforstanderen fik Besked om, at han skulde fængsle nogle fremtrædende danske Borgere, svarede han, at hos ham var der ingen, der skulde arresteres, og fornyede Opfordringer forblev frugtesløse, idet han, som han meddelte Landraaden, vilde garantere for hver eneste Mand i hans Sogn.

Saa drog da vore kære Venner ud, Naboer og Frænder. Jeg kan endnu saa godt huske en ung Mand. Han var forlovet; de skulde holde Bryllup til Efteraaret; men nu blev de "krigsviet". Den næste Dag tog han af Sted. Hun græd, han forsøgte at trøste hende. Toget kom, et sidste Haandtryk. "Lev vel og kom snart tilbage!" Borte var han, - - og borte blev han.

Der var ogsaa en anden, en lidt ældre Mand. Han var (68) gift, de havde flere Børn. For et Par Aar siden havde de for deres Spareskillinger købt et lille Hus. Det gik godt for dem. Han gik paa Arbejde, hun passede Hjemmet godt. Lykken smilede til dem. - Og saa kom Krigen. -- Han skulde melde sig, kunde ikke rive sig løs fra dem derhjemme, Afskeden var

ham for tung. Hans Kammerater maatte med Magt drage ham bort. "Jeg kommer nok aldrig mere tilbage", var hans Afskedsord, og - - han fik Ret. Han blev desværre derude. - - -

Saa kom de mange Sejrsberetninger derudefra; ja selv under Tilbagetog var det dog "eine siegreiche Abwehr", og Flagene hejstes bogstavelig hver eneste Dag. I vor By var vi dog heldigvis forsaaned for saadanne Narrestreger. Der hejstes nemlig kun et eneste Flag, og det var paa Stationsbygningen. Hos os var der ingen Fryd, ingen Begejstring, kun enkelte Hjemmetyskere kunde finde paa at føre brovtende Tale for at bebrejde os vor kølige Indstilling overfor Tidens "store Begivenheder".

Vore gode sønderjydske Aviser, som hidtil havde bragt os aandelig Næring og styrket vore Sind, var nu kneblede og laa paa adskillige Omraader paa Linie med "Grenz-post". Den censurerede Presse bragte Bekymring og Sorg over alle danske Hjem. Man følte sig fremmed og forladt i sin lille Hjemstavn. Hvad skulde der blive af os og vort kære, lille Land. Bare saa dog Danmark kunde faa Lov til at blive holdt uden for det hele. Det var rart at føle, at den danske Regering med Kongen i Spidsen klogt forstod at klare de farlige Skær og ikke blev hvirvlet ind i Krigens farlige Bølgegang.

Vi havde haabet at se vore kære hjemme igen inden Jul; men det kom jo helt anderledes. I December skulde alle mellem 24 og 45 Aar, der ikke havde været Soldat, møde paa Session. Jeg var dengang 35 Aar, havde ikke været Soldat, havde aldrig tænkt paa at blive det og var som alle andre glad for hver lille Skrøbelighed, der kunde øjne en Mulighed for at slippe udenom. Ved Mønstringen i Aabenraa slap af hundrede Mand kun fire fri, og de har (69) vel ligefrem været Krøblinge. Skulde vi gamle Fyre, der aldrig havde været Soldat, først med i Felten, var Tysklands Skæbnetime sikkert kommet.

Om Krigen gik videre. Tyskerne lo ad den engelske Blokade, som skulde udsulte Tyskland. Man fandt Blokaden latterlig, ganske umulig og desuden i Strid med Folkeretten. Man havde aabenbart glemst, at Tyskerne udsultede Paris ved Blokade i 1870-71.

I en Aarrække havde min Kone og jeg foretaget en Pinsetur til hendes Hjemegn, og vi vilde heller ikke i 1915 gaa Glip af denne Tur, hvor vi kunde have det rart sammen med min Kones Søskende og deres gamle Mor. Efter nogle fornøjelige Dage vendte vi atter hjem. I Toget hørte vi, at Folk af min Aargang havde modtaget Indkaldelsesordren, og min Nabo, som jeg traf i Tinglev, fortalte mig da ogsaa, at han havde taget imod den "røde Seddel" for mig, og at jeg næste Dag skulde møde i Flensborg.

Urolig i Sindet kom vi hjem. Jeg havde kun 24 Timer til at ordne det hele i. Heldigvis havde jeg sat min Kone ind i Forretningens Gang, og der var jo dog det lille Haab, at jeg kunde blive kasseret. Det vilde jo ogsaa tage nogen Tid, før jeg var uddannet, og Krigen maatte jo dog faa Ende engang. Om Aftenen samledes vi med en Del af vore Venner i vort Hjem. Stemningen var trykket, men min Kone sørgede for god Opvarmning, og ved en lille Taar traadte disse Livets Genvordigheder en Smule i Baggrunden. Jeg tog Afsked med vore Venner i Haab om et snarligt Gensyn. – Den næste Morgen tog jeg af Sted. Der var en Del Kunder i Forretningen, og der blev saaledes ikke forundt os lang Tid til Afsked. Toget kom, og med et inderligt Ønske om, at Gud vilde være med min Kone og vort Barn, tog jeg bort.

Vi kom til Flensborg, men det gik ikke hjemad igen, som jeg havde haabet, tværtimod! Vi sendtes allerede den næste Dag til Rostock. Da vi næsten alle var dansktalende, var det dog en Trøst at være sammen med Landsmænd. Vi kunde jo dog tale vort Modersmaal i det (70) fremmede og tage alt det onde i Fællesskab; men i Rostock holdt Kaptajnen straks en Tordentale til os om vore Pligter som tyske Soldater, og vi Danskere oppe fra dette forbandede danske Land skulde herefter tale og skrive Tysk, tænke og sove paa Tysk, og enhver,

der ikke uopholdelig rettede sig efter denne Ordre, vilde ubønhørligt blive straffet haardt. Da vi den næste Dag kom i Klunset, vakte det en Del Morskab, for nogle kom i blaa, andre i graa Uniformer, naturligvis ikke af fineste Slags. Fløjmanden, en Sagfører, saa ikke mere elegant ud end den fattige Mand paa den modsatte Fløj. Vi var alle kommet med det gode Forsæt at gøre vor Pligt saa godt vi kunde; men Lysten og Kærligheden manglede totalt. Den første Dag forsvandt dog allerede en af Kammeraterne. Hjemme gik han som ikke helt tilregnelig. Han var i hvert Fald en Smule indskrænket. Desværre tog Politiet ham i Nærheden af Grænsen. Hans Forsvinden var naturligvis ingen Anbefaling for os, der i Forvejen ikke var i Kridthuset hos Kaptajnen, og denne fik her en ny kærdkommen Lejlighed til at holde en Tordentale til os, i hvilken han smed om sig med Skældsord som Forrædere, Svinebæster og andre udsøgte Ting.

Havde jeg dengang vidst, at jeg først skulde vende hjem igen fire Aar senere, var Rejsen ikke gaaet mod Syd, men mod Nord. Fremtiden ligger heldigvis for os som en lukket Bog, og havde man anet, hvor meget og hvor længe man skulde lide, havde man ikke kunnet bære Trængselsaarene med den Taalmodighed, som Tilfældet blev, men Haabet er jo lyst, hvor mørkt det end ser ud, og Morgenrøden kom jo dog omsider.

T.h. Lorenzen, Felsted.

Det endte med revolution i Berlin.

Efter militærtjenesten ved 4. garde regiment til fods fra 1907-09 maatte jeg ved krigens udbrud 1914 som nygift forlade min forpagterstilling paa Dybbøl mølle og kom som reservist til Lehr-Inf.-Rgt. i Berlin. Vi var med at storme fæstningen Namur i Belgien og kom derefter til Østfronten, hvor vi deltog i dette efteraars bevægelseskrig helt ud paa den anden side af Lodz

En episode fra disse kampe kan maaske paaregne interesse. Vort kompagni havde en ilde lidt fører, der tidligere havde været ansat ved militærfængselet i Spandau. Allerede ved udmarchen fra Berlin havde han beordret blomsterne og gavepakkerne, som berlinerne tilkastede os, væk. Vi skulde ikke forkæles. Da vi nu en dag laa paa gaardspladsen af et stort gods i Polen, forbød han os at forsyne os med æbler fra godsets frugtkældere, hvad de andre kompagnier naturligvis fik lov til. "I svinepelse vil nok proppe jeres maver, inden I skal dø!" raabte han. Der kom nu ordre til at rykke frem fra parken - ud paa aaben mark, en sukkerroemark. Roerne var taget op og samlet i stakke. Der var stærk fjendtlig ild, og folk faldt som fluer, ogsaa en del af mine nordslesvigske kammerater faldt. Min ven Hans Schultz fra Brabæk, nu Frederikshøj, og jeg holdt sammen og søgte dækning bag en roestak et 100 m ude i marken. Kompagniføreren kom lidt efter springende bagfra hen til os to og smed sig ned tre skridt fra os med de ord: "Vil I svinepelse ikke frem? Frem! eller jeg knalder jer ned!" Hans hviskede: "Vi maa vist hellere komme af Sted, Frands".

Men jeg svarede: "Vi har jo ikke noget at storme for". Men vi var alligevel ikke trygge ved ham ved siden af os - med revolveren i haanden. Men i det samme skete der noget. Han slog næsen haardt i jorden, ramt af et (71) nakkeskud. Kuglen gik ud ved næsen. Det var altsaa en af vore egne, som havde undt ham denne kugle, og vi begravede ham uden taarer. Russerne havde i mellemtiden forladt deres stillinger, og vi fortsatte østpaa.

En blindtarmsbetændelse endte dog lidt før jul frontkrigen for mit vedkommende. Jeg laa paa lazaret i østprøjsen og kom senere til garnisonen i Berlin, hvor jeg blev postkører et aarstid sammen med flere nordslesvigere. I 17 blev jeg saa oppasser hos en overløjtnant Zuban fra Berlin, der som haardtsaaret skulde overtage posten som kompagnifører ved et straffekompani i Nordslesvig. Marchordren lød paa Løgumkloster, og det passede mig særdeles godt, da min kone opholdt sig hos sin moder i Kløjeng, Nr. Løgum sogn. Vi fik anvist vort standkvarter paa gaarden Enemark mellem Toftlund og Højrup, hvor bataillonnens fire kompagnier laa i barakker i nærheden. Der var ialt 25 kompagnier, som var fordelt langs med den forsvarslinje, som Prøjserne i dette aar anlagde tværs over landet fra Haderslev fjord til Skærbæk.

Det var ikke lystelige ting, jeg fik at se i den kommende tid. Overløjtnanten var heller ikke glad ved bestillingen. De stakkels fanger blev sultede og plagede med haardt skansearbejde fra morgen til aften, yderst tyndt paaklædte i den kolde vinter. Tunge sveller og cementsække til feltbaneanlægget og forskansningerne maatte bæres paa raa skuldre, saa folkene ofte var ved at segne under byrderne af udmattelse. Men vi maatte naturligvis ikke gribe ind og hjælpe. Blev en fange syg, hvad ikke sjældent skete, og derfor efterlod es hjemme i den kolde barak paa den nøgne brædekøje, spiste de andre hans portion med. En dag skulde jeg gennem barakken hen til skomagerværkstedet med overløjtnantens støvler og hørte da en uhyggelig rallen i en af køjerne. Jeg fandt en døende kammerat med blodet løbende ud af næseborene, allerede bevidstløs. Jeg meldte det sete til overløjtnanten, som fulgte med over i barakken og derefter meldte tilfældet til højere vedkommende. Men han fik senere kun ubehageligheder (73) af sin medmenneskelighed. En læge kom ganske vist, men manden døde naturligvis. — En anden gang fik jeg ordre til at føre fire fanger i Toftlund til arbejdspladsen, efter at de havde været paa sygestue. Undervejs for de i en roekule, som jeg ikke kunde faa dem fra, før de havde "ædt" sig mætte - og syge. Man mindes vore dages koncentrationslejrtilværelse, som faktisk var en realitet allerede dengang, naar det gjaldt modstandere af regimet.

Senere flyttedes hele lejren til Toftlund kirke, hvor jeg fik en behageligere bestilling, idet jeg næsten hver dag sendtes ud paa hamstring af levnedsmidler til officerernes paarørende i Berlin. Men ogsaa til den tamme stork, som officererne holdt, skulde jeg sørge for føde - i form af frøer fra engene. Hertil fik jeg beskikket to fanger som medhjælpere. Jeg passede bøssen, de fangede storkemaden. Vi plejede at gaa en bestemt vej paa vor jagt, hvilket et par enligt boende gamle folk opdagede. Af medlidenhed henlagde de hver gang en madpakke i hegnet, hvor vi kom forbi. Den kom paa et tomt sted, og vi kvitterede med tak.

Men nu viste det sig, at der ogsaa kom fanger fra vor egen bataillon ved fronten, som jo godt kendte overløjtnanten og mig. De appellerede til hans menneskehjerte. Hos mig tømte de lommerne for tobak og andet, som jeg med dette for øje havde lagt i dem, før jeg skulde gennem barakken. Selv at give dem noget, var naturligvis strengt forbudt. En dag stormede fangerne brøddepotet og spiste hele forraadet. Det gav tykke maver i øjeblikket, men ekstra arbejde bagefter. Førtes de forbi affaldskasserne, snuppede de i en fart en haandfuld kartof-

felskrælling eller lignende og guffede det i sig. Det blev min løjtnant for meget. Han meldte sig syg og sendtes tilbage til Berlin paa lazaret.

Jeg maatte naturligvis med. Og da jeg i mellemtiden var blevet skrevet "kv" igen, skulde jeg melde mig ved Genesungskompagniet i Berlin-Pankow. Her traf jeg heldigvis (74) min gode ven, feldwebel Hansen fra Mølvejsgaard ved Rødning, nu i Stenderup ved Toftlund, som skaffede mig en ny oppasserplads i stedet for fronttjenesten, som jeg naturligvis ikke var begejstret for. Jeg kom med en Lt. Schmidt paa en "Überwachungsposten" ved jernbanen i Ukraine. Der skulde føres kontrol med, at de forsyninger, der hentes ud af dette rige land, kom de rette steder hen og ikke forsvandt undervejs. Vi havde det godt i alle maader. Selv Lt.s frue fik jeg hentet derned fra Berlin. Vi var nu naaet til foraaet 18. Krigen i øst var endt, og vi levede som rigtige "Etappenschweine". Sommeren gik. Først i november skulde jeg ledsage fru, der ventede sig, hjem til Berlin med toget. Vi var overlæssede med fødevarer i store kufferter. Alt gik godt indtil i nærheden af Krakow, hvor toget i en skov pludselig midt om natten blev standset af maskerede og bevæbnede røvere, som tog alt, hvad passagererne havde med sig. Da vi var føjelige, skete der ellers ikke noget. Men da de lod os køre videre, maatte jeg fortsætte rejsen uden kappe og uldvest.

Vi kom ellers godt til Berlin, hvor jeg fik fru, der afleveret paa klinikken. Men tiderne havde forandret sig siden sidst, mærkede jeg godt. Der laa en spænding over befolkningen. Revolutionen ulmede, hvad jeg dog ikke vidste noget om paa det tidspunkt. Paa generalkommandoen, hvor jeg skulde melde mig, fik jeg ved hjælp af en kammerat, Hans Holst fra Rødningegnen, min orlov forlænget til ogsaa at gælde en tur hjem til Nordslesvig. Jeg rejste selvfølgelig straks videre, men kom ikke videre end til Hamborg, hvor revolutionen allerede var i fuld gang. Kokarden maatte jeg aflevere til en marinesoldat, men fik saa lov til at fortsætte mod nord. Efter et par dages ophold hjemme skulde jeg af sted igen til Berlin. Rejsen forløb uden ophævelser, men i Berlin var helvede løs. Man skød ude fra Døberitz med kanoner ind mod byens centrum. Omkring slottet havde kejsertro tropper forskanset sig i de store bygningskomplekser der. De blev angrebet (75) af revolutionære formationer, mest marinere, som ogsaa snart indtog hele området. I læssevis kørtes der derefter bort fra slottet: Levnedsmidler, spirituosa, cigarer m. v ... "Kom her, kammerat, raabtes der i forbifarten, her faas Wilhelm-cigarer!" Jeg skulde dog ikke nyde noget, men tænkte bare paa at komme hjem snarest gørligt. Jeg fik min resterende lønning og et par helt nye sæt militærtøj med kappe og satte mig saa i toget. Feldwebelen, en hamborger, jeg godt kendte, havde let bedugget sagt: "Tag bare væk, kammerat, kragerne kan ligesaa godt faa det som ravnene. Men tænk paa mig med Fettigkeiten, naar du kommer hjem. Du kender jo min adresse i Hamborg." Mærkeligt nok slap jeg vel igennem med min forsyning og naaede sidst i november hjem til Dybbøl mølle.

Soldatertiden var nu endelig og uigenkaldelig slut, og min vante møllergerning kunde begynde paany. "Danmarks hvede, Danmarks rug, Dybbøl mølle maler", kom det lykkeligvis snart til at hedde.

Frands Muusmann, Brede pr. Bredebro.

„En særlig Opgave”.

Det var i April Maaned i 1917. Det led mod Aften, og den synkende Sol, der Dagen igennem havde vist en generende Tilbøjelighed til at lade sig afløse af stride Regnbyger, sendte nogle Afskedsstraaler ned i en af, Kasernegaardene paa Marinestationen i Kiel. Hen over Gaarden gik tre unge Marinesoldater, alle Sønderjyder. Dagens Tjeneste var endt, og nu vilde de ud i Byen. De gik og talte om Fremtiden, for Tjenesten, der nu havde varet i ti Maaneder, var til Ende om et Par Uger, og hvad saa? -

„312!!” - - Det var en Kaptajn, der raabte fra Kontorvinduet. De standsede alle tre i stram Honnør.

(76) "Kom herhen, 312!" kaldte Kaptajnen igen, og den højeste af de tre var straks ved Vinduet.

"Kan De fremmede Sprog?" spurgte Kaptajnen.

"Jeg er Sønderjyde og kan tale Dansk", svarede 312, og saa var den Samtale til Ende; men saa kort den end var, skulde den dog faa Følger saa vidtrækkende og saa utrolige, som det kun kan ske, naar Verden er af Lave. -

En Dag meddelte Kaptajnen 312, at han var bestemt til at skulle overtage "en særlig Opgave". Af hvilken Art denne var, blev der ikke sagt noget om, og i den tyske Militærtjeneste spørger man ikke; men da 312 den 20. April 1917 kom hjem fra Arbejdstjenesten, blev han kaldt ind paa Kontoret, og der fandt han Kaptajnen, og sammen med denne en civilklædt Herre.

"Det er Deres Overordnede, 312", sagde Kaptajnen og pegede paa den civilklædte, der uden videre Snak befalede den unge Sønderjyde at rejse hjem, hente sin civile Garderobe og vende tilbage saa hurtigt som muligt. Det var en Ordre, og 312 efterkom den; men paa hans Fars og Mors Spørgsmaal om, hvad han skulde, kunde han intet svare; han vidste nemlig intet.

Da han atter kom tilbage til Kasernen, fik han Befaling til at klæde sig i civilt og snarest rejse til Berlin. Samtidig fik han Papirer udleveret, der fortalte, at han var overført til Admiralstaben og for Fremtiden var - "Nr. 4".

Der var ikke ret mange Holdepunkter for de Tanker, der gennemstrejfedes hans Hjerne, mens han i Toget raslede mod Berlin. Ja, der var jo Udtrykket "en særlig Opgave" og "Admiralstaben". Mon han skulde om Bord i et Piratskib og sejle Ammunition til Kolonierne?

Berlin! -

Han havde Ordre til at melde sig paa den *officielle* Admiralstab, men herfra blev han ført til den *hemmelige* Admiralstab, fik Ordre til at lade sig fotografere til et Pas for derefter atter at melde sig i den hemmelige Admiralstab. Her tog en Kaptajn imod ham og førte ham ind i et (77) lille Værelse med polstrede Vægge, laasede Døren, og - - saa kom Svaret paa alle de famlende og bange Tanker, han havde gjort sig.

"Nr. 4", sagde Kaptajnen, "De er udset til at rejse til Norge, til Trondhjem, og derfra skal De skaffe Admiralstaben Efterretninger om, hvilke Skibe der kommer i Havnen, deres Navn, Drægtighed, Ladning og Bestemmelsessted. De skal passe særligt paa Transitvarer, og ganske særligt paa Skibe med Ammunition."

Nr. 4 vaklede. Han følte det, som om den gennem Maaneder indøvede stramme Disciplin ikke formaaede at holde Mennesket oppe.

"Jeg skal være *Spion!*" udbød han, medens hans øjne i ængstelig Spørgen søgte Kaptaj-nens; men ikke en Fiber rørte sig i Kaptajnens kolde Ansigt. Der var lidt Ringeagt og Haan i hans Stemme, da han ganske kort svarede: "Nej, De skal være hemmelig Agent for Deres store Fædrelands Interesser."

– Hans Fædreland! – I lynhurtige Tankeglimt gennemlevede han alt det, der gennem hans Barndom og Ungdom havde sat Falskhedens Stempel paa dette Udtryk, og han udtalte sin Sluttanke højt: "Hvad vil de sige derhjemme? Hvad vil Far og Mor sige?" -

Den tyske Officers Mundvige fortrak sig lidt i et spottende Smil.

"Deres Far og Mor faar intet at vide derom, de faar hver Maaned en Meddelelse fra Admiralstaben, i hvilken fortælles, at De har det godt. – Men, hvad betyder Deres Far og Mor? De er Soldat, og Tyskland kræver, at De gør Deres Soldaterpligt. Fædrelandet kræver det, og Fædrelandet kommer i første Række."

Officeren holdt inde. Der var Stilhed i Stuen, kun oppe fra det ene Hjørne ved Loftet lød en brudt Summen. Den kom fra en Flue, der var fanget i et Edderkoppespind. Den brudte Summen hørte op. Fluen var lammeth, spundet ind i et Net af fine, stærke Traade, og Edderkoppen trak sig nu tilbage i sit Skjul. -

(78) Kunde Nr. 4's Skæbne ikke sammenlignes med Fluens?

De to Mænd stod og saa paa hinanden; saa brød Officeren Tavsheden. "Ja", sagde han, "De kan faa Lov til at *vælge*."

Der gled en lille, spinkel Straale af Haab ind over Nr. 4's Sind, men saa sagde Kaptaj-nen: "De maa faa Lov til at vælge: *Fronten, Undervandstjenesten* - eller *Norge*. – De har fem Minutter til at betænke Dem i."

– I Nærheden af Edderkoppespindet hang paa Væggen et Ur. Begge stirrede med øjnene paa Viserne.

– *Fem Minutter!* - -

Nr. 4's Blik gled hen over Væggen, hen imod Edderkoppens Spind, men han saa det ikke. – Fem Minutter, - - fem Minutter!! – Uret dikkede og lod Sekund efter Sekund glide over i Evigheden. Han hørte det som i Søvn, men hans Tanker gik lynhurtigt paa Langfart.

Fronten! – Hans Bror var derude, og han hørte sin Mor sige: "Hvor er det dog godt, at du er ved Marinen, for saa skal du dog ikke til *Fronten*." - -

Undervandstjenesten! – Gennem hans Tanker for et rædselsfuldt Billede om noget, han havde hørt fortælle derhjemme: Et Skib var blevet torpederet. U-Baaden laa og vuggede paa Havet, der var i Oprør endnu efter Eksplosionen. Rundt omkring svømmede Vraggods og Mennesker. Der kom et Hoved til Syne. – I et vanvittigt Forsøg paa at blive frelst ræk-kes en Arm op imod U-Baadens slimede, sorte Skrog, og en Haand griber i en Jernstang. En Baadshage stødes mod de hvide Knoer, Haanden slipper, Armen glider ned, og et Skrig blandes med Vandenes Skvulpen. - - - Nr. 4 vakler i Rædsel. Han faar fat i en Stoleryg. - - *Fronten* melder sig igen, men hans Tanker vandrer atter derop til det lille Hjem ved Røde Kro. De gæster Far og Mor, de favner *hende*, der gav ham hans Tro. Han søger frem til det, de saa ofte har talt om, Fremtidens Land. Han er kun tyve Aar - - Nej, han kan ikke! Saa er der dog et lille Haab i det tredie. – Hans øjne søger Viserne. Nu skærer de ind i det sidste Minut. (79)

– *Spion, Spion*, synes han, Uret dikker. Han synker ned i den Stol, han har støttet sig til. - - Han har taget sin Beslutning. – Han vil gaa til *Norge*. – Han kan ikke andet.

De fem Minutter er gaaet.

"Naa?" spørger Kaptajnen.

"Norge!" svarer Nr. 4, - og saa aabner Kaptajnen Døren.

En Bølge af snakkende og støjende Uro skyller ind i Værelset fra Kontoret ved Siden af og bryder den polstrede Stilhed. Støjen føltes efter det haarde Nervepres som en stikkende Smerte, men snart mærker han, at det alligevel er godt, at der snakkes, for Uroen og Lar-men bortvifter hans syge Tankers Kredsen omkring det frygtelige, han har forsvoret sig til - for at undgaa noget endnu frygteligere. - - -

"Alt i Orden!" sagde Kaptajnen til den halve Snes Mennesker, der var forsamlet i Kontoret. De nikkede og stirrede med nyfigne Blikke paa Nr. 4, der nu med et Sæt rejste sig fra Stolen og kom ind til dem. Bleg, men rank og fattet stod han i Døraabningen. Han var atter Soldat og tog, mens han ventede paa videre Befaling, de tilstedeværende i nærmere øjesyn. Et underligt Selskab var det, Mænd og Kvinder, Repræsentanter fra næsten alle Europas Lande, og Talen førtes paa fire til fem forskellige Sprog. Han gættede paa, at de alle var Spioner, som han selv, men han kendte ingen af dem. Senere erfarede han dog, at en vis Baron *Rautenfels*, der senere spillede en fremtrædende Rolle under Bombeaffæren i Christiania, var iblandt dem, og at hans uhyggelige Ekspedition netop da var blevet planlagt.

Enden paa Forhandlingen mellem Kaptajnen og det øvrige Selskab blev, at Kaptajnen gik til Telefonen og ringede til det tekniske Laboratorium. Ordet "*Bachsteiner*" gik igen i Samtalen, og Resultatet blev, at Nr. 4 inden længe blev sendt til Laboratoriet efter en Kuffert, der var sendt dertil fra Wilhelmshaven, en solid Kuffert, og tung (80) som bare Pokker. Den blev paa Kontoret modtaget med en Slags Ærbødighed og meget forsigtigt baaret ind i det polstrede Værelse, hvor Kaptajnen aabnede den og fremtog nogle underlige Tingester, ikke ulig smaa Ure. Nr. 4 forstod, at Kufferten havde været fyldt med Helvedesmaskiner. Disse blev nu fordelt blandt det mystiske Selskab, og Kaptajnen kom hen i Døren med en af dem i Haanden. Han fik da øje paa Nr. 4, som i dette spændende Øjeblik var glemt; men denne fik nu en skarp og kort Befaling om at gaa hen i Politipræsidiets. Her fik han udleveret et falsk Pas, lydende paa Navnet *Jacob Freymann*. Dette gav Ret til at rejse til Danmark for et Tidsrum af tre Maaneder.

Dagen efter blev Nr. 4 paa den hemmelige Admiralstabs Kontor uddannet til at skrive med usynligt Blæk og med Vandskrift. Depechen med den usynlige Skrift skulde skrives paa langs af Papiret, men paa tværs skulde der skrives et almindeligt Brev, som han skulde sende til en Dækadresse: Niels Ljungberg, Vest Margaretgatan 29, Stockholm. - Han fik dernæst indsyet Kemikalier til Fremstilling af usynligt Blæk i Frakkeforet, og til Opholdet i Norge blev han udstyret med en engelsk Søfartsbog, underskrevet af det britiske Generalkonsulat i Antwerpen og lydende paa Navnet *Fritz Jessen*.

Og saa kom *den store Ordre*:

"De udsendes hermed som den hemmelige Admiralstabs Agent. Rejs med første Tog til Warnemünde. Der er telegraferet til Bevogtningen der om at lade Dem passere uhindret. De rejser videre til Danmark, tager over København og Helsingør til Sverige, fortsætter over Gøteborg til Christiania og derfra videre til Trondhjem. Der søger De Arbejde i Maskinfaget; lykkes dette ikke, sender De Besked til Dækadressen i Stockholm, hvorefter De vil modtage en anden Ordre Deres Opgave kender De. Røgt den for Deres egen Skyld. Der er øjne, der altid hviler paa Dem. Bliver De grebet, da nægt alt. Røber De noget om Deres Mission, er det Landsforræderi, og det vil blive (81) straffet haardt, i værste Fald med Døden. Glem ikke et Sekund, at De er Soldat, at De er under Kommando og under Kontrol. Gør Deres Pligt mod Deres Fædreland!" _

De to Mænds Blikke borede sig ind i hinanden, medens Ordren blev givet. Kaptajns øjne var kolde og haarde som en Staalklinge. Nr. 4 følte det gøre ondt i øjnene endnu, da han med Rejsepengene i Lommen - 220 danske Kroner - vaklede ned ad Trappen.

*

Foraarssolens varme Skin laa over Markerne, hvor Foraarsarbejdet hist og her var begyndt. Nr. 4 stod og saa paa det som i Drømme. Han mærkede næppe, at Telegrafpælene dansede forbi derude. – Spion! Spion! Spion! huggede Hjulenets Temposlag mod Skinnesammenføjningerne ind i hans Hjerne. Han var næsten ved at blive bedøvet af Smerte og Træthed. Dette Ord, dette forfærdelige Begreb indfiltrede sig i hans Sind. Han satte sig ned, tog halvt i Tankerne Søfartsbogen op og saa i den. "Det britiske Generalkonsulat i Antwerpen." – Javel, men han vidste godt, at Tyskerne havde stjaalet Bogen i Antwerpen og udfyldt den i Berlin. Det var jo netop det forfærdelige ved det hele: Han var tvunget til at tjene den fremmede Magt, som han kun følte Had imod. Denne fremmede Magt var for ham Fjendernagten, der nu lod hans Hjemstavnsfrænders Blod flyde i Strømme. – Hans Haand knyttede sig om Bogen. Var der ingen Udvej? Hvad om han selv. – Hans Blik gled uvilkaarligt opad, men - det mødte et andet Blik. I det modsatte Hjørne af Kupeen sad en lille, sortsmudset Mand. Hans øjne hvilede stikkende paa den unge Mand, som syntes, at han skulde kende Ansigtet. Men hvorfra? – Jo, nu huskede han det. – Det var en fra det internationale Selskab, der hin Dag paa Kontoret i Berlin var interesseret i Helvedesmaskinerne. – Hvad var det, Kaptajnen havde sagt? - "Der er øjne, der altid følger Dem." – Nu først forstod han, hvad Ordene betød.

*

(82) Nr. 4 var naaet til Helsingør. Færgeren laa parat, og han skulde just til at gaa om Bord, da en ældre Dame berørte hans Arm og spurgte om et eller andet. Hun talte Dansk med tydelig Accent. Han blev lidt forbavset, og da han skulde svare, gled der uvilkaarligt et tysk Ord med.

"Aah, er De ogsaa Tysker?" spurgte hun, medens der kom et lille Smil frem i hendes øjne.

"Nej", - han var da Sønderjyde og vilde nu til Trondhjem for at søge Arbejde.

"Hvorfor just Trondhjem?" spurgte hun lidt efter. -

Hun holdt sig i hans Nærhed.

"Aah, der skal være saa dejligt deroppe om Sommeren", svarede han undvigende.

"De maa hellere blive hos os. Min Mand er Svensker og har en Maskinfabrik i Helsingør. Han mangler Folk." – Hendes halvtlukkede øjne undersøgte ham prøvende. "Nej, jeg vil nu til Trondhjem", sagde han og forsøgte at give Udtryk for en beslutsom, ungdommelig Vilje.

Den gamle Dame saa atter paa ham. Smilet kom igen frem i øjnene.

"Ja, ja", sagde hun, "Ungdommen har ogsaa godt af at komme ud; men saa kan vi da følges ad til Gøteborg. Der skal jeg nemlig hen."

Paa Færgeren saa han sit Snit til at rive Passet for Jacob Freymann i Stykker og kaste det i Vandet. Han saa sløvt efter Papirstumperne, der hvirvledes bort af Kølvandet.

– Han handlede efter Ordre. Den hemmelige Admiralstab havde nu druknet Jacob Freymann, tilbage stod hans Arvtager, Fritz Jessen.

Han og den gamle Dame fulgtes ad til Gøteborg. Her overnattede han, og da han den næste Morgen rejste videre, saa han fra Kupevinduet den gamle Dame staa paa Perronen. – Altsaa kunde ogsaa hendes venlige, smilende øjne bruges som Vogtere.

*

Da Nr. 4 et halvt Aars Tid senere rejste fra Trondhjem til Christiania, opdagede han, at han egentlig slet intet (83) havde set af Landskabet, da han rejste derop. I det hele taget kunde han intet huske om Turen. Bevidstheden kom først rigtigt frem, da han vaagnede tidligt om Morgen, og da dundrede Toget hen over Højfjeldet. "Hvor langt har vi igen?" spurgte han en Konduktør. "Klokken er fem, og vi er i Trondhjem Klokken halv-ni", lød det lidt morgengnavne Svar.

Han sad lidt endnu og gik saa ud paa Vognens Platform. Sneen laa endnu paa Dovrefjeldet, uberørt af Foraaret. Kun hist og her havde et lille, forkrøblet Birketræ skaffet sig lidt Plads. Vildtet havde skrabet ved dets Stamme for at faa fat i det Mos, der groede der. Det graa Øde slog imod Toget fra alle Sider som i Forbitrelse over, at Menneskene paa en saa larmende Maade kunde bryde den store Stilhed.

Toget buldrede hen langs Aasen, forbi den sidste Station og ind mod Trondhjem. Han stod paa Platformen og saa over mod Leros, der laa langt ude til højre, hvorfra Ridelve slog et stort Sving og gled ind imod Banelinien. Grumset og gult bruste Vandet langt nede af Sted gennem det klippefyldte Elvleje- -

"Nu er vi snart ved Maalet. Gomaaren!" lød en Stemme bag ham. Det var en Herre, der var kommet paa Toget i Hamar, og som havde givet sig i Snak med "Fritz". – Fritz havde over for denne Herre holdt Generalprøve paa den Historie, han vilde leve paa i Trondhjem; den nemlig, at han var blevet torpederet og nu vilde søge Arbejde paa Landjorden.

Fortællingen om Torpederingen havde voldt ham nogen Vanskelighed, og han syntes selv, at Ordene lød saa uvirkelige. Den fremmede havde dog været meget interesseret, og Fritz havde for saa vidt kun Grund til at være tilfreds, og dog syntes han, at Nordmandens øjne ofte havde hvilet saa underligt visiterende paa ham. Det gav derfor et lille Ryk i ham, da han hørte Stemmen igen.

"Godmorgen!" hilste han, og snart var de igen i Samtale med hinanden. Nordmanden forklarede, hvad man (84) kunde se, og nu larmede Toget ind igennem Tunnelen og over den store Elvbro. Fritz saa tilbage mod den mørke Tunnelaabning. Den syntes ham en Port, der nu lukkede sig bag ham. Hvornaar vilde den atter blive aabnet? – Han fik ikke Tid til at fortsætte med sin Grubleri, thi Nordmandens Stemme buldrede atter mod hans Trommehinder.

"De er fremmed her", sagde han, "og hvis jeg maa give Dem et godt Raad, saa meld Dem saa snart som muligt til Politiet. Dette er nemlig meget striks over for Udlændinge-Spionerne lusker jo omkring overalt; men skulde der være et eller andet, jeg kan hjælpe Dem med, saa kom op paa mit Værelse i Aften. Jeg bor - -." Fritz fik Hotellets Navn.

Han gik dog ikke hen til ham. Hvorfor, forstod han næppe selv. Var det Frygten for, at Nordmanden havde gennemskuet ham, og at han mindedes Kaptajnens Ord:

"Der er øjne "

*

Politiet tog Torpederingshistorien for gode Varer, og næste Morgen gled han med Sporvognen ud forbi Lademoens Kirke. Lademoens store Værksteder var hans Maal. Han gik ikke forgæves. – Da Fabriksfløjterne den næste Morgen kaldte til Arbejde, var han blandt dem, der fik udleveret Arbejdsnummer af Værkstederne s Portner. Hans Arbejde for Føden - den skulde han nemlig selv tjene - og for det store Fædreland begyndte.

I et lille venligt Hus nede i Nærheden af Værkstederne boede Fru Sivertsen, en lille, skikkelig Morlil paa omkring ved tresindstve Aar. Hun var ikke særlig kløgtig, men hun var saa hjertensgod, som enkelte Mennesker kan være det. Hos hende fik Fritz ikke blot et hyggeligt lille Værelse, men ligefrem et Hjem. Fru Sivertsen nussede om ham, saa snart han var hjemme, ja, det var bogstaveligt, som kunde hun have været hans egen Mor - Hun havde selv to Sønner. De var begge Sømænd, og Fritz blev for (85) hende nu en kærkommen Genstand for Udøvelsen af den Omsorgsfuldhed, som hun ikke kunde faa Afløb for ellers, fordi Sønnerne saa ofte og saa længe var borte. Fru Sivertsens Omsorg gjorde ham godt, men nægtes kan det ikke, at den Tillid, hun viste ham, gjorde hans Pligt endnu tunge-re for ham.

En Aften for Eksempel havde han været nede ved Havnen og faaet Oplysninger om en indgaaet Damper. Han sad just nu og arbejdede med Vandskriften paa den hemmelige Depeche, - det usynlige Blæk kunde han ikke faa fremstillet, fordi der skulde Sprit til, og det fik man kun paa Recept - da han uden for Vinduet hørte Fru Sivertsen fremkomme med hans Skudsmaal til en Naboerske. Hun brugte saa rørende og hjertelige Udtryk, at han desperat smed Pennen bort og rev Depechen i smaa bitte, bitte Stykker. Han *kunde* ikke.

Han kunde dog heller ikke glemme sin Pligt. Næsten hver Dag gik han til Havnen, og adskillige Depecher blev sendt af Sted til Niels Ljunglberg i Stockholm. De var allesammen et Kompromis af hans Samvittighed og Frygten for "øjnene". Denne Frygt laa stadig og gnavede i hans Sjæl, og det var denne Frygt, der afsendte Depecherne; men Samvittigheden forfattede dem saaledes, at deres Oplysninger vel nærmest var værdiløse. – Alt gjorde Op-rør i ham! – Hver Dag bragte Bladene Spalte efter Spalte om Rædselsgerningerne paa Ha-vet. - "Det er de forbandede Handelsspioners Skyld!" skreg Folket i Harme, - og Nr. 4 skjalv i sit Inderste - Han var jo en af dem, han var med i dette modbydelige Komplot, der aabnede Ødelæggelsens Afgrund for de uskyldige. - - - Hvad hjalp det, at han havde gode Kaar, tjente gode Penge, at der blev hygget om ham af Fru Sivertsen. Han var jo en uvær-dig, en Hykler, en Tyv, der stjal deres Fortrolighed og misbrugte den paa det skammeligste.

– Bombeaffæren i Christiania og Spioncentralen i Bergen blev afsløret. Aviserne skreg op om Forbryderne. Der blev sat en høj Pris paa Handelsspionernes Hoved, og Tilsynet (86) med Udlændingene skærpedes betydeligt. Nr. 4 mærkede Vulkanens glødende Ild buldre under sine Fødder.

Naar han stod ved Drejebænken derude paa Værkstedet, blev den uskyldige Maskindel, han arbejdede paa, til en af de Granater, han havde været med til at fremstille derhjemme paa Værkstedet i Aabenraa. Maskinerne Snurren og de elektriske Hamres rappe Slag blev for hans nervøse Sind til Frontens Trommeild. – Det hjalp kun lidt, at hans Fornuft Gang paa Gang tyssede paa Samvittigheden og gjorde gældende, at de Meddelelser, han havde sendt til Stockholm, ikke kunde have været medvirkende til nogen Torpedering. Samvittig-heden skreg alligevel imod ham, højere og højere.

En Dag kom der en ældre Maskinmester ind paa Værkstedet. Han var blevet torpederet tre Gange. Nu vilde han have Arbejde, for han turde ikke mere sejle. I stærke Ord skildrede han for Arbejderne, hvad han havde været udsat for.

"De Menneskedyr, de modbydelige Handelsspioner!", skreg han. "Aah, ingen Straf er haard nok for dem. Havde jeg en af dem her, skulde jeg pine ham, kvæle ham, sparke ham, plukke ham i Smaastykker, som hans Torpedoer har gjort det ved mine Kammerater!" -

Fritz var angst, bange; han skælvede - ikke for Maskinmesteren, men for sig selv.

En Aften kom den ene af Fru Sivertsens Sønner hjem. Han fortalte, at Broderens Skib var blevet torpederet. Besætningen var vistnok blevet reddet, men noget bestemt vidste han ikke. Fru Sivertsen græd. "Er det ikke forfærdeligt? Hvor kan Mennesker dog gøre saadan noget?", spurgte hun - og Fritz var ved at kvæles i Svaret.

*

Saaledes gik Sommeren. Fritz sled sig igennem den, men for hver Dag blev hans Nerver mere og mere tyndslidte og ødelagt. Frygten for Opdagelse blev større og (87) større, og dog gik han samtidig og haabede paa, at der maatte ske et eller andet, der kunde udfri ham.

Om Aftenen den 20. December var han gaaet en lang Tur. Sneen havde forlængst dækket alt med sit hvide Vintertæppe. Han var standset højt oppe paa Bakken ved den Tekniske Højskole og saa nu ned over Byen med dens Flimmer af Lys. Hans Tanker fløj ud over Fjord og Fjeld og til de kære dernede i Hjemlandet. Julen stod nu for Døren. Hans Moder gik vel derhjemme og syslede med Forberedelserne, medens hendes Tanker drog ud i Verden for at søge efter Sønnen. De vidste jo intet om ham, vidste ikke, hvor han var, om han var død eller levende. - Og saa stod han her som en af dem, alle foragtede. - Ja, han foragtede sig selv. -

Da lød der pludselig Skridt bag ham. En Haand blev lagt paa hans Skulder. Han vendte sig om. Der stod to Mænd over ham.

"De er Fritz Jessen?" sagde den ene.

Han nikkede og prøvede at svare; men Svaret blev siddende i hans Hals.

"Vi er fra Kriminalpolitiet og vil gerne tale med Dem."

"Ja, Dere kan vel tænke Dem, hvad vi vil", sagde Kriminalbetjenten, da de noget senere sad paa Fritz's Værelse, hvor Betjentene havde ønsket Samtalen ført.

"Jeg ved ikke noget, som Politiet kan have Interesse af", svarede Fritz. Nu var Kampen begyndt, og Fritz syntes, at det ligefrem kvikkede op.

"De er mistænkt for at være tysk Handelsspion". - Den andens Blik borede sig ind i Fritz's øjne, men han udholdt det roligt.

"Ja saa", sagde Fritz.

Dette var Indledningen til et Forhør, der strakte sig over samfulde fem Timer. Snart spurgte den ene af Betjentene, snart den anden. Fritz maatte flere Gange gentage store Stykker af sin Forklaring, og efterhaanden følte han, hvorledes Nettet strammede tættere og tættere omkring ham. Det var let nok at fremkomme med en (88) Forklaring om, at han var født i Kolding, og at han hørte hjemme i Danmark, men naar Forklaringen skulde gentages senere, een Gang, to Gange, tre Gange og endnu tiere, ja, saa kneb det. Han saa, hvorledes Betjentene vekslede Blikke med hinanden, naar han under Gentagelsen traf lidt ved Siden af sin første Forklaring. Det var en Fægtekamp med Hug og Parader, men han var kun i Stand til at tabe. De var to, han var ene; de var øvede i alle Finter, han havde aldrig lært en eneste. - I Sommerens Løb havde han ofte tænkt paa, at han vistnok gjorde klogt i at forberede sig paa en Opdagelse og planlægge, hvordan han vilde klare for sig, men det var aldrig

blevet til et alvorligt Forsøg i saa Henseende, og nu stod han der. – Den ene forfærdelige Time gled over i den næste, den tredie, den fjerde, den femte. Han prøvede i Kampen saa vidt muligt at bøje af for Angrebene, men hvert Minut tog paa hans Kræfter og gjorde ham mere og mere udmattet. Reaktionen efter Sommerens overmenneskelige Spænding og Nervepres kom nu. Han følte, det var ved at skride sammen; det var, som skulde Hjernen sprænges. Hans Hjerter bankede, hvert Slag dundrede i hans Ører, og - da de fem Timer var gaaet, havde han tabt. – Han blev arresteret paa Mistanke. --

Det blev en trist Jul. Hver Dag var han i Forhør. Det samme hidsige Forsøg paa at trænge ind igennem hans eneste Værge: Passiviteten. -

Efter Jul kom han for Retten. Lokalet var fyldt med nysgerrige og oprørte Mennesker. Alle var rede til at dræbe ham med deres Blikke, hvis det havde været muligt. Han følte Hadet slaa sig i Møde, allerede, da han traadte ind i Retssalen. Dommeren var streng, og til sidst kunde Fritz ikke mere. – Han tilstod, at han var Sønderjyde og fortalte nu sin Historie. I korte, afbrudte Sætninger kom Beretningen om den civile Herre, Helvedesmaskinerne, Befalingen, Ordren, Truslen om "øjnene". – Hver Oplysning følte han som en Lettelse, en Befrielse, ja, det var, som om en knugende Byrde blev taget fra hans Skuldre, (89) fra hans Sjæl, og naar han betragtede Ansigterne rundt omkring sig, havde han paa Fornemmelsen, at man forstod ham. --

Elleve Gange blev han stillet for Dommeren. Vinteren gik. Det blev atter Foraar. Han sad stadig i Varetægtsarresten. Først den 5. Maj faldt Dommen. Den lød paa ni Maaneders Fængselsarbejde Ledsaget af to Kriminalbetjente rejste han Dagen efter til Christiania, hvor han i Bods fængselet skulde sone sin Brøde.

"Fritz" sad paa sin Briks og tænkte paa de ni Maaneder, der nu laa foran ham. Hans Tanker var altid en Fortsættelse af det, der Dagen før var gledet gennem hans Hjerne. Emnerne for hans Tanker var for saa vidt begrænsede, da de jo allesammen laa tilbage i Tiden. Nu et var han lukket ude fra. Han drog i sine Tanker paa Rejse, ned til det lille Ledvogterhus ved Røde Kro. – Medens Juledagene sneglede af Sted deroppe i Trondhjem, havde han drømt, at han var med i Livet dernede. Nu prøvede han ogsaa paa at komme med i Livets Opvaagnen. Han saa for sig de grønne Marker og alt det, der bragte ham Glæde, medens han var derhjemme. Men Drømmen vilde ikke rigtig lykkes; den standsedes Gang paa Gang af noget, der var groet frem i hans Sind, stærkere for hver Gang, han havde maattet lade sig ransage af Dommeren. Tankerne standsede hver Gang ved den uhyrlige Forskel mellem Statens Moral og den Moral, Staten krævede af andre. Her sad han nu i Bod, fordi han havde gjort sin Pligt mod "det store Fædreland", den Pligt, som han hele Tiden havde følt Modbydelighed for, men som han var blevet tvunget til at udføre. "Fædrelandet" havde sendt ham ud i dette Ærinde, men det var et snavset Ærinde, og i samme øjeblik, han var blevet opdaget, ja, da skubbede Fædrelandet ham fra sig, vilde ikke vedkendes ham, fornægtede ham og vilde endda tvinge ham til at fornægte Fædrelandet. – (90) Tankekæden blev brudt ved et Slag, et Bank paa Cellevæggen, et til, flere. Det var Indledningen til den traadløse Telegrafforbindelse, der findes i ethvert Fængsel. Hans Naboer havde opdaget, at der var kommet en ny Mand i Cellen, og nu skulde han indvies i Fængselets Liv. Telegrafisten havde naturligvis heller ikke noget imod at erfare, hvorfor den nye Mand sad der.

Fritz bankede igen som Tegn paa Forhandlingsvilje, men han kendte ikke Systemet. Dette var der imidlertid Raad for; thi den næste Dag, da Fangevogteren havde bragt Midt-dagsmaden, saa en af Fangerne, der var beskæftiget med at rengøre Gangene, sit Snit til at ekspedere hele det telegrafiske Nodesystem ind igennem den lille Luge i Døren til Fritz. Det var en lille Lap Papir, hvor Systemet var skrevet op, og om Aftenen optoges Forbindelsen - med Væggen som Ledning.

*

Fængselsledelsen blev snart klar over, at Fritz ikke var nogen gemen Forbryder. Han fik derfor udleveret Materiale til at arbejde med. Han blev sat til forskellige Ting, som for Eksempel at beslaa Trillebøre og andre Redskaber, der fremstilledes i Fængselet. Senere kom han ned i Kælderen, hvor der lavedes Legetøj og andre Smaating. Her gik Fangerne sammen, men naturligvis under stadig Bevogtning, og det var forbudt at tale sammen. Det brogede Selskab, som Fritz her kom i, fik dog Lejlighed til at meddele sig til hinanden. Der var alle Slags Folk, mest Falsknere, Indbrudstyve og lignende "Næringsdrivende." – Blandt andet var der ogsaa en Mand, der kunde rose sig af at være "Norgesmester" i Retning af at aabne et Pengeskab. – Denne Haandtering havde han begyndt paa, medens han var Renova-tionsarbejder. Naar han om Natten var ude i Funktion, benyttede han sig af den gode Lej-lighed til at tage Aftryk af Folks Dør-laae, hvorefter han fremstillede falske Nøgler og anvendte disse under sine Indbrud. Fra denne Begyndelse udviklede han (91) sit "Talent" til stadig større "Opgaver". – Han blev dog omsider grebet, straffet og - begyndte igen. Nu havde han ialt femten Aars Fængsel at se tilbage paa. Hans gamle, hæderlige Far, en firsaa-rig Mand, kom en Gang imellem og besøgte ham i Fængselet. De holdt af hinanden, men naar Faderen igen var gaaet, knyttede Sønnen Haanden i Trods og svor paa, at naar han igen kom ud, skulde Norge faa at se et Kup som aldrig før. Samfundet havde mishandlet ham, og det skulde hævnes.

Fritz havde rig Lejlighed til at erhverve Menneskekundskab og til at lære Ting, som han aldrig før havde drømt om; men endelig kom den Dag, da Fængselets Porte aabnede sig for ham. Paa Kontoret læste man en Ordre op for ham, at han var udvist af det norske Landom-raade, og at han vilde blive straffet, dersom han kom igen. – Og saa tiltraadte han Rejsen hjem til "Fædrelandet", ledsaget af to Kriminalbetjente.

*

Rejsen gik over Sverige, Trelleborg-Sassnitz. Det var med blandede Følelser, han saa det tyske Land dukke op. - "Hvad nu?" spurgte Tankerne. – Skulde han til Fronten? – U-Baadene? – Straffes med Fængsel for Landsforræderi? – Eller kom nu det, Kaptajnen havde sagt: "I værste Fald med Døden!" Var han "i værste Fald?" - -

Næppe havde han sat Foden paa tysk Grund, før det tyske Kriminalpoliti arresterede ham - som engelsk Spion. – Alt tænkeligt var han forberedt paa, - men "engelsk Spion"!? – Hans Sind fyldtes af Undren; men nu blev han grebet af afmægtig Harm.

"Det maa være en Misforstaaelse", sagde han. "Misforstaaelse?" Den ene Betjent greb ham i Armen, saa det gjorde ondt. "De skal nok blive belært om Misforstaaelsen", hvæsed

han, og saa blev han sammen med to Damer og to Herrer puttet ind i en Kupe. Disse var ogsaa mistænkt for Spionage.

I Berlin blev han indsat i Politifængselet. Behandlingen (92) var streng, men han var næsten følelsesløs overfor alt. Fem Dage senere kom Politinspektøren, Fangevogteren og to Soldater ind i hans Celle. Den ene Betjent bar nogle raslende Lænker med sig. Fritz saa paa Mændene og paa Lænkerne. Hvad skulde der nu ske? – Hans Uvished blev ikke af lang Varighed. En Jernlænke blev spændt om hans Hals, og hans ene Arm blev bøjet op over Brystet. Smæk! En Bøjle, der med en kort Lænke var fastgjort til Halskraven, smækkede sammen om hans Haandled. Derefter blev den anden Arm bøjet om paa Ryggen. Atter et Smæk, og han var lænket.

Fritz kunde ikke tilbageholde et lille Smil. Han var nu ligeglad med alt.

"Hvad! Smiler han!" brølede Inspektøren lige ind i Ansigtet paa ham, saa nært, at Fritz mærkede hans varme Aande. "De skal nok blive færdig med at smile, De Spion!"

Fritz spekulerede paa, om han skulde fortælle, hvor meget Ret Inspektøren havde, men han opgav det, for nu greb Soldaterne i Lænken, og han blev ført ud.

"Til Kommandantskabet!" kommanderede Inspektøren, "og gør han Knuder, saa - _". Han gjorde en meget sigende Gestus henimod Soldaternes Geværer.

Saa begyndte Fritz paa sin Skændelsvandring gennem Berlins Gader, ned ad "Unter den Linden", den ene Soldat foran, den anden bagved. Folk vendte sig om og saa efter ham.

Optoget var ganske vist ikke noget nyt, men netop derfor maaske kogte Hadet over ved Synet af ham, og han følte Hadet gennem en Syndflod af Tilraab. En og anden standsede og spyttede paa ham. Tvi!! – Han var vel en af de Forbrydere, der var Skyld i, at det store Fædreland ikke længere var saa stort, end ikke i dets egne Tanker.

"*Landsforræder! Desertør!*" – Mængdens Tilraab klang endnu i hans Øren, da Kommandanten gentog dem. "De er mistænkt for at være deserteret og for at have drevet Spionage for England. De er altsaa Landsforræder. (93) og De vil blive indstillet til den strengeste Straf. Har De noget at sige til Deres Forsvar?" -

Hvad skulde han sige? – Den samme Voldsmagt, der nu spurgte, havde jo bundet hans Mund, og dersom han sagde noget, blev han jo netop strafskyldig. Det hele var saa komplet blottet for Mening, at han atter fik Lyst til at le; men han svarede blot: "Hvis Hr. Kommandanten henvender sig til den hemmelige Admiralstab og forlanger Oplysninger om Nr. 4, saa er jeg tilfreds."

Kommandanten saa paa ham og vekslede Blikke med de andre tilstedeværende Officerer - Saa blev Fritz ført tilbage til Politifængselet paa samme opsigtvækkende Maade. Her sad han i fire Uger, hvorefter han blev overført til Moabitfængselet, kom under en saa haard Behandling, som kun de farligste Krigsforbrydere bliver udsat for. Der blev ikke givet ham nogen som helst Besked, og hans Skæbne laa stadig i Uvisheden. Men saa en Dag blev han igen ført til Kommandanten. Denne oplæste en "Hauptbefehl" for ham, gaaende ud paa, at han var farlig for det tyske Riges Sikkerhed, havde været i *Holland* som Agent for den hemmelige tyske Admiralstab og der røbet en hemmelig Skrift og en Dækadresse.

Fritz vaklede. Hans Sjæl og hans Legeme var udpint af de lange Ophold i Fængselet og af den haarde Behandling. Da han blev ført tilbage til Fængselet, tænkte han paa den norske Mestertyv. Nu forstod han Hævntankerne. Der gik en Uge, saa blev han atter ført til Kommandantskabet.

Kommandanten sad ved sit Arbejdsbord. Han saa op, da Fritz traadte ind. Den ledsagende Soldat fik Ordre til at gaa.

"Kom herhen!" sagde Kommandanten til Fritz, som vaklede henimod den gamle, strengt udseende Mand, hvis hvasse øjne søgte hans.

„De er løsladt!" Kommandanten rejste sig. Fritz greb for sig. Han havde i Grunden ikke ventet noget som helst, (94) og allermindst dette. Den Fatalisme, der Døgn efter Døgn jævnsides med Hadet mod Magten og den knugende Haabløshed havde vokset sig stærkere og stærkere i hans Sind, havde frataget ham alle Illusioner.

"Sæt Dem hellere paa Stolen der!" De hvasse øjne fik en egen sløret Glans, medens de hvilede paa Fritz's udtærede, hærgede og forgræmmede Ansigt. Da Fritz havde sat sig, fortsatte Kommandanten:

"De er løsladt. De skal i Aften rejse til Kiel. Der melder De Dem til Deres gamle Afdeling, men De maa ikke til noget Menneske fortælle eller omtale, hvad De har oplevet. De er Soldat, og det er Deres Pligt at tie, lige meget hvem der end spørger."

Fritz nikkede blot. Han havde hørt Ordren og forstod den, men Tankerne var trætte. Han var ligefrem ved god Helsen under Indtrykket af den Mildhed, der laa i Kommandantens Stemme. Den varmede ham helt ind i Sjælen og smeltede den Trods og det hævngherrige Had, som den forsmædelige Behandling havde fremkaldt. Kommandantens Ord var en Befaling, men Ordren blev sagt helt anderledes, end Fritz nogen Sinde havde hørt det af en tysk Officers Mund.

Kommandanten holdt inde, og der blev Øjeblikks Tavshed; men saa rettede den gamle Mand sig.

"Har De forstaaet!" – Der var atter Kommandotone i Stemmen, og Fritz rejste sig og indtog en militær Holdning, saa godt han endnu kunde.

"Javel", sagde han - og gik.

I Kiel meldte han sig hos Chefen, der dog ikke var til Stede, og ingen kendte Fritz. Da han intet maatte sige, var der inden for det tyske Militær kun een Vej at gaa - *Arresten!* - -

Indespærringen varede imidlertid kun til den næste Dag, saa blev han atter løsladt, blev beordret ind til Chefen og sendt paa Krigshospitalet. Lægen sagde, at han led af Tuberkulose.

(95) Medens Fritz laa paa Hospitalet, gik Bølgerne højt udenfor. Dag for Dag blev Luftten mere og mere mættet med Elektricitet. Revolutionen spøgede. Allehaande Rygter sivede gennem Hospitalets Døre, og fjorten Dage efter hans Indlæggelse kom Revolutionen. Da Budskabet om dens Udbrud kom, var hans første Tanke: "Hvad nu med Sønderjylland, Hjemmet, Far og Mor?" - - Først senere tænkte han paa sig selv og paa alt det, han kunde vente sig af den nye Tid. – For hver Dag følte han Kræfterne vende tilbage og vokse, og Lægerne blev snart klar over, at han kun led af Underernæring. Da han fik dette at vide, meldte han sig til Soldaterraadet, og fire Uger efter kom det store Budskab. Han var fri og kunde rejse hjem.

*

To Dage senere sad der i det lille Ledvogterhus ved Røde Kro fire lykkelige Mennesker, to gamle og to unge- Hvad der blev talt om, ja, det behøver ikke at beskrives; men paa Bordet laa et Stykke Papir. Det var hans Hjemsendeisesbevis, og det lød saaledes:

"Nr. 312 har aftjent sin Værnepligt som tysk Marinesoldat og har i Tiden fra 18. Juni 1916 til 13. Januar 1919 gjort Tjeneste som Fyrbøder. Han har ikke udstaaet nogen Straf."

Jes Friis.

En sønderjyds krigsfanges hjemkomst

Saa gled vor Skude da mod Sundet.
 Ved hvide Strande ser jeg Hjemmets Kyst.
 Fem lange Aar jeg under Krigens Aag var bundet,
 Hjemlængslens Lue brændte i mit Bryst.
 Til Mastens sorte Tove jeg mig klamrer,
 mens Hjertet i mit Bryst af Spænding hamrer. (96)

Jeg føler, altfor langsomt drejer Skibets Skrue,
 den næsten leger med det bløde Vand;
 til Overflødighed vi slaar en Bue,
 hvorfor dog ikke styre stik mod Land?
 Staar Tiden stille? - Ak, jeg mister Roen;
 jeg kan ej vente, til vi er ved Landgangsbroen.

Behændigt svinger jeg mig rask fra Borde,
 og mine øjne søger efter Mor og Far,
 dog barsk Kaptajnen mod mig ta'r til Orde:
 "Naa, naa, min Ven, du er en Smule snar!" -
 Da favnes jeg af Fars og Moders Arme, - -
 saa lad Kaptajnen kun fra Skibet larme.

Men Gud dog! Er I mine Kære?
 Forandret er I blevet det Par Aar.
 Den Angst og Sorg, I for os maatte bære,
 har farvet snehvidt eders mørke Haar,
 og Haandens Hud er nu saa tør og garvet,
 og gustent, gult er eders Ansigt farvet.

Hvor er du blevet lille, Mor, og mager,
 dit Kindben ligger nær den blege Hud,
 omkring ved Munden sig en Fure drager, -
 hos Far er Øjets Glans nu slukket ud. -
 Det er en bitter Malurt i min Glæde,
 mit Hjerte vilde helst af Sorg nu græde.

Kom! Lad os gaa mod Hjemmet hist paa Bakken. -
 Nu gaar vi tre saa glade Arm i Arm.
 I Havnegade høres Byfolks muntre Snakkern.
 min Stemning passer daarligt til den Larm.
 Vi drejer ud paa Baadebroens Planker;
 men Hjernen er et broget Væld af Tanker.

Du gamle Bro, som under Byrden knager,
 du var saa ofte i min Barndoms Drøm.
 Nu ser jeg dig igen; hvor det mig dog behager;
 jeg elsker dig, min Kærlighed er øm. -
 Til Fods til Skodsbøl, ene, vil jeg vandre,
 mens Hest og Vogn kan ta' sig af de andre. (97)

Nu gaar jeg opad mod de gamle Skanser,
 som jeg har gjort det mange Gange før.
 Den dyrebare Jord jeg øjner; hvad jeg sanser,
 gør mig lyksalig, svimmel, gør mig ør.
 Det nye Græs er spiret frem af Jorden;
 den blevet Hvilested for tapre Mænd fra Norden.

Goddau! Du kære Mølle der paa Bjerget,
 med Armene paa skraa mod Himlens Hvælv.
 O, Gud ske Lov! Dig har ej Krigen hærgnet,
 hvis mig du hilser, vær da hilset selv!
 "Velkommen!" vinker Mølleren fra Haven,
 mens frem jeg higer imod Fællesgraven.

Og Frydendal ved Svinget snart jeg skimter.
 Her Jorden ny lig vædet er af Regn,
 i Vinduesglasset Solen venligt glimter,
 og Vejen fører ind imellem høje Hegn.
 Hvor dejligt jeg imellem dem mig dog befinder,
 og hvor bestormes jeg dog her af gamle Barndomsminder!

Som ganske lille Purk jeg grant kan huske,
 med hvilke klare øjne jeg paa Brombær saa.
 Her har jeg plukket Nødder ned fra Hasselbuske,
 de just i Dag har faaet nye Rakler paa.
 Af sorte Slaaen plukked' vi til Mosten,
 før altfor runken Hud de fik af Frosten.

Se, naar man saadan frydes, føles ingen Træthed. -
 Der har vi Peter Møllers kendte Gaard i Smøl.
 Det sidste Stykke Vej, det gaar dog nu med Lethed;
 hør blot: et hjemligt, kærligt "Buko-Brøl!" -
 Min hele Barndomstid, med alt, vi har bedrevet,
 har som en gylden Vin, som Sol, jeg her oplevet.

Nu er vi der! Nu har vi Øbjerg naaet! -
 Fem Aar det tog mig atter at naa frem.
 Som ingenting den sidste Mil er gaaet,
 nu rettes øjet mod mit Barndomshjem.
 Af Glæde er jeg grebet, sælsomt rystet, -
 og Moders Hjerte banker haardt i Brystet. (98)

Til Dagens Fest har Fader Huset hvidtet,
 og Grønt er hængt om Døren som en Krans;
 to Gange Maling fik i Gaar Stakittet,
 paa Skjoldet staar: "Velkommen, kære Hans!" -
 Paa Trappen standser jeg, med Hjertet fuldt af Glæde;
 jeg vover næppe nærmere at træde.

Der gaar en Stund, før ret jeg mig kan samle. -
 - I Stuerne jeg gaar, fra Dør til Dør. -
 Modtag min ringe Tak, I kære Gamle,
 saa skønt var Hjemmet vistnok aldrig før! -
 Om hvert et Billed' er anbragt Vedbendranker,
 ja, Mor har tænkt paa mig med mange kønne Tanker.

Jeg lader Tanken strejfe mange onde Dage
 og mindes glade Stunder hist i København.
 Nu har I mig - den store Dreng - igen tilbage;
 jeg kaster mig i eders blide Favn, -
 og aldrig vil for noget Slot jeg bytte
 min lune Rede her, min gamle Barndomshytte.

Hans Petersen, Skodsbøl.

Paa Fart med Minestrygerne.

Sommeren 1917 var jeg havnet om Bord i Minestrygeren S. 59. Flotillen, som bestod af gamle Fiskekuttere, forsynet med baade Sejl og Dampmaskine; var stationeret i Sassnitz paa Rygen. Havde det ikke været Krig, havde det for os været et helt behageligt Liv i denne Badeby. Jeg traf om Bord gamle Kammerater fra Murwik, Tjenesten. var ikke anstrengende, og ret megen militær Disciplin var der ikke. Vi gennemtravlede Østersøen fra Trave-munde til Libau for at holde Farvandet rensat for Miner, vi fandt ingen i den Tid, jeg var med om Bord. Vi aflagde Besøg i (99) mange af Østersøens Havnebyer. Kammeratskabet

var godt, og vi havde det selv forholdsvis godt. Sidst i September blev jeg afkommanderet for at være med til at hente en ny Baad i Hamborg.

Det viste sig, at jeg atter var heldig, idet jeg slap fri for at være med til Minestrygningen omkring Øsel og Dagø i Rigabugten, som Flotillen var med til i Oktober Maaned, da disse Øer blev indtaget. Jeg traf senere nogle af Kammeraterne i Emden, hvor de fortalte om det.

Jeg havde faaet Adressen paa et Logihus i Hamborg opgivet, ligeledes hvor Værftet laa. Logiet var i Nærheden af St. Pauli og hed "Die lustige Witwe". Ejersken passede godt til Navnet, hun var nemlig begge Dele, baade Enke og lystig. Jeg traf her sammen med andre Kammerater, som skulde paa den samme Baad. Vi fik saa undersøgt, hvor Værftet laa. Det var ude i Neuhoof, en af Forstæderne. Baaden, der endnu stod paa Bedingen, var ikke færdig. Vi kunde ikke bo i den, men det var vi ikke kede af. Jeg saa straks, at det var en smuk Baad, med rene Linier, rigtig en Fryd for øjet. Den var 28 m lang, 4 m bred og skulde kun gaa 1,40 m dybt. Den var bygget af Mahognitræ og havde to Motorer, hver paa 500 Hestekræfter. Vi maatte saa blive boende i Logiet. Penge havde vi ikke mange af, men en Aften rejste en af Kammeraterne, Max hed han, sig i Restaurationen nedenunder og gaven Opvisning som Akrobat. En af de civile Gæster gav ham et Timarkstykke i Guld for det, og det blev jo saa straks omsat. Omsider kom Baaden i Vandet. Vi lavede Prøvefarter med den, men ved en Manøvre udførte Blankenese brændte Motorerne sammen. Saa kom vi igen paa Værftet, og saadan gik Tiden, til vi henimod Jul kom til Kiel for at blive udrustet med det nødvendige Inventar. Mandskabet blev ogsaa fuldtalligt, ialt 14 Mand. Der samledes her flere Baade af samme Type, ialt 14, og vi nævntes nu 13. Minestrygerflotille, eller U. Z. Flotillen. Der blev afholdt flere Prøvefarter og Manøvre med hele Flotillen. Ved en af Prøvefarterne ud af Kiels Fjord - med 18 Knobs Fart og med en Storm af (100) NØ og høj Sø - fik vi Kommandobroen slaet i Stykker. Endskønt jeg var Rorgænger, kom jeg intet til udover at blive gennemblødt. Vi kom saa paa Værftet i Kiel og fik Kommandobroen flyttet længere agterud. Nu var vi altsaa klar til vort egentlige Arbejde, at holde en Aabning fri for Miner i de Minespæringer, som Englænderne lagde, saa Undervandsbaadene kunde gaa ud, altsaa et rigtigt "Himmelfahrtskommando", som det hed, med Station i Cuxhaven. Paa disse smaa Baade havde vi jo ikke ret megen Plads til Materiel. Der var derfor et saakaldt Moderskib, som fulgte med os. Snart laa vi ved Helgoland, snart ved List, eller hvor det nu passede bedst. Her fik vi Proviant, Benzol o. s. v. Naar det var alt for daarligt Vejr, kunde vi ikke arbejde med Grejerne og søgte saa Læ, for det meste i List eller Helgoland. Af Vaaben havde vi kun et Maskingevær og Dybvandsbomber. Naar vi var langt ude, var der et Luftskeib med os for at holde Udkig efter Englænderne.

Engang fik vi Besked om at hive Grejerne ind og se at forsvinde. Medens vi var i Gang med det og omtrent havde det indenbords, opdagede vi til vor Rædsel, at der fulgte en Mine med. Vi saa tydeligt Hornene paa den, medens den hang og dinglede et Par Meter fra vor Agterstavn. Vi lod Linen løbe ud igen, satte fuld Fart paa Maskinen og kom heldigt bort. Det var ellers lige ved, at vi havde hivet Døden indenbords.

En Eftermiddag fik vor Baad Ordre til at afbryde Arbejdet og sejle ind til Keitum paa Sild efter et Par Officerer. Vi kom gennem Netspærningen inden Aften og fik Passagererne om Bord. Inden vi kom af Sted igen, var det dog blevet mørkt. Vi kunde ikke finde det rigtige Sted i Netspærningen igen, og inden vi saa os om, sad vi fast i det med begge Skruerne. Det viste sig umuligt at komme fri igen ved egen Hjælp. Vi afgav Melding gennem vort F. T.-Apparat om, hvad der var passeret. Vejret var godt, saa der skete ikke noget videre, men vi sad der dog et Par Dage, før der kom et andet Fartøj med en Dykker, som (101)

skar os fri. Vi havde faaet den ene Skrueaksels beskadiget og kunde kun bruge den ene Skrue, men vi kunde dog klare os selv og kom omsider til Helgoland.

En Kammerat og jeg var ovre paa Moderskibet for at hente Proviant. Da saa vi vor Baad sejle ud af Havnen med Kurs mod Cuxhaven. Os havde de ladet i Stikken. Vi kom saa med en anden Baad dertil, men der fik vi at vide, at de havde faaet Ordre til at sejle videre til Hamborg for at faa en ny Skrueaksel. Der stod vi saa i vort beskidte Arbejdstøj og uden noget som helst. Vi henvendte os saa paa Kommandanturen, forklarede dem Sagen og fik Billet til Hamborg. Vi vakte Opsigt i Kupeen i vort snavsede Tøj; men Gustav havde en Historie parat om, at vi var blevet minesprængt og havde mistet alt. Der var nogle af de rejsende, der havde Medynk med os, og vi blev indbudt til at besøge dem i Hamborg. Gustav var der ogsaa og blev godt trakteret. Jeg havde ikke Lyst til det. Vi blev hurtigt færdige denne Gang, og igen gik det ud til Flotillen.

En Dag fik vi i Cuxhaven Ordre til at gaa op i Kattegat, hvor der var minesprængt nogle Skibe. Det var mørkt, da vi sejlede ud af Havnen, Fyrene var ogsaa slukkede, men vi satte Kursen mod Brunsbuttøl. Frivagten sad i Logiet og passiarede. Pludselig gav det et Stød i Baaden. Den lagde sig helt over paa den ene Side. Vi fo'r op paa Dækket og fik at vide, at vi med fuld Fart var løbet paa en Sandmole, ikke vi alene, men fire andre Baade med. Den næste Morgen kunde vi gaa rundt om dem, men da Vandet atter steg, var vi flot igen og kunde fortsætte til Kiel. Her blev begge Tankene fyldt, og vi fortsatte nordpaa. Om Aftenen gik vi til Ankers ved Aarø, lettede tidligt næste Morgen og stod op gennem Lillebælt. Snart passerede vi Grænsen. Jeg kunde se mit Hjem, hvor mine kære færdedes, og Havnen, hvor mit eget Skib laa. - Da jeg senere skrev hjem, at vi havde passeret Hejlsminde, viste det sig, at de hjemme nok havde set Flotillen passere, dog uden at ane, at jeg var med om Bord. - Der var de gamle kendte Steder, der var Skamlingsbanken, hvor jeg saa tit havde (102) været med til Fest. Hvornaar mon det igen kunde ske? - Ak, ja, saa tæt ved Hjemmet, og dog saa langt borte. Da vi passerede Middelfart, blev alle kaldt paa Dækket for at se det smukke Landskab. Det blev da ogsaa højligt beundret.

Vi fandt ingen Miner eller minesprængte Skibe i Kattegat og stævnede derfor mod Syd igen. Da vi passerede Snoghøj, saa jeg, at der flagedes overalt. Det var et yndigt Syn at se de mange Dannebrog vaje. Neden for Højskolen, - dengang Fiskerihøjskole - var der mange Mennesker forsamlede. De vinkede ud til os, og vi besvarede Hilsenen. Jeg kom til at tænke paa, hvilken Dato vi havde, og opdagede, at det var den 5. Juni - Grundlovsdagen. Det var altsaa derfor, der flagedes, og de mange Mennesker var forsamlede. Da plejede jeg jo ogsaa før i Tiden at være med til Fest, nu var der et andet Flag, jeg maatte sejle under for at have Lov til at bo og bygge i Hjemstavnen. Da vi kom til Kiel, skulde Motorerne ses efter. Vi gik fra Kiel gennem Kanalen igen for at fortsætte Minestrygningen paa vor egentlige Arbejdsplads, Nordsøen.

Saaledes gik hele Sommeren, skiftevis med en Uge i Søen og en Uge i Havn, enten paa Helgoland, i Cuxhaven, Bremerhaven, Wilhelmshaven eller Emden. Det skete ofte, at Minerne gik i Luften agterude, eller de kom op og blev skudt i Sænk. Vi gik jo ikke ret dybt og kunde derfor sejle hen over dem, da de som oftest laa 2-3 Meter under Vandoverfladen. Sommetider vendte vi saa om for at fange Fisk, idet de laa bedøvede omkring Sprængningsstedet med Bugen opad. Vi havde altid et Net liggende parat til det samme. Engang, da vi var alene paa Vej fra Helgoland til Cuxhaven, passerede vi en Finkenwerder Fiskekutter. Det var blikstille, og Skipperen kom ikke af Stedet. Vi løb op langs Siden af ham. Vi fik en hel Masse Fisk af ham, og han fik til Gengæld Brød og et Par Flasker Snaps af os. Vi

tilbød saa at slæbe ham ind. Han gik ind paa det, og vi fik en Trosse om Bord; men da vi havde slæbt en kort Stund, satte vi fuld Fart paa, men (103) saa røg hans Trosse. Den kunde ikke holde, det gamle Skidt, han truede efter os, men væk var vi! Der var kun lidt Plads om Bord, vi boede 10 Mand forude, 8 Mand sov i Køjen, som kunde klappes op mod Skibssiden, og 2 Mand laa i Hængemaatter under Dækket. Røret fra Komfuret, som ogsaa var i Logiet, gik langs med Dækket over den ene Hængemaatte, og det skete, naar Vandet vaske-
de over Bakken og drev ned, at F. T. Gasten, som sov i den, om Morgenens lignede en Neger - og hvor kunde han saa skælde ud.

Omkring September fik jeg at vide, at man kunde komme paa Navigationskursus. Jeg meldte mig til det, blev antaget og pakkede min Køjesæk, glad ved at komme bort fra det hele. Kursus'et var foreløbig paa et Logiskib i Cuxhaven. Det blev en mere rolig Tid. Først i November blev vi flyttet til Bremerhaven for at komme paa den rigtige Skole, men saa kom Revolutionen. Der var ingen, der brød sig om os mere. Vi var paa Gaden hele Dagen, alle med en rød Sløjfe i Knaphullet. Det hele var et Kaos. Sammen med en Kammerat fra Høruphav henvendte vi os til Arbejder- og Soldaterraadet og bad om at blive hjemsendt. Kejseren havde jo abdiceret, der var ikke mere at vente efter. Vi fik en Orlovsseddel med Paa-
læg om at rejse over Kiel og faa Papirerne i Orden. Vi tog af Sted med det samme. Natten tilbragte vi paa Banegaarden i Hamborg, og herfra sendte jeg et Telegram hjem om, at jeg var undervejs. Vi glemte at rejse til Kiel - det havde nok ikke været rart at komme der -, fortsatte til Flensborg og tog Afsked med hinanden. I Fjelstrup var min Hustru og lille Datter mødt frem for at tage imod mig, og saa var jeg sund og rask hjemme igen. Det var den 12. November 1918.

P. M. Christensen, Blans.

Fra Revolutionens Dage.

(104)Ved Verdenskrigens Udbrud stod jeg som tilhørende Erstatningsreserven. I Oktober s. A. blev jeg indkaldt til Uddannelse som Infanterist. Først paa Aaret 1915 blev det nyopstillede Regiment 254 sendt til Fronten mod øst, hvor jeg var med ved Fremrykningen i Polen. I lte Maaneder deltog jeg i Frontlivets Strabadser, hvorefter jeg Resten af Krigen blev placeret paa et af de mange Kontorer, der laa i Etappeomraadet bag Fronten.

I Kiev, som jo er Hovedstaden i Ukraine, havde vi herlige Dage. Byen Kiev er en herlig By. Ret moderne er den og har et vist sydlandsk Præg over sig. I Kiev oplevede jeg Krigens Afslutning og det er herfra, jeg vil berette følgende:

Aaret forud var som bekendt den russiske Revolution brudt ud, hvorved Krigen paa Østfronten var hørt op - dog kun for en kortere Tid. De røde Tropper, som vi nu kaldte dem, var igen rykket ud i Skyttegravene. og Kampene blussede op hist og her, selvom det ikke kom til nogen egentlig Kamp mere, saa det for Tyskerne til Tider ret faretruende ud. Som bekendt er Ukraine det store Ruslands Kornkammer. Flere Gange havde Russerne forsøgt

at fravriste Tyskerne den for dem saa vigtige Provins. Hidtil var dette dog ikke lykkedes for dem, men da først den tyske Revolution i November 1918 var brudt ud, saa det ret faretruende ud for de tyske Tropper, der holdt Landet besat.

Den tyske Overkommandos Traade løb sammen her i Kiev, og en ret stor Mængde Tropper var garnisoneret i og omkring Byen. Foruden Tyskerne havde den af disse indsatte ukrainske Regering sit Sæde i denne By. Denne Lyd-Regering havde som Hovedformaal den Opgave at sørge for, at Borttransporten af Landets store Forraad af (105) Korn, Kød og Mineralier til det sultende og udpinte Tyskland skete saa hurtigt og ugenert som muligt. - Vel nok en slet Opgave mod Landets egne Børn!

At der i Tyskland var noget i Gære, havde vi, længe før Revolutionen kom, været klar over. Allerede sidst i September, eller først i Oktober var det maaske, blev Forbindelsen med Hjemlandet afbrudt; ogsaa paa en anden Maade mærkedes det - de mest forhadte Officerer og Befalingsmænd var forduftede fra Fronten.

En Dag fik vi da et helt Chok - den kendte General v. Eichhorn havde skudt sig i sit Hovedkvarter. - Som man siger: - Den enes Død, den andens Brød. Hans Efterfølger blev en gammel afdanket Infanteri-General, von Kirstein hed han vist. Saa vidt man kunde dømme var den ny Øverstkommanderende en ret klog, fornuftig og omgængelig Mand. De tyske Tropper var allerede paa dette Tidspunkt ret demoraliserede. Samkvem med Bolshevikerne var ret udbredt, alle vidste at fortælle derom. Den nye Overgeneral saa det som sin Opgave at faa den nedbrudte Disciplin i Hæren oprettet igen, dette lykkedes da ogsaa til en vis Grad for ham. Da Revolutionen kom, blev der selvsagt indsat det saakaldte Arbejder- og Soldater-Raad. Men det hele gik af uden Blodsudgydelse. Befalingsmændenes Distinktioner forsvandt i Stilhed - og saa var det sket Livet i Byen gik sin vante Gang som hidtil.

De røde Tropper nærmede sig mere og mere Byen og forsøgte at omringe os. Efterhaanden blev det ret kritisk herinde - særligt da det viste sig, at Russerne allerede havde deres Spioner inde i Byen, saa de var efterhaanden godt klar over vor Stilling - som var alt andet end gunstig. - Vi var lidt trykkede ved Situationen, ikke mindst gjaldt dette den ukrainske Regering, hvis Skæbne unægtelig hang i en ret tynd Traad! - Rejste Tyskerne - saa var dens Skæbne beseglet.

Revolutionens Rus var forbi, man vendte tilbage til Virkeligheden igen. En Dag lod Generalen de valgte (106) Raads-Repræsentanter sammenkalde. Mødet fandt Sted i Byens største Lokale, "Stadt-Theater". Her forelagde han Repræsentanterne et ret nøgternt Billede over Situationen, der nu tegnede sig alt andet end lyst. Byen vilde snart være omringet af Russerne, saa han foreslog at føre Tropperne bort fra Byen, før dette skete. Maaske kunde det lykkes at naa hjem til Tyskland, hvis man havde lidt Held med sig, men saa var en vis Disciplin absolut nødvendig. Repræsentanterne fandt, at de havde intet andet Valg og gik gladelig ind paa Generalens Forslag. Allerstørst skulde Tropperne trækkes sammen i Byen og dens umiddelbare Nærhed, saa man havde dem ved Haanden, naar Flugten skulde foregaa. Tropperne, som Generalen kom til at raade over, bestod mest af Landstormsformationer. Blandt disse befandt sig ogsaa den herhjemme godt kendte Landstorms Batl. III fra Flensborg. Her var mange danske Nordslesvigere iblandt. Disse Batailloner var for de flestes Vedkommende i en ret sørgelig Forfatning. Mandskabet havde fraterniseret ret rigeligt med Bolchevikerne, der endog havde lovet dem et Tog til at køre hjem i; hvilket dog selvfølgelig ikke blev holdt. Russerne havde frtaget Mændene deres Vaaben og øvrige Udrustning. Til sidst havde Russerne ydermere trukket Støvlerne og Benklæderne af de værgeløse Tyskere. Saa lod de dem endelig løbe. Det var et alt andet end lysteligt Syn at se disse

skæggede Mænd komme vandrende i større og mindre Flokke ind mod Byen, hvor man saa forsynede dem med det nødvendige Tøj.

Tiden gik. Vi skrev allerede Januar 1919. Alle længtes forfærdeligt efter at komme hjem. Høre hjemmefra kunde vi stadigvæk ikke. Nød led vi dog ikke. Depoterne var endnu langt fra udtømte, og Vinter var der ikke noget der hed her, men alligevel.

Bolchevikerne trængte os haardere og haardere, deres Spioner var ret virksomme inden for Byen. Det var ret farligt for tyske Soldater at færdes i dens Gader. At der (107) lød Skud, var ret almindeligt. Skulde det lykkes os at slippe bort, saa skulde der tages Affære.

Endelig, det var først i Februar, begyndte de sidste Forberedelser at tage Fart. Den før-omtalte ukrainske Regering fremskaffe de paa en eller anden Maade et Tog, som de stillede til vor Raadighed. Indladningen af al vor Habengut begyndte. I Nattens Mulm og Mørke førtes Soldaterne i Smaaflokke gennem Byen, og paa Banegaarden entrede de de tomme Vogne. Før Dag gry havde vi allerede Byen bag os, alt lod til at gaa saare godt. Vi holdt paa den store Krydsstation, der laa et godt Stykke uden for Byen. Der skulde vist tages Vand eller Brænde ind. Resultatet blev, at det russiske Personale forsvandt over til Bolchevikerne med Maskinen. Jo, det var vel nok en dejlig Suppedas, de der havde lavet os. Der viste den gamle General at være sin Stilling voksen. Han var ikke den Mand, der var tabt bag af en Vogn, og han satte sig omgaaende i Forbindelse med de Rødes Fører og erhvervede mod en Sum af vistnok 18.000 ukrainske Guldrubler en ny Maskine med tilhørende Personale. Et Held, at vor Krigskasse var saa godt og rigeligt forsynet med Penge. Jeg vilde næsten have forsværget det, men Maskinen ankom virkelig. Den blev koblet for Toget, for en Sikkerheds Skyld blev der anbragt et Par sværtbevæbnede Mænd paa Maskinen, og saa kørte vi.

Langsomt og møjsommeligt gik det saa frem over Bakker og Dale mod den tyske Grænse. Endnu var der dog langt tilbage.

Da vi naaede til Byen Brest-Litovsk, blev vi modtaget af heftig Maskingeværlid. Polakkerne havde antaget os for røde Tropper, der var under Anmarch mod Polen. Misforstaaelsen blev dog ret hurtigt opklaret, og Skyderiet holdt op.

Endelig var den tyske Grænse naaet. I den første By, vi naaede til, vilde man have haft os til at afløse den derliggende Garnison, men det blev der selvfølgelig ikke noget (108) af, vi vilde hjem nu og fortsatte Rejsen længere ind i Tyskland.

I en By, jeg husker ikke mere hvor, opløstes vort store Tog. Efter mere end fire Aars Krigstjeneste naaede jeg endelig den 19. Februar 1919 hjem til mine kære igen.

W. B., Sp.

På Grund af politiske forhold....

Den 9. December 1913 stod vi ud fra Wilhelmshaven. Vi tilhørte den "detacherede Division", bestaaende af Linieskibene "Kaiser", "König Albert" og den lille Krydsers "Strassburg". Divisionen stod under Kommando af Kontreadmiral Keuber Passevitz. Morgenen

var trist og graa, saadan som det kun kan være i Wilhelmshaven; men var Vejret graat og diset, var Humøret højt og Forventningerne store. Vi stod ud gennem Slusen. Da vi kom ud i Nordsøen, var denne i sit arrigste Lune. Vindstyrken var 10-11. Det var en ordentlig Indvielse for det forstærkede Hold Rekrutter, som vi før Rejsen havde faaet om Bord. Vi gamle Søfolk talte om, hvordan det vilde gaa i den spanske Sø, naar Skibet kunde tumle sig saadan i Nordsøen, og saa var der Vindstille i Biscayabugten, blank og glat Sø, men med Dønninger efter en Nordveststorm. Dønninger, der maalte ca. 150 Meter fra Top til Top, og det passede lige til det tunge 24.000 Tons store Slagskib. Det slingrede, saa vi ikke kunde sidde ved Bordene. Humøret hos Rekrutterne, der alle var fra det indre af Landet, stod meget lavt, for naar Skibet avede sig saadan ved rolig Sø, hvordan vilde det saa være, naar der var stærk Storm? De fik det ikke at mærke, for paa Tilbagerejsen havde vi ogsaa helt roligt Vejr.

Den første Havn, vi anløb, var Kulhavnen Las Palmas paa de kanariske øer. Efter Kulindtagningen, der skete fra Damper, gik vi videre sydpaa til Teneriffa og ankrede op (109) uden for Santa Cruz. Der laa vi et Par Dage. Det var en meget smuk ø, bjergrig, og ane Dale og Skraaninger var beplantet med Ananas og Tomater, og vi saa her det Særsyn, at Frugterne blev transporteret til Samlingsstederne paa Slæder, forspændt med Muldyr og Trækstude.

Vi gik derfra over til Vest-Afrika og gjorde Holdt paa Guldkysten ved den første Koloni, Tyskerne havde i Afrika, "Gross-Friedrichsburg". Fæstningen var kun en stor Ruin med en Negerby med typiske, flettede Huse liggende mellem Fæstningen og Strandkanten. Derfra gik vi til Hovedstaden "Lome" i Togo, hvor vi laa nogle Dage og kunne bese Byen med det brogede Marked paa Byens Torveplads. Kvinderne bar næsten alt paa Hovedet. Vi havde her ogsaa en militær Øvelse ved en Jernbanestation "Sojabek", 60 km inde i Landet. Det var for os en haard Tur med den meget upraktiske Tropehjelm og med Moskitonet. Fra Lorne gik Turen til Kamerun, og vi gik til Ankers ved Viktoria, en meget smuk Egn. Bjergskraaningerne og Dalene var tilplantet med Kaffe- og Kakaobuske, Bananer og Appelsiner, og det hele med Kamerunbjergene i Baggrunden. Ved Ankomsten til Viktoria saluterede vi for Guvernøren med vore 15 cm Kanoner med det Resultat, at Negrene forsvandt ud af Byen og op i Bjergene, og det varede et Par Dage, inden de alle kom tilbage igen. Vi laa i Viktoria i tolv Dage. Vi var kun to Dage til en stor Landgangsøvelse nede ved Duala. Landgangsstyrkerne blev bragt derned med Krydseren "Strassburg" og blev ved Flodmundingen overført til Kanonbaadene "Panther", "Eber" og Regeringsdamperen "Nachtigall", grundet paa Vanddybden og den vanskelige Sejlads. Floden er nemlig fuld af store Sandbanker. Landgangsøvelsen sluttede med en Parade for vor Admiral og Guvernøren for Kamerun. Fra Kamerun stod vi sydpaa med Svakopmund i Sydvest-Afrika som næste Maal. Paa denne Tur havde vi Rejsens største og interessanteste Oplevelse, nemlig Liniedaaben. Det var en større Begivenhed, idet der alene paa mit Skib skulde døbes ikke færre end 922 Mand samt Præsten; men (110) han var eneste Mand, der fik Lov til at betale sig fri. Liniedaaben, den gamle Sømandsskik, er jo for den, der har det overstaaet, en hel Fest, og Sømanden er jo heller ikke fuldbefaren uden denne. Men her var særlig Fest, hvor saa mange skulde renses baade indvendig og udvendig, før de var værdige til at befare den sydlige Halvkugle. Sømanden blev renset udvendig med Haarklipning, Barbering og Udtrækning af den "altbakschen Zahn", som det hed, med Saks, Kniv og Brækjern, lavet af Træ, paa ca. en Meters Længde. Det gjorde langt fra godt at blive behandlet med saadant Værktøj, men det skete til stor Moro for dem, der saa paa det. Indvendig blev vi renset med Piller og Medicin,

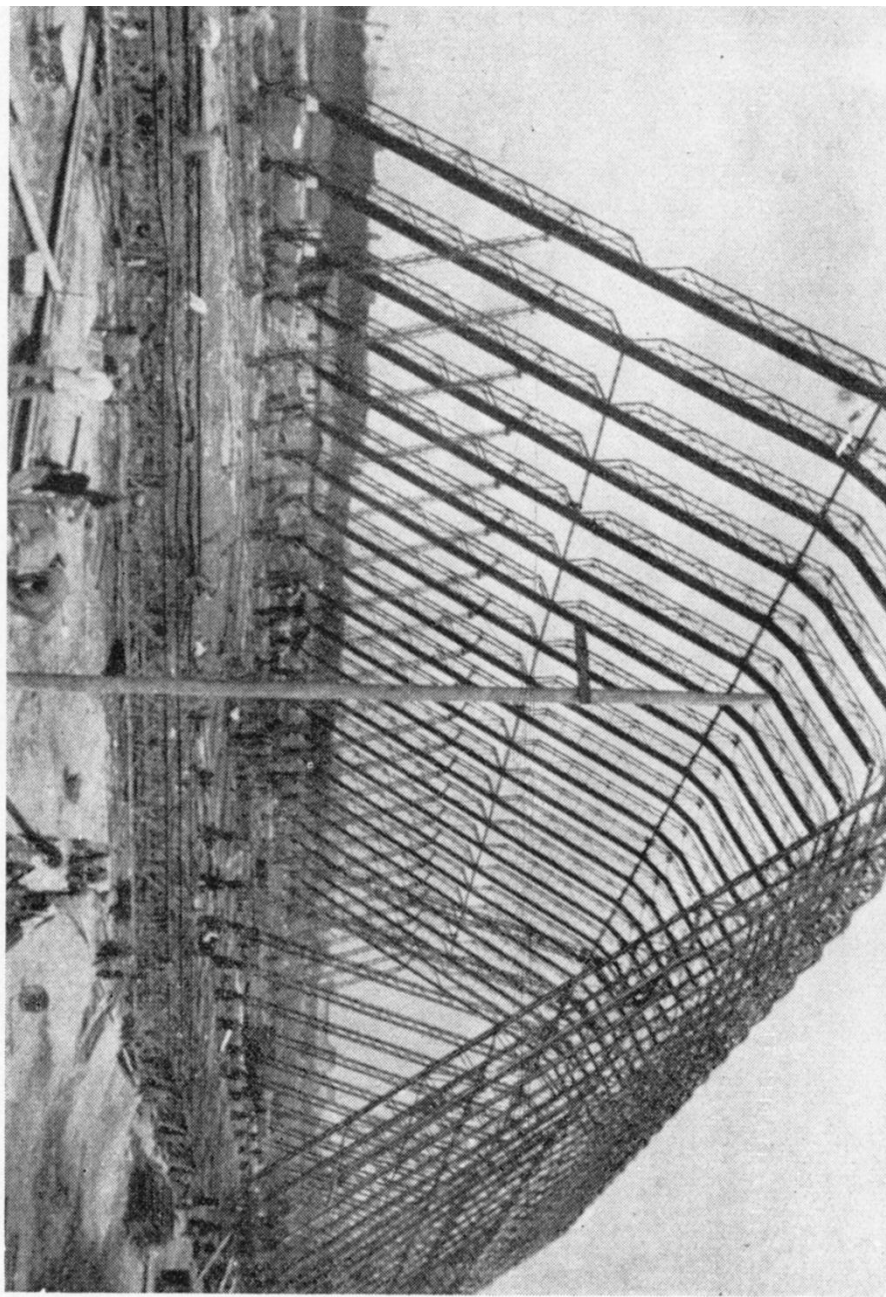
lavet af Sennep, Sæbe og Saltvand, og at Folkene slugte det, skulde Neptuns trofaste Medhjælpere nok sørge for, - de havde jo deres Maade at faa gennemført Neptuns Ordre paa. Med denne Oplevelse rigere styrede vi videre mod Syd og kastede Anker uden for Svakopmund. Denne By ligger aaben ud mod Atlanterhavet, og det er derfor en meget vanskelig Opgave at losse eller komme i Land. Det sker altsammen fra en stor Bro med paamontret Svingkran. Fra Svakopmund gik vi ned til Lüderitzbugten, ogsaa i Sydvest-Afrika. Der havde vi en Udflugt ind i Landet til Diamantlejrene, og vi fik rigtigt de spartanske Forhold at se, under hvilke Minearbejderne levede, og ligeledes den uhyre Kontrast, de arbejdede under i Forhold til Arbejderne andetsteds. Lüderitz-bugten var den sydligste Havn i Afrika, hvor "Kaiser" og "König Albert" lagde til, derimod gik "Strassburg" helt ned til Kapstaden og sluttede sig til os paa Vejen over til St. Helena, som var næste Etape. Vi kastede Anker uden for Hovedstaden Jamestown, en By med omkring 4.000 Indbyggere. Hele Øen har 6.000 Beboere. Paa St. Helena besøgte vi blandt andet Napoleons Opholdssted under Fangenskabet og ogsaa hans sidste Hvilested, en meget idyllisk Plet i en Kratersænkning oppe paa Højlandet.*)

(111) Fra St. Helena gik Turen mod Amerika med Rio de Janeiro som første Anløbssted. Vi kom til Rio den 14. Februar 1914. Det var altsaa Rio med den meget omtalte smukke Havn, og den skuffede heller ikke sit Ry. Jeg ved snart ikke, om jeg har set nogen Havn, der var saa smuk som denne. Denne skønne, rolige, lukkede Havn, til alle Sider omgivet af et vildt og takket Bjerglandskab og med "Sukkertoppen" stolt knejsende ved Indsejlingen, frembød et vidunderligt Skue. Det Billede bliver hængende for altid. I den Tid, vi laa der i Havnen, holdtes i Byen Karneval, noget helt enestaaende. Jeg har set Karnevaller i Køln og i Nizza, men Karneval i Rio er der ikke noget, der kan maale sig med, man skulde tro, hele Landets Befolkning var til Stede, saadan var Trængslen. Optog, fantastisk opbygget og med Bilrækker uden Ende, forbundet med Guirlander og Serpentinere. Bilernes Passagerer overøste os og det øvrige Publikum med Konfetti og oversprøjtede os med vellugtende Vand fra Sifoner. At Bilernes Rækker var saa lange, var kun muligt ved ensrettet Kørsel, som allerede dengang var indført der.

Efter tolv Dages Ophold gik vi videre mod Syd til Montevideo, Hovedstaden i Uruguay, ved Rio de la Platas Munding. I Montevideo besøgte vi det store Slakteri, hvor Liebigs Kødetrakt fabrikeredes. Slakteriet havde en Kapacitet paa 1400 Kreaturer om Dagen. Fra Montevideo gik vi tilbage til Kaffens Eldorado, Santos. Santos, Sømandens Skræk. Fra Santos gjorde vi en to Dages Udflugt til St. Paulo oppe paa Højlandet. Saa gik det videre til en By i Argentina ved Navn Itajahid, og der i Omegnen besøgte vi en tysk Koloni, hvor Byerne havde Navne som Blumenau og Altona. Kolonien var oprettet 1850 af en Dr. Blumenau, hvis Buste stod midt paa Byens Torv. Vi gik saa videre ned mod køligere Egne og gik til Ankers ved Indgangen til Malagastrædet ved Verdens sydligste By, Ponte Arenas. Vi laa der i Pinsedagene 1914 og skulde tage Kul fra en Damper anden Pinsedag. Vi maatte dog udsætte Arbejdet paa Grund af Snestorm. Snestorm paa anden (112) Pinsedag var just ikke det, vi var vant til. Efter Kulindtagningen gik vi igennem Magalanstrædet og ud i Stillehavet, op langs Chiles Kyst og gjorde Holdt ved Byen Conception. Derfra videre til Valdivia og endelig til den store Havneby i Chile, Valparaiso, der var meget interessant, Havnen med dens store Sejlskibe og Byen delvis med hele Karreer af Huse, bygget af Træ og

*) Napoleon døde paa St. Helena og begravedes der 5. Maj 1821, men Liget blev efter 19 Aars Forløb, i 1840, hentet hjem til Paris og bisat i Invalidedomkirkens Krypt. Red

En Luftskibshal under Opførelse.

Ensomt, thi det brustne Blik
ingen kærlig Haand har lukket;
ingen Ven jert Haandtryk fik,
ingen hørte Afskedssukket.

klods op ad den Revne, der opslugte store Dele af Byen ved det sidste store Jordskælv. I Valparaiso havde vi et stort Sportsstævne med Hold fra hele den chilenske Hær og Marine, samt Hold fra mange af Landets Foreninger. Stævnet blev holdt paa Ride- og Væddeløbsbanen i Byens Forstad Vina del Mar. Stævnet varede to Dage og der var tilført saa mange Levnedsmidler og Forfriskninger, at Byen bad Kommandoen om en Dags længere Orlov for os, og det var vi jo ikke kede af. I det hele syntes Befolkningen at være særlig tyskvenlig, og de gjorde meget for den tyske Marine. Saaledes var der i fem af Byens Hoteller dækket Bord til os med baade Mad og Drikke til fri Afbenyttelse Dag og Nat, og vi var dog 3000 Mand.

Den 22. Marts fik vi Besøg af Stor admiral Prins Heinrich, der med den nye tyske Dampers "Kap Trafalgar" var kommet til Pernambuko og derfra med Særtog til Valparaiso. Den 23. holdt han en stor Tale for os og sluttede med følgende Ordre : "Paa Grund af, at de politiske Forhold har tilspidset sig, skal Rejsen afbrydes og den hjemlige Havn opsøges hurtigst muligt."

Vi raabte Hurra, vi var jo ikke klogere, vi var nogle vældige Karle, vi tænkte kun lidt paa, hvad der ventede os. 38 rømmede fra Borde, de skulde ikke nyde noget. Saa begyndte vi Tilbageturen og anløb for et kort Besøg Conception, og derfra langs Sydamerikas Østkyst til Bahia Blanka, den store Havn i Argentina. Vi laa ude paa Strømmen, og kun Officererne kom i Land. Derfra gik vi til Rio igen, for at vise det tyske Flag ved Præsidentvalget, Efter et tre Dages Ophold forlod vi Bugten og havde et Par Dages Kaliberskydning med 30,5 cm Kanoner, og saa (113) gik Turen tilbage over Atlanten. Den første Havn, vi anløb, var St. Vincent paa de kapverdiske øer. Vi ankrede op uden for Byen for at supplere vor Vandbeholdning. Det var ingen billig Fornøjelse, da 1 Kubikmeter Drikkevand kostede 53 Mark, og naar vi lavede Vandet selv af Havvand, stod det os paa denne Rejse i ca. 48 Mark. Fra St. Vincent gik Turen til Vigo i Spanien, som var sidste Havn i Udlandet. Turen fra Vigo til Wilhelmshaven blev taget i et Stræk. Paa Turen over Biscayabugten havde vi helt roligt Vejr. Den saa berygtede Søgang blev af mange draget i Tvivl, og jeg haaber for dem, at de ikke siden har lært den at kende fra den daarligere Side. Det var med en vis Glæde, vi hilste paa den "prøjsiske Grenader", Fyrtaarnet paa Skillelinjen mellem Biscayabugten og den engelske Kanal, et Fyrtaarn, hvis Lysblink kan ses 80 Sømil forude og hvis Lyskegler ligesom vinker os ud af Bugten, som vilde den sige: "Skynd jer og kom!" Sejler vi derimod udad, føles det, som om den stopper os. Saa rundede vi Hjørnet og kom ind i den engelske Kanal, og efter et Par Dages rolig Sejlads fik vi Wilhelmshaven i Sigte og løb i Havn med Vimpel og Flag og klingende Musik. Det var den 17. Juni 1914, og hermed endte denne Rejse, der bragte os mange dejlige Oplevelser, men som tillige var en haard Prøvetur for Skibs- og Maskinpersonalet.

J o h a n M o l t z e n, Kiding.

Muntre og alvorlige Minder fra min Soldatertid.

Jeg arbejdede i Slutningen af Juli 1914 som Murerlærling i Tønder. Den politiske Spænding blev stærkt omtalt, og det var den almindelige Mening, at Tyskland ikke kunde undgaa at komme med i en eventuel Krig. En skønne Dag fik da ogsaa en af Tømrerne Ordre til (114) at møde ved Flaaden, og saa var vi jo nok klar over, hvor det bar hen.

Da jeg kom hjem fra mit Arbejde - jeg var dengang sytten Aar - og fortalte min Far om denne Hændelse, kaldte han mig for Pjatgaas o. 1., men da Kommuneformanden ved Opslag bekendtgjorde Ordren om Mobilisering, maatte han jo tage "Pjatgaasen" i sig igen. Han sagde dog, for at hævde sin Bedreven: "Ja, naar der bliver Krig, kan den højst vare een eller to Maaneder, allerhøjst kun til Jul!" - Han troede nemlig, at han paa det Omraade var en meget kyndig Mand, for han plejede gerne at prale med, at han havde været Soldat og derfor maatte vide Besked, ja, han havde oven i Købet i sin toaarige Soldatertid tjent under tre Kejsere, og det endda kun i eet Par Støvler. - Min Faders Spaadom kom jo desværre ikke til at slaa til.

Omsider kom den Tid, da Tyskerne begyndte at interessere sig for min ringe Person. Paa Grund af en Lungesvaghed holdt jeg den gaaende indtil November 1916, men saa blev jeg taget som g. v. paa Prøve.

Jeg mødte i Flensborg og traf her sammen med Martin Hansen fra Daler (nu Østerby-mark). Vi blev enige om at undersøge, om vi ikke kunde finde et godt Logi for den sidste Nat, vi var civile. Det lykkedes os, og den næste Morgen gik Rejsen sydpaa, ud i det uvisse. Vi kom efter en flere Dages Rejse til Gnesen, en By i Posen. Her blev vi jaget ind i en Stue, hvis Gulv var belagt med Straasække, og saa kunde vi sove der den Nat.

Den næste Morgen blev vi vækket ved, at en eller anden pludselig skraalede: "Aufstehen!" - Vi blev jo næsten forskrækkede, og da jeg talte med en af mine nye Kammerater om det, var der en i den modsatte Ende af Stuen, der raabte: "Høje do deröver, ka' do snak Dansk, vinner do søve, saa ka' do velesse nok gøe det, vinne do æ vachen!" - Det kom da frem, at jeg havde talt i Søvn; men hvad jeg havde afsløret for dem, kunde jeg desværre ikke faa at vide.

Vi blev saa indklædt og tildelt de forskellige Korporalskaber. Jeg kom sammen med Andreas Knudsen fra Farris, det var ham, der havde raabt til mig, endvidere med Andreas Petersen fra Drengsted og Johannes Petersen fra Korntved. Vi lagde Beslag paa den ene Ende af Bordet og følte os helt igennem som en lille Familie, der delte ligeligt med hinanden, hvad vi havde. .

(115) Der var nu en større Lægeundersøgelse. Man lyttede længe til mine Lunger, og ved Undersøgelsen afslørede de samtidig, at jeg stammede, og det særligt, naar nogen saa mig lige ind i øjnene. De opfordrede mig da til at fremsige et Digt; men da jeg ikke stammede, naar jeg skulde fremsige noget eller læse op, sagde jeg, at jeg intet Digt kendte. "Saa sig engang "Heil dir im Siegerkranz", var der en, der sagde. Jeg rystede paa Hovedet. - "Saa fremsig første Vers af "Deutschland über alles" eller „O, Deutschland hoch in Ehren", men jeg rystede hver Gang paa Hovedet. De spekulerede over mit Tilfælde, men saa var der en, der sagde: "Saa fremsig engang "Fadervor!" men det kunde jeg ikke paa Tysk; det var undskyldeligt, for jeg havde kun haft Religion paa Dansk i Skolen, og her talte jeg den rene

Sandhed. Nu havde de faaet nok af mig, og derfor raabte de i Kommandotone: "Se til, at De kommer ud! - Fyren er jo tosset!"

Jeg var ikke sen til at komme ud; men medens jeg stod og kom i Tøjet, stod jeg og rugede over Ordet "tosset". Lægerne havde jo givet mig dette Prædikat, og jeg sagde til mig selv: "Hvad om du nu spillede tosset? Saa maa de jo sende dig hjem igen". Man kunde jo prøve det. Vi kom kort efter til at eksercere, og naar Underofficeren saa kommanderede "Højre - om"! gjorde jeg venstre om, og kommanderes der venstre om, gjorde jeg højre om, og raabte de "Omkring!" gjorde jeg det naturligvis den gale Vej. - Jeg blev omgaaende "opdaget". Nu gav de mig en Sten i den venstre Haand, for at jeg kunde huske, hvad der var hvad; men det hjalp slet ikke den mindste Smule. Saa halede de mig frem for Fronten. Der skulde jeg staa og dreje rundt, medens de kommanderede i langsommere Tempo og drejede og drejede mig rundt.

Jordbunden paa Kasernepladsen var temmelig blød, og jo mere jeg drejede rundt, des dybere kom Hælen ned i det løse Grus. Det endte med, at jeg ikke kunde staa "Ret!" med det Ben, jeg ikke drejede paa. Vicefeldwebelen sagde derfor ogsaa, og med Rette: "Se engang, Fyren der drejer rundt som en idiotisk Melsæk!" Resultatet blev, at de jagede mig op paa Depotkammeret, hvor jeg skulde rydde op. Det kunde jo ikke gaa an, at der blandt de stolte, tyske Soldater fandtes een, der ikke var helt ved Snøvsen. Her gik jeg nu og drev Tiden bort, men samtidig benyttede jeg Lejligheden til at besørge bedre Tøj til mine Kammerater.

(116) Men ak! Hvor længe var Adam i Paradiset? Jeg fik i hvert Fald ikke Lov til at være ret længe paa Depotet. Maaske skyldtes det en af de daarlige Kammerater paa Stuen, men muligvis var jeg ogsaa selv Skyld i det. Se, en Aften slog jeg i Kaadhed en Kolbøtte paa Gulvet og svang mig nok saa nydeligt op i min Seng, og - Dagen derpaa blev jeg kaldt op til min Underofficer. Det kan nok være, jeg fik en vældig Overhaling. Han kaldte mig en Simulant og fortsatte: "Saadan en Hykler! Han vil "trykke" sig, og saa er De oven i Købet Gymnast; men nu skal De tage Dem i Agt, ellers kan De tro, jeg skal "slibe" Dem. I Morgen stiller De til Tjenesten, forstaaet!" Saa fik de endelig med megen Møje og stort Besvær lært mig det, der skulde læres, men det var en streng Tid. - Vor Underofficer kom til Fronten, og vi fik en ny. Han kom ind paa Stuen til os, medens vi stod og pudsede vore Sager. Vi stod alle ret ved vore Skabe. Han kiggede paa os og spurgte saa: "Hvem af jer vil være min "Pudser?" - Da ingen svarede, henvendte han sig til mig, som stod nærmest ved Døren, og spurgte: "Hvad er De i Civil?" Jeg svarede "Murer!" - "Ah", sagde han saa, "saa kan De jo pudse!" - "Ja", svarede jeg, "i Kalk!" "Naa", sagde han "De er nu min Pudser, forstaaet!" - Der var ikke noget at gøre, men jeg kom ikke til at blive ked af det, for fra den Dag af havde jeg det ganske fortrinligt, og desuden havde jeg nu af Lægen faaet Betegnelsen k. v.

Nogen Tid senere skulde der af vort Kompagni udtages nogle til Uddannelse som Stødtropper. Paa Opfordringen om at melde sig frivilligt kom der dog for faa frem. Kompagniføreren følte sig derfor foranlediget til at henvende sig til mig med Forespørgsel om, hvorfor jeg ikke meldte mig frivilligt. Jeg svarede ham, at det var af principielle Grunde, jeg holdt mig tilbage. "Ja, men", sagde han, "dersom der nu var Tale om at komme hjem, vilde De saa ogsaa afholde Dem fra at melde Dem frivilligt?" - "Nej", svarede jeg, "saa vilde jeg selvfølgelig omgaaende melde mig frivilligt!" Dette Svar faldt dog ikke rigtigt i god Jord, for han vendte sig om mod Feldwebelen og sagde: "Vil De mærke Dem denne Fyr! Han skal til Fronten med den første Transport".

Da den første Transport gled af Sted, var jeg dog i Sikkerhed. Jeg var nemlig kommet paa Lazarettet, idet jeg havde faaet den spanske Syge.

(117) Næppe var jeg kommet tilbage til Kompagniet, før jeg blev udtaget til et Kursus i Brugen af Haandgranater. Kursuset skulde afholdes i Bromberg. Jeg havde dog længe haft ondt i Halsen og meldte mig derfor syg. Sanitetsunderofficeren maalte dog min Temperatur paa en ret sjusket Maade, og den var ikke til Fordel for mig. Men heldigvis tog Lægen ogsaa min Temperatur, og saa gik den. "Lazaret!" sagde han. Jeg kunde have faldet ham om Halsen, for jeg havde selv kun regnet med at blive skaanet et Par Dage. Da jeg kom tilbage fra Lægen, begyndte jeg at pakke mine Sager. Under korporalen, der skulde føre mig til Bromberg, troede, at det var med denne Rejse for øje, at jeg pakkede, og han vilde ikke tro mig, da jeg sagde, at jeg skulde paa Lazaret. Først, da Sanitetsunderofficeren kom og hentede mig, gik det op for ham, at det var sandt, og saa maatte han i Gang med at se sig om efter en anden Mand, han kunde faa med. Under mit Ophold paa Lazarettet fik jeg Meddelelse om hjemmefra, at man havde indgivet en Ansøgning for at faa mig hjem til Hjælp under Foraarsarbejdet. Jeg snød derfor med Temperaturmaalingen og blev atter udskrevet; men da havde jeg ogsaa holdt den gaaende omkring ved fire Uger. Vor Skriver stadfæstede, at der laa en Ansøgning paa Bataillonskontoret. "Hent den og faa Orloven i Orden, saa faar du et Pund Smør", sagde jeg, og saa gik den i Orden. Jeg rejste hjem.

Da jeg kom tilbage, var de fleste af mine Kammerater kommet ud til Fronterne, og nogle Dage senere blev ogsaa jeg udtaget. Jeg meldte mig omgaaende syg, men nu havde vi faaet en ny Stabslæge. Han saa paa mig og sagde saa: "Se, nu skal De først køre en otte Dages Tid med Toget. I den Tid kan De hvile Dem, og naar De saa endnu føler Dem daarlig, saa kan De melde Dem syg i Felten, og naar De har mange Smerter, kan De gaa derhen, hvor der bliver skudt allermost, for se, naar De først er død, har De slet ingen Smerter mere!" - Jeg takkede ham og spyttede en stor Klat for Fødderne af ham. Det fik ham til opbragt at kalde mig et Svinebæst.

Saa gik Rejsen vestpaa, naturligvis i Godsvogne. Vi havde ikke faaet nogen ordentlig Forplejning med, vore Maver knurrede af Sult, og da vi kom til Berlin, blev vi derfor alle enige om, at vi vilde danne et Raabekor. Vi talte een - to - tre - og skraalede saa: "*Kohldampj!!!*" Raabet forplantede sig omgaaende til hele Transporten. (118) Vi kørte dog videre, men paa den næste Station fik vi skam udleveret Brød. - Rejsen gik nu sydpaa, og vi troede derfor, at vi skulde til Rumænien eller et andet Sted dernede; men vi slog dog kun et Sving ned gennem Harzen og Thüringen og kom omsider til Frankrig. Det var en køn Tur, bortset fra, at vi blev transporteret som Kreaturer.

Ved en af de yderste Jernbanestationer standsede Toget, og der hviskedes ind i Vogne: "Aussteigen! Gepäck mitnehmen!" Saa var vi altsaa ved Maalet. Vi kom ud, og for første Gang hørte vi Kanonerne brumme. Vi rystede allesammen, men om det nu var af Kulden, eller om det var Kanonernes Drønen, der var Skyld i det, skal jeg ikke sige.

Efter flere Dages lange Marchture naaede vi ud til Fronten og blev indsat i Stillingskampene ved Reims. Det var en meget rolig Stilling, og der faldt næsten aldrig et Skud. Medens jeg en Dag var paa Post, kom vor Kompagnifører hen til mig og sagde:

- Hvad ser De derovre?
- En fjendtlig Vagtpost, svarede jeg.
- Hvad skal De saa gøre?
- Skyde.
- Hvorfor gør De det saa ikke?

- Han skyder jo ikke efter mig.
- Jeg befaler Dem, at De skal skyde.
- Det gør jeg ikke.

Han befalede det tre Gange, og ligesaa ofte nægtede jeg det.

- Giv mig Deres Gevær, sagde han.

Jeg tømte det for Patroner og gav ham det. Han ladede selv, men jeg greb mit Sidevaaben for at have det parat, dersom han vilde bruge Geværet mod mig. Han gav sig dog til at skyde efter Franskmanden, men mit Gevær skød ikke saa sikkert, saa det blev Forbiere. Franskmanden var dog blevet advaret. Han dukkede sig, og det varede ikke længe, før de derovrefra skød efter det Sted, hvorfra Skuddet var kommet. Nu fik Kompagniføreren dog travlt. Han smed Geværet fra sig og forsvandt. Da han var borte, bandt jeg mit Lommetørklæde om Bøsepipen og vinkede over til Franskmændene. Saa holdt deres Skyderi endelig op igen.

Da Amerika var kommet med i Krigen, sendte de en Del Balloner, til hvilke der var fæstnet Flyveblade, hen (119) over vore Stillingen. Jeg skød en af dem ned og begyndte at skrive Flyvebladet af. Det var et Kort, trykt med fede Typer. Jeg var kun lige kommet godt i Gang med mit Arbejde, da en Ordonnans fra Bataillonsstaben mødte frem og krævede Kortet udleveret; men jeg havde dog læst, at Kortet indeholdt en kraftig Opfordring til de tyske Soldater om at vende den tyske Krigsmaskine Ryggen. Der stod:

- Tyske Soldater! Som I ved, har Amerika erklæret Tyskland Krig, ikke det tyske Folk, men jeres Regering, Junkerne, dem, der tjener paa Krigen og Snylterne. Amerika vil af al sin Magt og ved Hjælp af sit uhyre Menneskemateriale knuse den tyske Krigsmaskine. Tyske Soldater! Kom derfor over til os! I vil blive behandlet som brave Soldater! –

Vi kom dog til en ny Stilling i Champagne. Der var ret frygteligt. Franskmændene slog os to Gange tilbage, og saa maatte vi paa den igen for tredie Gang. Da var der Englændere i Stillingen, og det lykkedes os at tage den. Vi forblev i Stillingen, men vi havde haft store Tab. En Skyttegrav fandtes ikke. Vi laa i Granathullerne, omkring ved tredive Meter fra Fjenden. Det var nu Negre. Som de kunde trille Haandgranater ned til os! For det meste kunde vi dog naa at smide dem tilbage, før de eksploderede. Jeg blev dog lettere saaret af en Splint. Da vi blev afløst, var vi kun 42 Mand tilbage af 250. Paa Tilbageturen marcherede vi seksten Timer i Træk, og da vi endelig naaede vort Bestemmelsessted, en Skov, sank vi dødtrætte om. I Skoven fandtes for Resten en Mængde dejlige Jordbær. De smagte vel nok godt. Vor Lejr bar Navnet "Zigeunerlager". Her tog en af Kammeraterne et Billede af os, men Billederne blev frtaget os. Det vilde jo ogsaa have været forfærdeligt, om man derhjemme skulde faa at se, at de stolte Soldater ikke var ulig en Flok Zigøjnere.

Jeg kan ikke undlade at fortælle et Par Episoder, som passerede her i Skoven.

Vi syntes, Officererne begyndte at blive næsvis og udvise en upassende Form for Nysgerrighed. Det begyndte med, at vi skulde træde an til Appel. Vi skulde fremvise den saakaldte "Eiserne Portion". Nu var der en Soldat, der ikke havde sin i Behold. Han forklarede, at han og hans Kammerat havde spist den, da de laa i en fremskudt (120) Stilling. Denne Forklaring blev dog ikke godkendt, og nu skulde han straffes. Kompagniføreren beordrede ham bundet til et Træ, og da der vel ikke var andre, der vilde gøre det, gjorde han det selv. Medens han nu stod bundet, kom hans Kammerat, ham, han havde delt Rationen med. Han havde sit Gevær med og bar det skudklar under Armen. Da han var naaet hen i Nærheden af

Kompagniføreren, sagde han: "Slipper du min Kammerat fri? Ellers skyder jeg!" Løjtnanten saa paa ham og spekulerede vel paa, om det var alvorligt ment, men da Soldaten gentog sit Spørgsmaal og afsikre de Geværet, var Løjtnanten ikke sen til at snitte Rebet over og løslade Soldaten, - men efter denne Episode blev alle Patronerne frataget os.

Engang var vi i Bessancourt for at blive aflusede. Vor Kompagnifører red foran os, højt til Hest; men pludselig blev Hesten skræmt af en Bil og rendte imod et Træ. Løjtnanten fik en ordentlig Bule i Hovedet, og han tabte sin Kasket. Hele Kompagniet marcherede videre, og betegnende nok var der ikke een, der vilde samle Kasketten op. Omsider var der dog en Sergent, der forbarmede sig over den. Da vi var færdige med Aflusningen, kommanderer Løjtnanten "Ret!" og vi smækkede jo Hælene sammen; men saa var der een, der begyndte at kradse sig. Løjtnanten var selvfølgelig som himmelfalden og skreg: "Er De rigtig klog, Mand?" - "Jeg har Lus", forklarede Soldaten. "Ja, men, vi er jo lige blevet afluset". - "Det har nok ikke hjulpet". Den var god. Vi aftalte nu med Løjtnantens Oppasser, at han skulde putte nogle Lus i Løjtnantens Seng, og det varede selvfølgelig ikke længe, før ogsaa han til stor Morskab for os begyndte at klø sig her og der.

En Aften blev vi sendt hen til et Depot for at hente Pigtraad og Jernstænger til Skansearbejdet. Der var dog ikke nok til hele Kompagniet, og vi var derfor nogle Kammerater, der sammen med en Sergent blev sendt hen til et andet Depot. Den ene Blindgænger efter den anden suste os om ørerne. Vi stod i en Klynge og var ved at overtale Sergenten til at gaa tilbage i Kvarter med os; men Sergenten sagde brovtende: "Det er jo kun Blindgængere". Han havde kun lige faaet talt færdig, før der kom en ny Granat susende. Vi røg fra hinanden. Jeg snublede over en Træstub, blev oversprøjtet med Jord, Kridt og Snavs og blev ramt i Hovedet af noget haardt. (121) "Saa", tænkte jeg, "nu blev du saaret!" Blodet løb ned over mit Ansigt. Jeg forbandt mig selv, men kom saa i Tanker om, at jeg ikke havde hørt noget Knald. Det viste sig da ogsaa, at jeg kun var blevet ramt i Hovedet af et stort Stykke Kridt.

Nu blev vi enige om, at det var paa Tide at søge tilbage til vort Kvarter. Jeg traskede af Sted med en Kammerat, men saa saa vi, at der kom een, der kunde ligne en Officer. Vi ilede ind imellem nogle Træer og stod musestille; men nu kom min Kammerat uheldigvis til at træde paa en tør Gren; den knækkede, og saa var vi opdaget. Vi maatte frem, og som Forklaring sagde vi, at vi var ved at bære en Rulle Pigtraad frem, men saa var Bærepinden knækket, og nu var vi gaaet ind mellem Træerne for at finde en ny, og nu havde vi een. Men saa var det jo galt med Pigtraaden, for den kunde vi naturligvis ikke finde. Løjtnanten maa vel have gennemskuert os, for han sagde: "Kom hellere med mig". Det gjorde vi saa. Da han saa, at jeg havde et Bind om Hovedet, spurgte han, om jeg var saaret. Jeg svarede: "Nej, der er kun een, der har kastet mig et Stykke Kridt i Hovedet, og jeg slutter deraf, at Krigen snart maa være forbi, for naar Franskmændene nu kun har Sten at kaste med, maa det være galt fat med dem". .

Vi var nu kommet ud af Skoven og Løjtnanten fandt da en hel Masse af de saakaldte "Sohaler". I husker nok de som en Proptrækker snoede Jernstænger, som vi skruede i Jorden og anbragte Pigtraaden paa. Løjtnanten befalede os at tage tre Bundter hver. Det gjorde vi, men det varede ikke længe, før vi ganske stille lod to af Bundterne forsvinde, og da vi under Granatilden maatte søge Dækning i en Løbegrav, løste vi det sidste Bundt op, og saa svandt vor Byrde lige saa stille ind til to "Sohaler" hver, og med dem naaede vi helbeholden ud i Skyttegraven. Her var de andre allerede ved at sætte Pigtraad op. Naa, vi kom ogsaa ud for at hjælpe dem. Ved Hjælp af den ene "Sohale" skruede vi den anden i Jorden. Vi var dog næppe kommet i Gang med det, før vi kom ud for en voldsom Beskydning. Rekrutterne

stak straks af tilbage, og saa maatte vi jo ogsaa med. Medens vi stod i Skyttegraven, var der en eller anden, der sagde: "Sollen wir doch nicht bald abrücken?" - Efter en lille Pause var der een, der sagde: "Abrücken, sig det videre!" Vi var naturligvis ikke længe om at komme af Sted. Vi sprang fra (122) Granathul til Granathul og kom til sidst ned i en Løbegrav. Der sad vi et Stykke Tid, men saa kom Løjtnanten farende efter os og raabte: "Hvem har givet Ordre til at rykke tilbage?" Ingen kunde give en ordentlig Forklaring, og han udsurgte derfor Befalingsmændene. Men de kunde selvfølgelig kun holde sig til, at der var blevet kommanderet: "Abrücken". Saa gik det frem igen til Skansearbejde. Vi var dog kun lige kommet i Gang, før en ny Lyskugle blev sendt op. Straks gik det atter løs med Beskydningen, og nu var der almindelig Opløsning i Rækkerne. Vi løb tilbage, og det uden Kommando. Vi blev beskudt hele Tiden og fandt det derfor raadeligt at gaa i Gaasegang. Forrest gik en af mine Kammerater. Han havde særligt lange Ben, og han skridtede godt ud. Jeg var i Hælene paa ham. Nu blev der raabt bagfra: "De forreste skal gaa hurtigere!" Saa kan det nok være, vi fik Fart paa. Vi løb i Trav, saa Skidtet sprøjtede os om Ørerne, og kort efter hed det naturligvis bagved os: "Forbindelsen er afbrudt!" Saa sagtnede vi Farten. Der blev skudt med Maskingeværer, men Salverne laa kun i Højde med Benene, og vi gik alle og haabede paa, om der ikke skulde være en lille Chance for en "Heimatschuss".

Jeg var eneste Sønderjyde i vort Kompagni, ellers var de fra alle Egne af Riget, men der var særdeles mange Polakker iblandt os, og mange af disse var nogle sære, upaalidelige Fyre. Under Skansearbejdet var jeg engang kommet paa Kant med en af dem, og nu vilde han tage Hævn. Dette gjorde han paa en udspekuleret lumsk Maade. Jeg laa paa min Soveplads i den fredeligste Søvn. Da kom han listende ind. Han havde en Støvle i Haanden og skulde lige til at smadre den i Hovedet paa mig, da jeg heldigvis vaagnede. Jeg afparerede Slaget, og nu kan det nok være, jeg kom paa Benene i en Fart og viste ham, hvor David købte Øllet. Han skulde nok vogte sig for at komme igen.

Medens vi engang laa i Ro i Varneville, fik jeg Ordre til at rejse til Stettin for i en Rets-sag at vidne mod en Underofficer, der havde forset sig mod nogle Rekrutter i Gnesen. Toget, jeg kørte med, var saa overfyldt, at Soldaterne endda hang i flere Lag paa Trinbrættet. Stationsforstanderen gjorde dem opmærksom paa den aabenbare Livsfare, de svævede i; men de svarede nok saa frimodigt: "Der hvor vi kommer fra, er der endnu mere livsfarligt", og saa kørte vi. I Stettin kneb det med at faa et (123) Logi, for jeg havde jo ikke noget Bevis for, at jeg var afluset.

Da jeg gav Møde i Retten, viste det sig, at det slet ikke var mig, de vilde have til at vidne, men jeg fortalte dog, hvad jeg vidste, og af Underofficer en gang, da jeg var inde paa hans Stue, var blevet til Grin. Jeg maatte kravle ned under Sengen og klatre op paa et Skab og synge Salmer. Retssagen endte med, at Underofficeren blev degraderet.

Paa Tilbagevejen til Fronten slog jeg et Sving op over Hamborg og Lybæk og vilde saa se, om jeg kunde komme hjem paa en lille Smuttur; men det lod sig desværre ikke gøre. Saa tog jeg først til Köln og besaa Byens Seværdigheder. Derfra gik Rejsen til Frankfurt a. M., og endelig kom jeg saa igen med et Tog ud mod Fronten. Jeg skulde stige ud i le Chatle, men inden jeg naaede hen til Døren, det var en fjerde Klasses Vogn, kørte Toget. De havde da ogsaa saa travlt med at komme af Sted. Saa var der ikke andet at gøre end at tage med til næste Station. Jeg steg ud og prøvede at regne ud, hvor jeg nu var. Jeg fik Øje paa en høj Fabriksskorsten og tænkte, at der vel maatte være en større By der. Altsaa gik jeg efter Skorstenen; men det var helt galt. Saa begyndte jeg at tøfle rundt for at finde min Troppedel. Mine Fødder blev ømme, og jeg fandt derfor paa at smide Støvler og Strømper

og tage et Fodbad i et Vandløb. Mine Strømper kunde for den Sags Skyld godt trænge til at blive vasket. Det gjorde jeg altsaa ogsaa og hængte dem op til Tørre. Medens jeg var i Gang med dette Arbejde og havde det nok saa rart, kom der en Feltgendarm ridende. Han forlangte at se mine Papirer. Jeg sagde til ham? "Det kan du godt, men saa maa du stige ned af din Hest og selv tage dem frem af min Frakke", for jeg sad jo i Skjorteærmer og bare Ben. Saa krøb han ned af Gangeren og fandt mine Papirer frem. Jeg morede mig storartet, for jeg vidste jo, at han ikke kunde hænge mig op. Saa steg han med indædt Skuffelse op igen, gav Hesten Sporerne og red bort. Endelig fandt jeg dog min Troppedel. Her var alt i vildt Oprør, for Regimentet var blevet alarmeret, havde faaet udleveret Proviant til tre Dage og var i højeste Alarmberedskab. Om Natten blev vi Gang paa Gang over. fløjet af fjendtlige Flyvere, og vi maatte hvert Øjeblik styrte ud i det fri. Det blev mig dog efterhaanden for meget af det gode. Jeg blev derfor liggende paa mit Leje (124) og lod de andre løbe. Her blev jeg opsøgt af vor Skriver, der bragte mig Besked om, at jeg skulde belave mig paa at blive forflyttet til Landstormsbatallionen i Flensborg. Jeg kunde i Begyndelsen ikke begribe, hvordan det hang sammen, men det viste sig saa, at mine Forældre havde indgivet et Andragende om at ha mig ud af Ildlinien, fordi min Broder var faldet, og dette Andragende var blevet bevilget. Det var den 13. Juli 1917, og fra den Tid har jeg altid betragtet 13 som mit Lykketal. Da jeg kom ind til Løjtnanten, vor Kompagnifører, for at tage Afsked, sagde han: "Ja, nu faar De jo ikke Jernkorset". Jeg svarede ham, at det gjorde saamænd ikke noget; det vigtigste var, at jeg ikke havde faaet "Eisen ins Kreuz".

Saa gik Rejsen til Flensborg, hvor jeg fik Arbejde som Skriver paa Bataillonskontoret. Naturligvis var de alle forbavsede over at se en saa ung Mand blandt gamle Landstorms-mænd. Arbejdet indendørs smagte mig dog ikke. Jeg søgte og fik Plads som Vagtmand i min Hjemegn, i Daler. Jeg maa vel have været en brugelig Mand, for vor Kompagnifører sagde en Dag til mig, at jeg skulde forfremmes; men da jeg hørte det, sagde jeg: "Jeg vil ikke forfremmes som Russer-Dresserer!" I skulde have set, hvor han røg op af Stolen. Han var ude af sig selv af Vrede og for ud af Døren. Sagen var den, at han følte sig truffet. Han var nemlig selv blevet forfremmet som saadan. Det havde jeg set, da jeg var Skriver i Flensborg, for jeg havde nemlig selv ordnet Papirerne.

Saa kom da omsider Tiden omkring Revolutionen. Jeg opholdt mig paa den Tid i Tved ved Tønder, og her kom jeg i Berøring med Marinesoldaterne. Natten til den 8. November var vi i Tønder for at arrestere Officererne. Vi skulde ogsaa have fat i min Kompagnifører, men han var da allerede flygtet. Efter Revolutionen gjorde jeg endnu Tjeneste til midt i December, d. v. s. jeg hentede hver tiende Dag min Lønning, men en skønne Dag sagde Feldwebelen til mig: "Ved De hvad, De kan egentlig lige saa godt blive hjemsendt, for De laver jo alligevel intet". Det havde han sandelig Ret i.

Den 19. Januar 1919 fik jeg saa min Afsked; men i min Glæde over at skulle hjem begik jeg mit Livs største Dumhed. Jeg havde nemlig, før jeg blev Soldat og under hele min Soldatertid, døjet meget paa Grund af mit vaklende Helbred, og nu begik jeg i min Iver den Fejl at (125) skrive under paa, at jeg ikke havde nogen Fordringer at stille til Tyskerne, og da jeg er blevet Invalid, vil enhver forstaa, at dette har været skæbnsvangert for mig.

Mejer kendte et godt Raad mod Tandpine.

Jeg havde været et godt Stykke Tid ude i Skidtet og blev saa beordret tilbage, fordi jeg skulde gøre Tjeneste som Smed ved Levnedsmiddelbagagen. Her traf jeg min gode Ven Mejer.

Jeg var indkvarteret hos en Franskmand. Om Aftenen gik jeg dog altid hen til mine Kammerater for at faa en Passiar eller et Slag Kort med dem. En Aften, da jeg kom derhen, laa Mejer paa sit Leje. Han havde hele Hovedet indbundet, for han havde en frygtelig Tandpine. Naa, vi bekymrede os ikke saa meget om det, for vi var optaget af vort Kortspil. Da traadte en Løjtnant ind til os, og det første, han sagde, var: "Naa, Mejer, hvad er der i Vejen med Dem?"

"Ach, Herr Leutnant, ich habe so ein kolossal Tandpin." - "Tanpin, Tanpain?? - - Ja, ah, Zahnschmerzen!" - "Naa! Men fjern i hvert Fald dette Klæde; det ser jo helt gyseligt ud!"

Mejer maatte altsaa tage Forklædet af; men du milde! Hvor saa han ud. Løjtnanten sagde: "Men, Mejer, hvad er det dog, De har smækket paa Kinden?" - "Herr Leutnant, das ist warmes Kuhmuck". - "Kuhmuck, Kuhmuck??" Løjtnantens Ansigt var et stort Spørgsmaalstegn. "Ja, Herr Leutnant, Kuhmist, das ist sehr gut fur Zahnschmerzen!" -

Løjtnanten gik, og Mejer pakkede ganske roligt sit Plaster paa igen, og Tandpinen fortog sig ganske rigtigt efter nogen Tid.

*Jørgen Schmidt,
Mølmark pr. Broager.*

Hvorledes jeg mødte Røde Kors

(126) Tusinder af gamle Krigsdeltagere fra den første Verdenskrig, særlig blandt dem, der faldt i Krigsfangenskab, Titusinder af Ofrene for den sidste Krigs Rædsler, vil med inderlig Taknemmelighed mindes Røde Kors og det omfattende Hjælpearbejde, som Røde Kors udførte.

Første Gang, jeg under Verdenskrigen mødte Røde Kors, var efter Fægtningen ved Co-tornieres den 26. August 1914. Jeg var sammen med en hel Del andre Saarede blevet transporteret til et fransk Røde Kors-Lazaret, som var indrettet i Universitetet i Cambrai. Selve den øverste Ledelse var overtaget af en tysk Stabslæge, som imidlertid i hvert Fald i de Dage, jeg var der, hverken gjorde Gavn eller Fortræd, desformedelst jeg aldrig saa ham i ædru Tilstand.

De, der tog sig af de Saarede, var tre franske Læger, en ældre og en ung mandlig Læge og en ung kvindelig Læge, som for Resten viste sig at have opholdt sig i København og talte og forstod Dansk. Og saa de franske Røde Kors-Sygeplejersker. Der laa saarede tyske Soldater sammen med saarede franske og engelske Soldater paa Lazarettet. Og det skal

siges til Lægernes og Plejerskernes Ros, at de gjorde ingen Forskel. For dem var de Saarede alle Mennesker, som trængte til Hjælp og Pleje, og som fik den. Uden Hensyn til, om det var Ven eller Fjende, tog Lægerne og Plejerskerne sig af os paa den bedste Maade.

Jeg blev hurtigt udskrevet og kom tilbage til Fronten og senere til den russiske Front, hvor jeg blev taget til Fange og maatte tilbringe 4 Aar som russisk Krigsfange. Her mødte jeg igen Røde Kors og dets Hjelpearbejde. I St. Petersburg, som Byen jo hed dengang, kom jeg paa et af det russiske Røde Kors oprettet Reservelazaret, hvor Plejen og Lægebehandlingen for Resten var betydelig (127) bedre end paa et almindeligt Hospital. Enhver Fange, som blev udskrevet fra Hospitalet, fik gennem det amerikanske Røde Kors overrakt en Pakke, bestaaende af et Sæt Undertøj, Traad, Synaale o. lign., Sæbe, Strømper, et Uldtæppe og et Par Filtstøvler samt 5 Rubler.

Men det var særligt i Fangelejrene, man mødte Røde Kors. Gennem det svenske Røde Kors, som havde Tilsynet med tyske Krigsfanger, fik vi en Pakke med Tøj hjemmefra, ligesom ogsaa Breve og Efterretninger til Hjemmet blev sendt gennem Røde Kors, for os Sønderjyders Vedkommende ogsaa gennem dansk Røde Kors og det af dette organiserede Hjelpearbejde.

Der er da særligt et Navn, som tidligere Krigsfanger i Rusland aldrig vil glemme. Det er Elsa Brændstrøm, Datteren af den svenske Gesandt i Rusland. Sibiriens Engel blev hun kaldt af Fangerne, og som en frelsende Engel kom hun til de Fangeleje, hvor Epidemier, Sult og Kulde truede med at rive Fangerne bort i Tusindvis. Russerne respekterede hende samtidig med, at de frygtede hende. Uforfærdet og ufortrødent gik hun i Gang med at forbedre de sanitære Forhold i Lejrene, organiserede Lægehjælp og Medicin, sørgede for, at Fangerne fik deres Rationer. Mange Tusinder Krigsfanger kan takke hende for deres Liv.

Det kan her nævnes, at hun efter Krigens Slutning fortsatte sit Hjelpearbejde for Krigens Ofre i Tyskland ved Oprettelsen af Hjem for Invalidere. Hun blev siden gift med en tysk Professor, og Ægteparret maatte, da Nazismen kom til Magten i Tyskland, flygte til Amerika, hvor hun fortsatte med at lindre Nøden blandt tyske Flygtninge. Hun døde i Foraaret i Amerika, men Mindet om "Sibiriens Engel" vil blive bevaret i mange taknemmelige Hjerter.

A. P. M.

Folke Bernadotte

(128) Ord bliver så fattige, når man står over jorden helt store.

Menneskeligt talt er vi mange, som skylder Greve Folke Bernadottes Indsats, at vi overhovedet er i Live endnu.

Vi lå i Konzentrationslejren i Neuengamme og så over Tærsklen ind i det Land, hvor Døden med ufattelig Hast og ubeskrivelig Grusomhed bragte sin Høst i Lade. Hæslighed og Skændsel. Nedværdigelse og Råddenskab i Bjerger!

I Går et Par Kammerater i Dødens Sal, i Dag en nær Ven I Morgen i Overmorgen hvem af os? Da skete Underet. En Kammerat, som kunde vakle hen (129) Til Vinduet, havde nok med rystende Stemme fortalt os om de hvide Busser med svensk Flag og rødt Kors.

Men nu trådte han selv ind ad Døren, kongelig rank, fulgt af de svenske Røde Kors-Officerer og en Række søde svenske Lotter - en Hilsen fra en Verden, vi næsten ikke længer turde håbe og tro eksisterede. Vi græd som Børn. Mange af vore Kammerater fra den Sygebarak nåede ikke hjem. Det var for sent. Ikke få kom hjem og døde.

Nogle Dage senere blev vi varligt løftet op i Busserne. De elektrificerede Pigtrådshegn åbnede deres Porte. Turen gik hjemad med den første Transport. -

Folke Bernadotte ønskede ikke selv nogen Ære for sin Gerning. Han bekendte mandigt, at han havde tigget sig Mod til på Knæ for den Almægtige, når det kneb. "Og", tilføjede han "når De i Dag har Deres Frihed, ved De, hvem De i sidste Instans skylder Takken".

Derfor skal disse Mindeord om Menneskehedens Velgører, Folke Bernadotte, slutte med et Citat fra Bøgernes Bog, Salme 124:

Vor Sjæl slap fri som en Fugl af Fuglefangerens Snare. Snaren reves sønder og vi slap fri. Vor Hjælp er Herrens Navn, Himlens og Jordens Skaber.

Sigfred Riishøjgård.

Kammerater!

(130) Saa udsender vi igen et Nummer af vor Aarbog. Den bringer, som de foregaaende Aarbøger, Oplevelser og Minder fra Krigens lange og haarde Aar. Selvom vi i vore Fortællinger mest holder os til mere muntre Oplevelser, saa ved vi dog, at bag alt dette skjuler sig Erindringen om alt det frygtelige, som Krigens rummede for os alle, baade for os derude og for vore Kære derhjemme.

Vi udsender Aarbogen i en Tid, hvor tunge Skyer synes at taarne sig op, hvor Fremtiden tegner sig mørk og uheldsvanger. Vi gør det i Ønsket om, at Fornuften, Viljen til fredeligt Samarbejde i Genopbygningens Tjeneste maa sejre, vi haaber, at vi, naar næste Aarbog udsendes, maa se Solen skinne over en mere rolig, mere fredelig stemt Verden, end Tilfældet er nu, at Menneskene maa ofre alle deres Kræfter paa Genopbygningen, deres Vilje paa Forsoningen mellem Folkene, saa de dybe Saar, som den sidste Krig forvoldte, dybere og mere forfærdelig, end den Krig, som vi maatte gennemgaa, maa læges.

Samtidig vil vi igen huske Kammeraterne paa at faa alle de Minder - morsomme eller alvorlige - I har fra Krigens Dage optegnet, enten I saa gør det selv eller det bliver gjort ved andre. Gener jer ikke, alt kan bruges, og selvom I synes det er for smaat, eller at I ikke er saa fiks til at skrive, saa gør det alligevel. Det skulde da være en meget mager Historie, hvor der slet intet Sul er paa - og Retskrivningen klares nok. Altsaa klø bare paa.

Vi venter paa dig, Kammerat, som endnu aldrig har givet et Bidrag til vor Aarbog!

Ære være deres Minde.

*Følgende Kammerater, tilhørende vor Forening,
er afgaaet ved Døden:*

Aabenraa Amt

Aalbenraa Afdeling:

S. Miehsalsik, Aabenraa	27. 10. 46
Lor. Kyhl, Aabenraa	2. 8. 47
Chr. Andresen, Aabenraa	6. 8. 47
Chr. Hansen, Aabenraa,	13. 11. 47
Chr. .Schmidt, Aabenraa	29. 11. 47
H. Hinrichsen, Aabenraa	6. 3. 8
Lauritz Lund, Aabenraa	22. 4. 48
Johan Matzen, Aabenraa	29. 4. 48
Joh. Skov, Aabenraa	22. 6. 48

Bedsted Lø Afdeling:

Martin Madsen, Bedsted Lø	47
---------------------------	----

Bov Afdeling:

Chr. F. Jørgensen, Bov	17. 10. 47
Henrik Hub, Padborg	27. 10. 47
Peter Kaad, Bov	22. 6. 48

Felsted Afdeling:

Mathias Walsted, Felsbæk	25. 10. 47
J. Jensen Kok, Skovbel	26. 4. 48
Nicolai Petersen, Felsted	26. 4. 48

Graasten Afdeling:

Lorenz Hansen, Graasten	6. 8. 47
-------------------------	----------

Holbol Afdeling:

J. Bøjskov, Rønshoved	15. 10. 47
Chr. Thielsen, Holbøl	8. 4. 48

Klipleve Afdeling:

Peter Chr. Hansen, Bjerndrup	27. 8. 47
------------------------------	-----------

Løjt Kirkeby Afdeling:

Jes Elberg, Løjt 20. 6. 48

Varnæs Afdeling:

Hans Chr. Petersen, Varnæs 7. 12. 47
 Jens Gammelgaard, Bovrup 24. 12. 47
 Jens Kock, Ny Skovbøl 3. 1. 48

Haderslev Amt

Agerskov Afdeling:

Bender Lassen Jensen, Agerskov 5. 8. 47

Bevtoft Afdeling:

Math. Christensen, Hyrup II 16. 2. 48

Branderup Afdeling:

Nis Timmemann, Branderup 4. 8. 47
 Peder Olsen, Branderup 6. 3. 48

Fjelstrup Afdeling:

Knud Bock, Anslet 22. 9. 47
 Anders Ellegaard, Sillerup 12. 5. 48

Gram Afdeling:

Søren Skøtt, Vester Lindet 7. 1. 47
 Heinr. Carstensen, Gram 26.1. 47
 Peter Gormsen, Gram 26. 2. 47
 Peter Lund, Tenning 20. 8. 47
 Peter Gregersen, Gram 12. 3. 48
 Michael Warming, Gram 22. 3. 48
 Peter Christensen, Gram 2. 4. 48

Haderslev Afdeling:

J. S. Christensen, Haderslev 47
 H. Evertsen, Haderslev 47
 V. Fahrendorff, Haderslev 47
 N. Lund, Haderslev 47
 H. Rasmussen, Haderslev 47
 J. Thiim, Haderslev 47
 Jens Petersen, Haderslev 47
 N. V. Gemmer, Haderslev 19. 5. 48

Hjerting Afdeling:

Christian Lautrup, Hjerting 17. 3. 48
 Laurits Mauritsen, Hjerting 6. 4. 48
 Peter Petersen, Hjerting 1. 5. 48

Lintrup Afdeling:

Peder L. Pedersen, Tornum 30.12. 47

Nustrup Afdeling:

Niels Chrestesen Juhler, Nustrup 14.10. 47
 Lorenz Peter Thomsen, Aalkjær 23. 10. 47
 Mads Nielsen Schmidt, Lundsæk 9. 8. 48

Oksenvad Afdeling:	Jep Brink, Studsbøi	4. 10. 47
Rødning Afdeling:	Frederik Voss, Rødning	22. 9. 47
	Peter Paulsen, Brændstrup	1. 2. 48
	Asmus Philipsen. Skaftkjær	19. 4. 48
	Christian Schmidt, Rødning	24. 6. 48
Skodborg-Skrave Afdeling:	Jens Bojsen, Skodborg	1. 11. 47
	Frederik Hansen, Københoved	7. 12. 47
Skrydstrup Afdeling:	Peter Aagaard, Hammelev	6. 2. 48
Sommersted Afdeling:	J. Raun, Sommersted	
	S. Damgaard, Sommersted	
	H. Raun, Simmersted	
	P. Nielsen, Refsø	
Stepping Afdeling:	Marius Iversen, Frørup	10. 7. 47
	Peter Rasmussen, Stepping	29. 10. 47
Tirslund Afdeling:	H. A. Schmidt, Gøtterup	14. 5. 47
	Berthel Strib, Tirslund	29. 12. 47
Toftlund Afdeling:	Tiderik Zerlang, Toftlund	2. 7. 47
	Peter Hansen Berg, Toftlund	22. 10. 47
	Christian Hanrath, Grenaa	24. 3. 48
Vedsted Afdeling:	Peter Skøtt, Skovlby	1. 7. 47
	Hans Møller, Ll. Vedbøl	25. 10. 47
	Jørgen Jessen, Skovby	28. 6. 48
	Marius Krongaard, Skovby	27. 4. 48
	Peter Chr, Jørgensen, Over Jerstal	10. 7. 48
Vilstrup Afdeling:	Christian Grube, Kjelstrup	19. 10. 47
Vojens Afdeling:	J. Witte, Vojens	27. 1. 48
	H. Knust, Vojens	29. 3. 48
Vonsbæk Afdeling:	Peter Lund, Bæk	18. 3. 47
	Søren Fledkjær, Vonsbæk	15. 11. 47
Øsby Afdeling:	Anton Jensen, Øsby	28. 9. 47
	Peter Schmidt, Kvistrup	4. 2. 48
	Hans A. Hansen, Aarø	9. 5. 48

Sønderborg Amt:

Asserballe Afdeling:	Christian Lauritzen, Kettingsskov	26. 7. 47
	Christian Gronheit, Pindesholm	1. 6. 48
Augustenborg Afdeling:	Andreas Hansen, Augustenborg	19. 11. 47
	Hans Jensen, Sebbelev	2. 3. 48
Broager Afdeling:	Jens P. Petersen, Egersund	4. 10. 47
	Jørgen Johansen, Egersund	5. 12. 47
	Johs. Nielsen, Iller	5. 12. 47
	Peter C. Hansen, Iller	12. 12. 47
	Jens Andersen, Dynt	2. 1. 48
	Chr. A. Petersen, Skodsbøl	25.4. 48
	Asmus Jepsen, Broager	4. 5. 48
Egen Afdeling:	Claus Frederiksen, Østerholm	12. 9. 47
	H. Richelsen, Guderup	7. 1. 48
	Frd. Frederiksen, Dyndved	13. 2. 48
	H. P. Jensen, Stolbrolykke	17. 6. 48
	Joh. Viereck, Guderup	27. 6. 48
Havnbjerg Afdeling:	H. Petersen, Lavensby	30. 12. 46
	Chr. Schmidt, Lavensby	17. 3. 47
	P. Hansen, Havnbjerg	11. 6. 47
Lysabild Afdeling:	Alex Petersen, Lysabild	9. 4. 48
	Marius Christiansen, LI. Mommark	
Notmark Afdeling:	Christian Eriksen, Frederiksgaard	24. 6. 48
Nordborg Afdeling:	Christen Hansen, Nordborg	27. 2. 48
	Christen Moldt, Nordborg	12. 6. 48
Nybøl Afdeling:	Johan Phillipsen, Stenderup	13. 1. 48
Oksbøl Afdeling:	Andr. Thomsen, Hardeshøj	14. 8. 47
	Jens Rasmussen, Hardeshøj	22. 9. 47
	Christen Lassen. Oksbøl	2. 5. 48
Ullerup Afdeling:	Hans Rossen, Blans	10. 5. 48
Vester Sottrup Afdeling:	Hans Alexandersen. øster Sottrup	5. 11. 47
	Nicolai Nicolaisen, Vester Sottrup	27. 6. 48

Svenstrup Afdeling:

Nicolai Berg, Stevning	27. 3. 48
Chr. Jørgensen, Svenstrup	12. 5. 48

Sønderborg Afdeling:

Hans Chr. Jessen, Sønderborg	47
Niels Thuesen, Sønderborg	47
Lauritz Christensen, Sønderborg	47
Jørgen Tychsøn, Sønderborg .	47
Friedrich Mejer, Sønderborg	47
Jens Hansen Jensen, Sønderborg	47
Christen Christensen, Staugaard	47
Carl Heinrich Jørgensen, Sønderborg	47
Niels Nielsen, Sønderborg	48
Hans Harboe, Sønderborg	48
Peber Nymand, Sønderborg	48
Carl Lohmann, Sønderborg	48
Karl H. Rossen, Sønderborg	48
Johs. Møller, Dybbøl	48
Ditlef Clausen, Dybbøl	48

Tønder Amt:

Abild Afdeling:

Hans Paulsen, Sølsted	30. 11. 47
-----------------------	------------

Arruum Afdeling:

Anders B. Schau, Arnum	10. 10. 46
Hans Birk, Arnum	15. 1. 48
Henrik Knust, Højrup	30. 3. 48
Hans Bruun, Arnum	1. 6. 48

Ballum Afdeling:

Søren Sørensen, Ballum	10. 2. 48
------------------------	-----------

Brede Afdeling:

Laust Nielsen Jepsen, Brede	30. 9. 47
-----------------------------	-----------

Burkal Afdeling:

Math. Jensen, Bro Mark	23. 9. 47
------------------------	-----------

Emmerlev Afdeling:

Antoni Sørensen, S. Sejerslev	28. 11. 46
Anders Lagoni, S. Sejerslev	5. 10. 47
Chr. N. Due, S. Sejerslev	9. 12. 47
	26. 8. 46

Hostrup Afdeling:

Andreas Friedr. Thomsen, Jejsing	
----------------------------------	--

Møgeltønder Afdeling:

Peter Riggelsen, Møgeltønder	10. 8. 46
Christian Knudsen, Toghalemark	5. 10. 47

Roager Afdeling:

Nikolaj Thyssen, Kirkeby	29. 12. 47
Nis B. Beck, ø. Aabølling	5. 3. 48

Skærbæk Afdeling:

Søren Hansen, Skærbæk	20. 7. 46
Anton Jepsen, Skærbæk	14. 10. 46
Niels H. Nielsen, Skærbæk	19. 2. 47
Simon Simonsen, øster Gasse	27. 2. 47
Friedrich Decker, Skærbæk	18. 12. 47
Peter Schmidt, Brøns	30. 1. 48
Hans Kromann. Skærbæk	12. 2. 48

Tinglev Afdeling:

Hans P. Jensen, Tinglev	2. 10. 47
Bahne Figen, Egebek	6. 10. 47

Tønder Afdeling:

Hans Hansen, Tønder	15. 5. 47
Claus Eskildsen. Tønder	4. 10. 47
Anders Petersen, Tønder	4. 3. 48

Visby Afdeling:

Jes Jessen, Visby	23. 12. 47
Jes F. Nielsen, Garnmelby	20. 4. 48
Marius Mikkelsen, Visby	7. 6. 43

Vodder Afdeling:

Emil Sølberg, Vodder	15. 1. 43
Laust Martinsen, Frifelt	24. 3. 43

Øster Højst Afdeling:

Niels Brødsgaard, øster Højst	29. 3. 47
Carl Lensch, øster Højst	6. 10. 47
Carl Ejme, øster Højst	26. 10. 47
Erik Eriksen, Korskro	9. 11. 47

Fredericia Afdeling:

Christian Brock, Fredericia	20. 12. 47
-----------------------------	------------

Ribe Afdeling:

Chr. Gram, Ribe	19. 9. 47
Chr. J. Vind, Ribe	14. 11. 47

